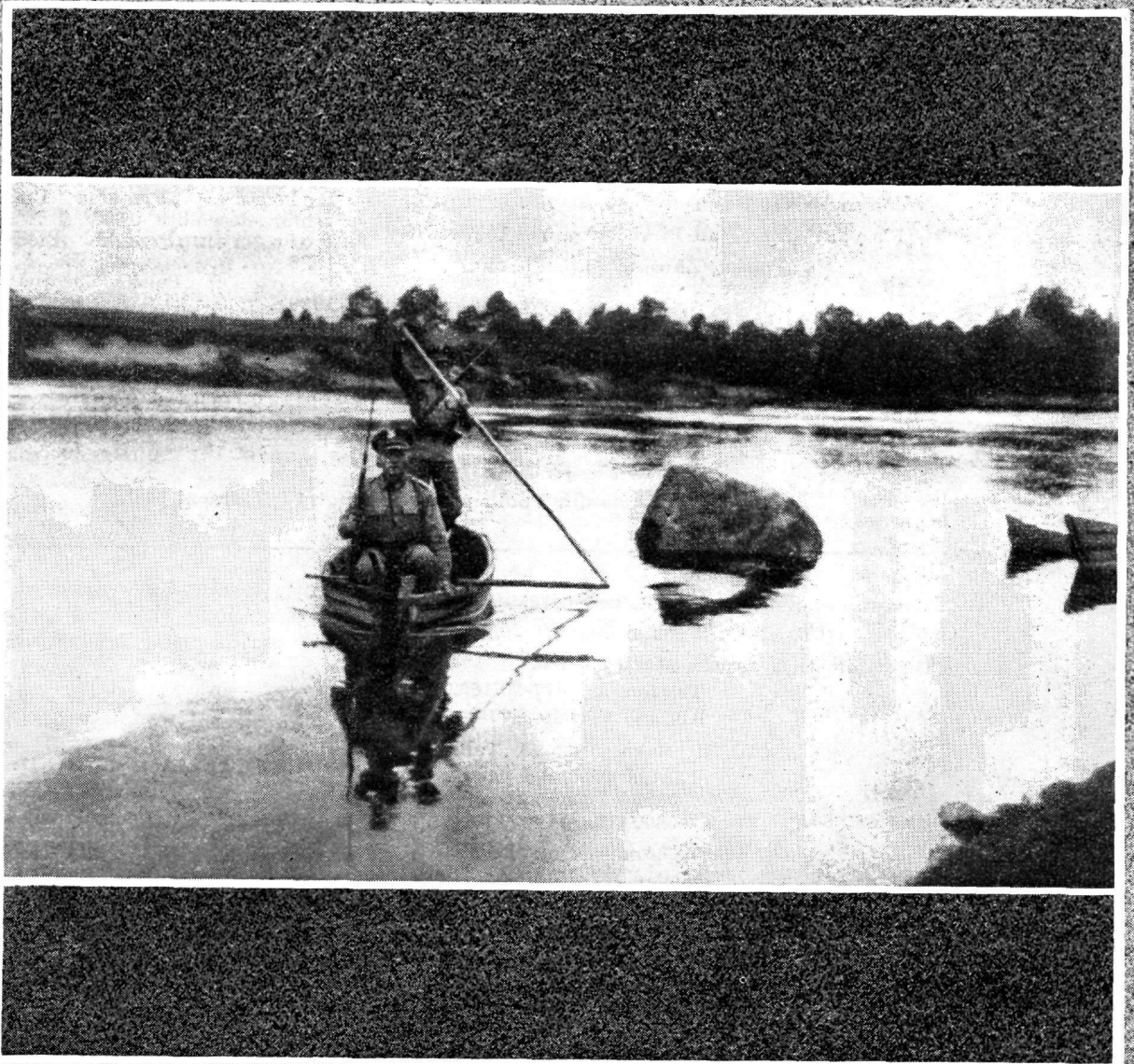

SODUR

XXI AASTAKÄIK • 19.07.39. NR. 28-29

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI „SÕDUR“

Nr. 28 - 29 — 1939.

Sisustik:	Lk.	Sommaire:	Pages.
<i>Kindralmajor H. Brede</i> : Dessantoperatsioonid Gallipoli poolsaarel 1915. a.	635	<i>Général de brigade H. Brede</i> : Opération de débarquement de troupes sur la presqu'île Gallipoli en 1915	635
<i>Kolonel J. Paul</i> : Külaskäik Poola Piirikaitse Korpusele	646	<i>Colonel J. Paul</i> : Visite au corps de Garde Frontière polonaise	646
<i>Kolonel M. Tuisk</i> : Riigikaitseline õpetus Tallinna Tehnikaülikoolis	651	<i>Colonel M. Tuisk</i> : L'enseignement de défense militaire à l'Université Politechnique de Tallinn	651
<i>Kapten S. Laks</i> : Soomusmasinatest vastavalt kehtivate õppekavade nõuetele	655	<i>Capitaine S. Laks</i> : Des engins blindés conformément aux exigences des programmes d'études en vigueur	655
<i>N.-leitnant O. Makke</i> : Üksikvõitleja lahinguline ettevalmistus meetodis Vale-Õige.		<i>Sous-lieuten. O. Makke</i> : Préparation du soldat pour le combat d'après la méthode: faux-vrai.	
<i>Leitnant J. Paul</i> : Juhiseid noorsõduri lahinguliseks väljaõppeks	659	<i>Lieutenant J. Paul</i> : Instructions pour l'enseignement des recrues au combat	659
<i>Lipnik M. Grauer</i> : Rühmaülema töökava teemale „Maastiku üldkuju, iseloom ja mõju lahingutegevusele“	661	<i>Enseigne M. Grauer</i> : Plan de travail du chef de section au sujet: l'influence du terrain et de son caractère au combat	661
A. B.: Hiina relvastatud jõud	668	A. B.: Les forces armées de Chine	668
<i>Kapten E. Reebis</i> : Louis Blériot' suursaavutis lennu-alal	671	<i>Capitaine E. Reebis</i> : La grande accession de Louis Blériot dans le domaine de l'aviation	671
BIBLIOGRAAFIA:		BIBLIOGRAPHIE:	
— Poola: „Przeglad Piechoty“ novembertsember 1938	674	— Pologne: „Przeglad Piechoty“ novembre-décembre 1938	674
— Poola: „Przeglad Piechoty“ aprill 1939	676	— Pologne: „Przeglad Piechoty“ avril 1939	676
— „Polska Zbrojna“ aprilli-juuni 1939	678	— Pologne: „Polska Zbrojna“ avril-juin 1939	678
Sõjaväelisi teateid välisriigest	680	Informations militaires de l'étranger	680
Reservohvitseride elu	681	Vie des officiers de réserve	681
Juriidilisi küsimusi	682	Questions juridiques	682
Perekondlikke teateid.		Informations familiales.	
Male.		Echecs.	

Kaanepilt: Poola piirikaitse patrull Neemeni jõel.

Vastutavtoimetaja kolonelleitnant **Johannes Reinola.**

Telefon nr. 477-20/40.

Tegevtoimetaja kapten **Martin Nurk.**

Telefon nr. 477-20/163.

Kodune tel. nr. 477-20/3-22.

Väljaandja: „SÕDUR“, Sakala nr. 33, Tallinn.

Talitus avat. iga päev kella
0800—1500 ja laupäeviti
0800—1300.

Telefon — Sõjaväe 163.

Tarvitamata ja tagasisaamiseks märkimata käsi- kirju alal ei hoita.

„Sõdur“ ilmub kuni 4 korda kuus.

„SÕDUR“ TELLIMISE HIND:

Aastas — kr. 6.00.

Poolaastas — kr. 3.00.

Veerandaastas — kr. 1.50.

Üksiknumber — kr. 0.20.

KUULUTUSTE HINNAD:

Lehekülg — kr. 40.

Tekstis — kr. 60.

Dessantoperatsioonid Gallipoli poolsaarel 1915. a.*)

Kindralmajor H. Brede.

Augustioperatsioonide plaan.

Nagu mäletame, esitas kindral Birdwood 30. mail kava vallutada tähtsam osa Sari Bair'i kõrgendikest. Vahepeal nõudis ta veel kolm uut brigaadi juurde, sest Türgi positsioonid läksid ikka tugevamaks. Kuid peaaraskus seisis selles, et ei olnud ruumi kõigi uute vägede jaoks ja seepärast oli tarvis neid maale saata kahes osas: esimese osaga territooriumi juurde võita ja siis viia maale teine osa. Aga kui esimene faas ei õnnestu, mis sünnib siis? Nii tuligi mõte valida maandumiseks veel teine koht, kas lõuna või põhja pool Anzac'it. Lõuna pool olid Türgi kaitsepositsioonid väga tugevad. Jäi üle põhjapoolne osa kuskil Suvla lahe rajoonis: seda enam, et olemasolevate andmete järgi oli selles rajoonis ainult mõni Türgi pataljon (skeem 4).

Suvla laht on soodus ankrukoht ja maastik on siin järgmine: kirde pool on Kiretsh Tepe ahelik, umbes 650 jalga kõrge, kaetud paksu põõsastikuga ja järskude orgudega: Ejelmer'i lahest lõunasse Anafarta Sagir'i küla poole suundub teine ahelik, samuti kaetud paksu põõsastikuga, nii et edasiliikumine on äärmiselt raske. Anafarta Sagir'ist edela pool on väga järskude orgudega väiksem ahelik, mis lõpeb enam-vähem tasasel maastikul, kus asetsevad üksikud kuplid, mis domineerivad üle kogu maastiku, nagu Chocolate Hill ja Green Hill. Sealt edasi lõunasse ulatub lage maastik kuni Anzac'i rajooni kõrgustikkudeni. Siin on ainult üks suurem org — Azmak Dere.

Lahe juures olev Suvla järv pidi teadete järgi olema suvel kuiv.

Admiral de Robeck on nõus ühe diviisi Suvlas maale saatma. Ta on saanud teateid, et varsti tulevad tema käsutusse head maandumisvahendid — mootorpargased, mis olid ehitatud Lord Fisher'i projekti järgi, kui ta valmistas ette maandumist Schleswig-Holsteinis. Iga pargas kannab kuni 500 meest või 40 hobust, süvis täie laadungiga ainult 6 jalga, kiirus 7 sõlme ja on ehitatud $\frac{3}{8}$ urosplaatidest, mis on kaitseks nii šrapnellide kui ka püssikuulide eest. Pargastel saab vöörast välja rullida pika silla, mis võimaldab meestele maale pääseda peagu kuivalt. Sir Hamilton tahab uutest jõududest anda 2 diviisi Anzac'i, kolmas maandub Suvla juures ja neljas järgneb kohe kolmandale nii pea, kui see on tarvilikult edasi jõudnud. Kindral Stopford IX Korpuse ülem jääb üldjuhiks Suvla juures.

Enne maandumist Suvlas pidi Hellesi juures (VIII Korpuse) tehtama suurem demonstratsioon.

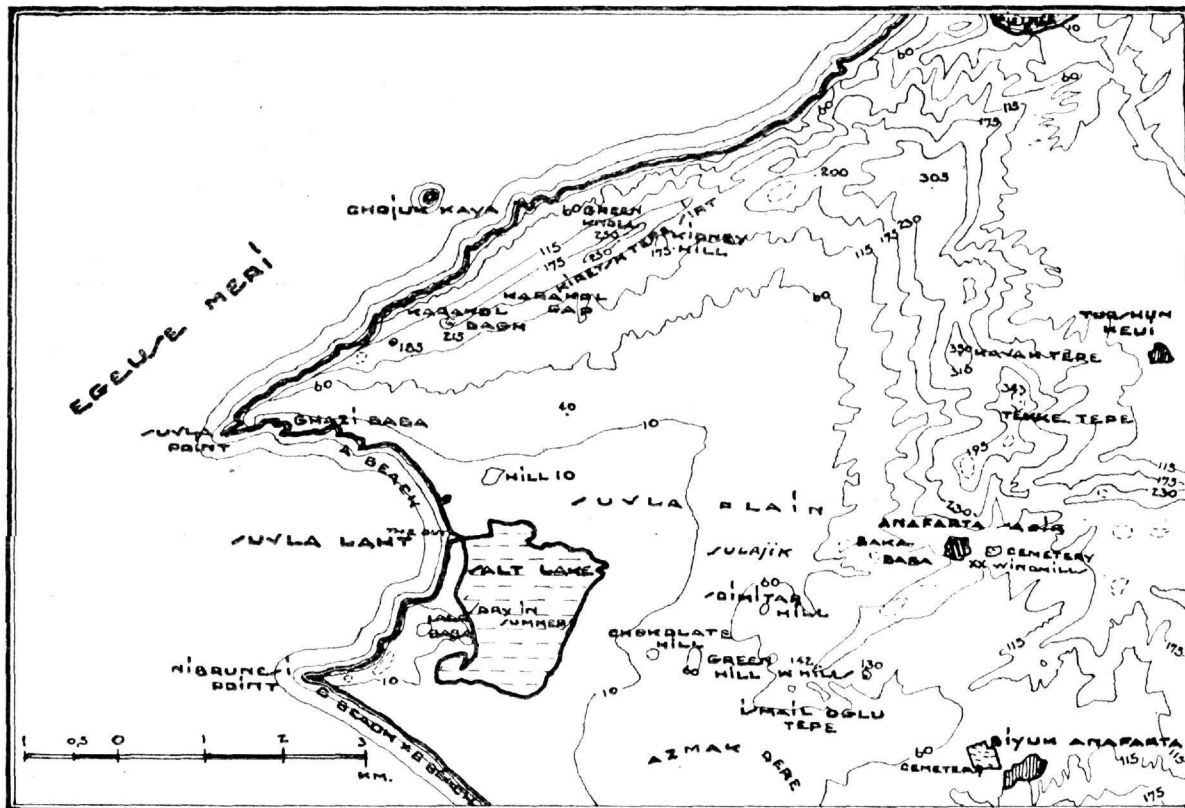
Ettevalmistused arenevad enam-vähem korralikult, ainult suurtükiväe laskemoona ei saadetud Inglismaalt nii palju, kui seda nõuti, ja see asjaolu sünnitab Sir Hamilton'ile suurt muret, sest kõik seni ettevõetud pealetungid kannatasid just selle all — ja nüüd seisis sama oht silme ees. Ka kindral Birdwood'i staap on väga raskest seisukorras — juba praegu ei ole teotsevatel jõududel peagu ühtegi meetrit vaba ruumi ja nüüd tuleb juurde veel 25 000 meest, suurtükke, hobuseid, vankreid ja suurel arvul igasugust varustist.

*) Algus vt. „Sõdur“ nr. 26-27 s. a.

Suvlas maabumiseks ettenähtud 11. Diviis asetatakse Imbroses pargastesse ja destroyeritele (13 700 meest) ja maandub lõuna poolt Nibrunesi Point'i 6. augustil kell 2200. Tegevuskavad kõikide pataljonide jaoks olid seatud kokku detailselt. Seejuures Chocolate Hill'i ja W. Hill'i vallutamiseks pidid pataljonid Suvla järvest minema ringi üle Lala Baba, sest edelast on nad kõige tugevamini kindlustatud, põhja pool aga ei ole mingisuguseid kindlustusi. Otse üle Suvla

kahtlema ja leiab, et temale määratud suur-
tükivägi eriti haubitsate poolest on liiga nõrk. Ka paistab talle, et parem oleks rünnata valges ja mitte öösi ja et oleks vaja vähemalt osa jalaväge lasta maanduda Suvla lahes, et mitte kaugelt ringi käia.

Tekivad vaidlused, Admiral on lahes maandumise vastu, kuid lõpuks ülemjuhataja otsustab siiski seal maale viia ühe brigadi. Ka muudab Hamilton oma kategoorilise käsu vallutada öösi W. Hill ja Chocolate

Briti ja Türgi jõudude tegevuspiirkond Suvla rajoonis.

Skeem 4.

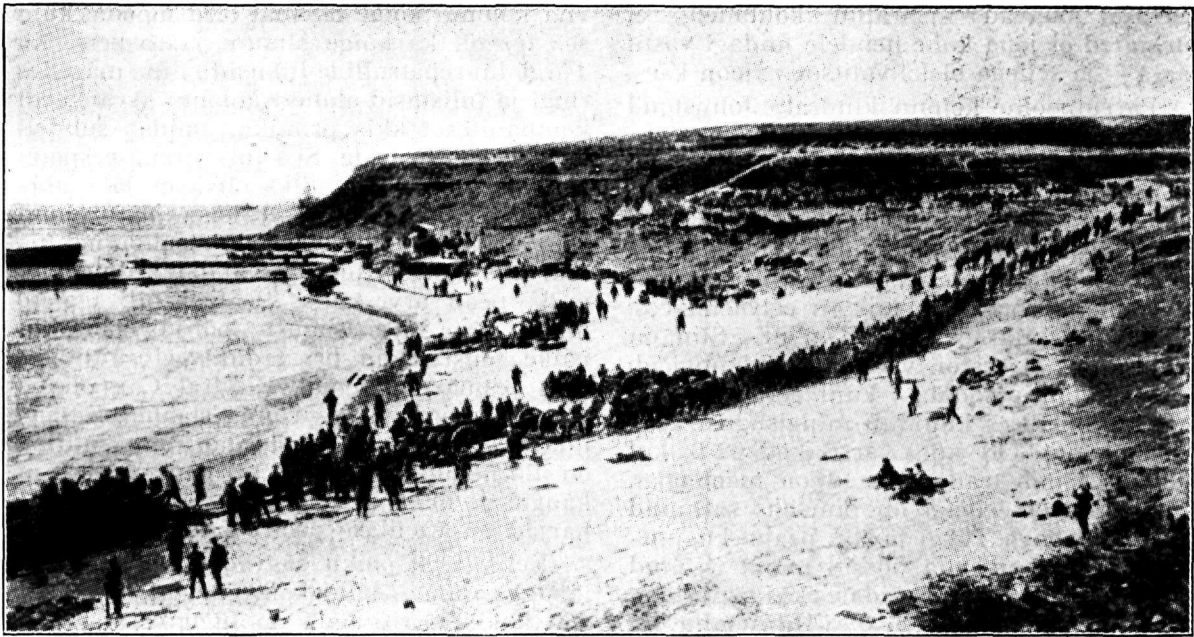
järve ei julgetud minna ja seepärast oligi tarvis minna ringi, sest admiral, kartes madalikke, ei julgenud lahe sees maandumist ette võtta.

Kõige rohkem kartis kindral Hamilton, et türklased oma agentide kaudu saavad asjast teada, mispärast ta hoidis oma kavatsused niivõrd salajas, et isegi korpuseülem kindral Stopford sai sellest esimest korda teada alles 22. juulil.

Kava meeldis Stopford'ile väga ja ta kinnitas, et kava on niivõrd hea ning selge, et selle kordaminekuks kahtlust ei või olla! Kaks päeva hiljem aga hakkab ta siiski

Hill, jättes kindral Stopford'ile selles suhtes vabama käe ja pannes sellega aluse ka edaspidistele järeleandmistele ja kõikumatele otsustele, mis edasi kandub IX Korpuse ja ka 11. Diviisi. Igal pool leidub käskudes väljendusi: „kui võimalik“, „püüda välja jõuda“, „on soovitatav“ jne.

Vaatamata saladuses hoidmisele, teadsid türklased, et varsti peab algama mingisugune suur pealetung, sest Churchill ise ühes suures kõnes 5. juulil tähendas, et Inglismaa peab tegema Dardanellidel suure jõupinguluse ja peab valmis olema kandma raskeid kaotusi, kuid võit peab tegema kõik heaks.

Suurtükkide mahalaadimine W. Beach'is (Helles'i rajoonis).

Liman von Sanders tegi siis ka tarvilikke ettevalmistusi: koguti varusid, kus vähegi võimalik; seati enam-vähem korda igasugused vanad suurtükid ja ehitati uusi kaevikuid. Peale selle organiseeriti pidev vaatlus. Seega oldi siis teatud viisil valmis inglaste maandumise vastu väljaastumiseks.

6./7. augusti pealetung ja selle arenemine.

Sir Hamilton oli VIII Korpusele demonstratsiooni otstarbel määranud väikese piiratud eesmärgiga ülesande. Kuid Korpuse ajutine ülem kindral Douglas (määrati pärast Hunter-Weston'i lahkumist) tähendab oma käsus 6. augustil, et on kätte jõudnud aeg, kus Korpus peab välja kutsuma pöörde sõjakäigus ja esimesteks sammudeks selleks on Krithia ja Achi Baba vallutamise (vt. skeemi nr. 3). See on täielik üleastumine kindral Hamilton'i käsust. Peale selle on VIII Korpusel nõrk suurtükivägi, kes ei suuda pealetungi laiemale ulatusele ette valmistada. 7. augustil kell 0350 läheb jalavägi rünnakule, võetakse esimesed kaevikud, kuid varsti algavad türklaste vasturünnakud. Tekivad segadused; pataljonid lahutatakse üksteisest ja varsti on kõik jõud jälle tagasi visatud. Päeva jooksul katsutakse siin-seal uuesti rünnata, kuid kõikjal ebaõnnestub see ja resultaati on, et VIII Korpus on kaotanud umbes 4000 meest ja 134 ohvitseri. Kindral Hamilton on väga rõhutatud meeolus, saades teada pealetungi resultaadid, kuid enam ei

ole teha midagi. Korpuse ülemaks määratakse kindral Douglase asemel kindral Davies ja antakse käsk lõpetada igasugune aktiivne tegevus.

Samal ajal Anzac'is kindral Birdwood pidi vallutama Sari Bair'i 6./7. augusti ööl, andes algul abilöögi (lõunas) Lone Pine'i ja edasi Gun Ridge'i kõrgendike vallutamiseks. Abilööki algaski juba 6. augusti õhtul ja paari tunni pärast ongi Lone Pine vallutatud, kuid suurte kaotuste tõttu (1700 meest) diviisi edasi ei lähe. Kolm päeva järjest atakeerivad türklased kõrgendikku, kuid visad austraallased seda enam käest ära ei anna. (Selle tegevuse eest anti välja 7 Viktoria Risti). Kuna abilööki areneb algul hästi, siis 6. õhtul helitas kindral Birdwood veel suuri lootusi oma pealöögi suhtes, mida pidi läbi viima kindral Godley (skeem 5).

Kuna maastik on äärmiselt raske ja liikuda võib ainult teatud suundades otse mööda seljandikke ja orge, siis otsustas kindral Godley oma jõud viia edasi kahes kolonnis (20 000 meest). Parempoolne kolonn üle Destroyer Hill'i Chunuk Bair'i peale ja vasakpoolne, jagunedes edaspidi veelgi kaheks, pidi välja jõudma Hill Q ja teine osa Hill 971 peale.

Mõlematel kolonnidel olid külgkaitsed, kes algasid liikumist natuke varem peakolonnidest. Viimased pidid algama liikumist kell 2245 ja pidid määratud kohtadele jõudma umbes kella 0400-ks, s. o. päevatõusuks.

Kõik oli rajatud siin lootusele, et väed õi-

gel ajal jõuavad määratud kohtadele, et türklased ei jõua kohe nendele midagi vastu saata — ja sellega oleks valitsev rajoon käes.

Parempoolne kolonn kindral Johnston'i juhatusel jääb peagi seisma, sest tema tiiva-kaitses on vastasega kokku põrganud ja seal käib võitlus. Kell 2330 on ikka veel võitlus käimas. Kindral Johnston arvab, et ta rohkem oodata ei või, sest muidu jääb ta kindlasti hiljaks, ja annab käsu edasiliikumiseks. On pime, mõni kompani on eelväena ees. Kell 0100 jõutakse Table Top'ini. Siin on juba tunne, et ees on vaenlane. Kolonn jääb seisma, et ära oodata, kuni eelvägi jõuab uue harjani. Ees kuulduv mingisugust kära ning kolinat. On juba varsti kell 0230, kui eelväest jõuab teade, et nad on mäeharjal. Selgub ka, et eelvägi on pimedas sattunud väikese magava Türgi bivaki peale; kusjuures türklased on oma püssid maha visanud ja end vangiks andnud, näidates käsi plaksutades, et neil relvi käes ei ole. Hilinemine on juba selge; ja kui kella 0300 ajal ollakse veel paar kilomeetrit eemal oma eesmärgist, selgub, et üks pataljoni on maha jäänud ja teda tuleb oodata. Kell on juba 0400 ja päike tõuseb, kui kindral Johnston ikka veel ootab oma kadunud pataljoni. Chunuk Bair'i kõrgendiku ootamatu vallutamine on seega nurjunud.

Vasakpoolse kolonni ülesanne oli veelgi raskem. Siin liikus 2 brigaadi, 1 mäepatarei ja 1 pi-kompani kindral Cox'i juhatusel. Siin kalkuleeriti samuti, et kella 0300 paiku peaks oldama enam-vähem kohal. Nagu selgus aga, ei arvestatud sugugi äärmiselt raskest maastikku; mehed olid treenimata, väsisid ruttu ja kaotasid alatasa tee ja ka üks-teist. Peale selle oli võetud teejuht, kes lubas

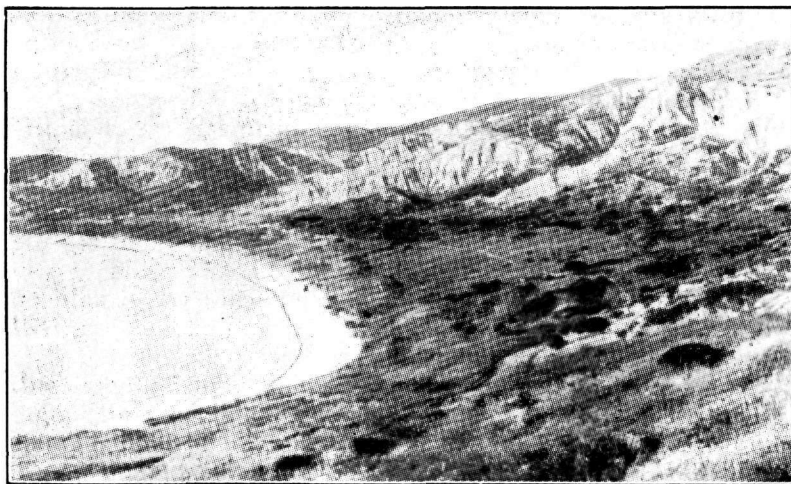
viia kolonni kõige ligemat teed mööda, kuid see tee oli ka kõige järsum ja raskem. Ka Türgi luurepatrullid liikusid siin mägedes ringi ja tulistasid alatasa kolonni. Avangardi kompanites tekkis paanika, mida suudeti vaevalt likvideerida. Siis tuli järsku eespoolt käsk seisma jääda. Üks ohvitser läks asja kontrollima ja selgus, et käsu oli andnud keegi paaniline velsker. Kõik need on nähtused, mis õistes ettevõtteis alati korduvad ja mida peab arvestama. Peatusi tuli iga 10 minuti järel mitmesugustel põhjustel. Ja kui päike tõusis, olid brigaadid veel mitu km oma eesmärgist eemal. Kindral Cox oli ööjooksul kaotanud kogu oma staabi, oli saanud ise haavata ja ei teadnud üldse, milline on üldine olukord. Kell 0900 jõuti ca 1000 m kaugusele märkidest ja oli ka näha, et mäeharjad on vaenlase poolt okupeeritud.

Kella 1000 paiku saavad kolonnid käsu ikkagi rünnata, kuid kõik ettevõtted varisevad kokku. Eriti halb on lugu vasakpoolse kolonni juures, kus kõik väeosad on mägedes laiali, ilma sideta. Siin osa jõude ei teadnud isegi, kus on nende staap; käskjalad ei leidnud kohta, kuhu neid saadeti, ja ei leidnud ka enam oma väeosi. 7. aug. möödub, ilma et midagi oleks siin saavutatud. Ei teatud ka, mis sünnib põhja pool, Suvla juures. Üsikutelt kõrgendikkudelt on näha Suvla rajoonis merel palju laevu; on näha vägede liikumist rannal — kuid see on ka kõik.

Kindral Godley'l on selge, et nii tema löök kui ka Suvla asi on halvast seisukorrast. On tarvis midagi teha, et vähemalt järgmisel päeval edasi jõuda. Saadetakse uued käsud, varustatakse väeosi väikese kvantumi veega ja püütakse korraldada suurtükiväetuld.

8. aug. kell 0300 algab tegevus uuesti. Vasak kolonn atakeerib siin-seal üksikute pataljonidega, osa saavad natuke edasi, suured kaotused, mehed mägedes üldiselt sõida ei oska ja kell 0800 hommikul on jälle selge, et siin midagi enam teha ei ole.

Parempoolsel kolonnil on aga läinud õnnelikumalt. Siin suudeti ööpimeduse kattel asuda parematele lähtekohtadele ja koidikul, hoolimata suurtest kaotustest, suudeti vallutada osa Türgi kaevikutest Chunuk Bair'i harjal, löödi tagasi mitu Türgi vasturünnakut

Anzac'i põhjapoolne osa.

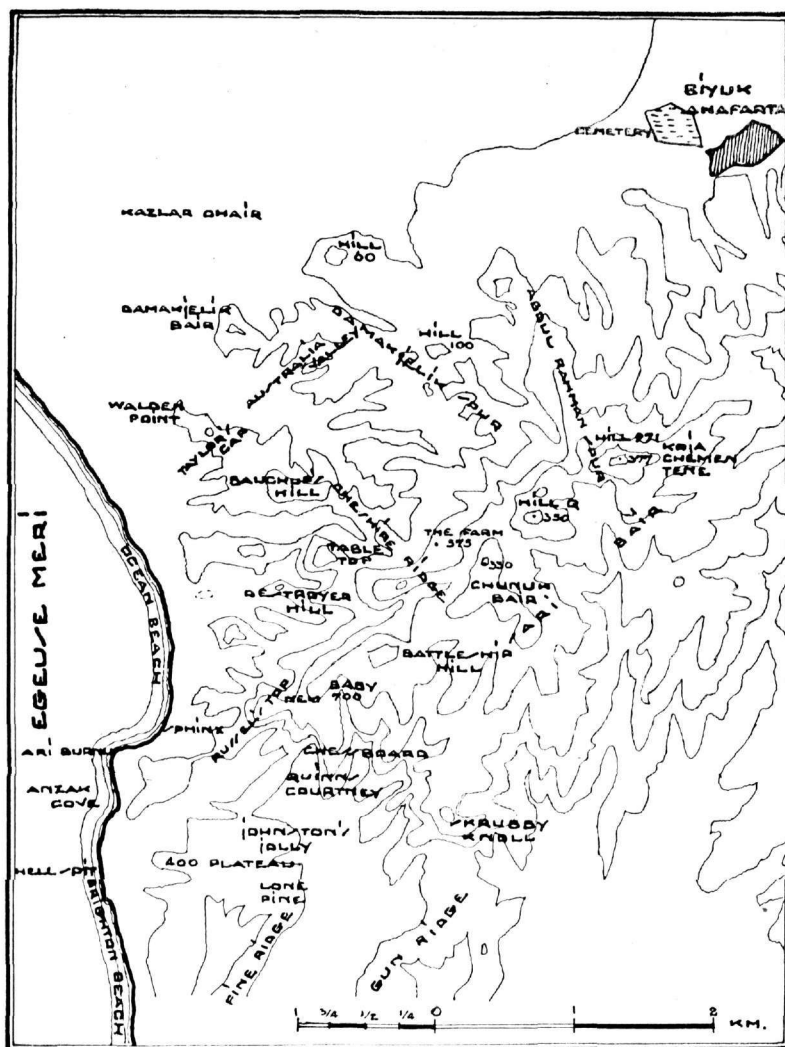
ja õhtul hoiti positsioon veel oma käes, oodates pimeduse tulekuga abijõude.

Kindral Godley staabis püüti 8. aug. õhtul selgitada olukorda. Üldiselt on selge, et päev ei toonud kaugeltki lootuste realiseerimist. Ka teated IX Korpusest olid halvad. Otsustatakse saata varust tegevusse viimased pataljonid, et vallutada Chunuk Bair täielikult haaramisega põhja poolt. Kindral Cox peab vallutama maksu mis maksab Hill Q. Suurtükivägi aitab kaasa, kuipalju suudab, ja rünnak algab 9. augustil kell 0515.

Varu ülem kindral Baldwin astub ühendusse kindral Johnston'iga, kelle osad seisavad Chunuk Bair'i serval, ja küsib, kuidas tal tuleks liikuda, et kõige kiiremini ja paremini tema juurde välja jõuda. Johnston soovib mitte tema jälgedes tulla, vaid rohkem põhja poolt. Sel asjaolul oli katastroofiline tagajärg. Baldwin'i jõud sattusid öösi täiesti väärtetele, juhid ise eksisid ära ja pärast keskööd selgus, et oldi välja jõutud kuskile kuristiku äärde, kust edasi ei saadud. Baldwin otsustab tagasi pöörata, kuid kitsas orus on see äärmiselt raske. Rohkem tagapool on tee täis kiilutud Johnstoni kolonni haavatute ja hobueslitega. Kell 0515, kooskõlastatud rünnaku alguse ajaks, on Baldwin oma 4 pataljoniga kuskil tagala rajoonis, mitu kilomeetrit oma lähtealusest eemal. Seega on kogu ettevõtte kokku langenud ja 9. augustil kell 0900 annab kindral Birdwood käsu peatuda, kavatsedes jõud ümber organiseerida.

Pöördume nüüd IX Korpuse juurde, kes pidi Suvla juures maanduma (vt. skeemi nr. 4). Kindral Hamilton'i kava oli järgmine.

10 kuulikindla mootorpargasega viiakse maale 6./7. aug. alates kella 2200-st 70—80 minuti jooksul esimesed 10 000 meest. Maandumine sünnib lõuna pool lahte kahes kohas (Beach C ja B) ja lahe sees ühes kohas (Beach A).

Briti ja Türgi jõudude tegevuspiirkond Anzac'i rajoonis augustis 1915. a.

Skeem 5.

Mehed laaditakse pargastesse Imbrosis (500 meest igas pargases). Iga pargase võtab sleppi üks destroyer; iga destroyer võtab samuti peale 500 meest. 3 destroyerit oma pargastega lähevad lahte, 7 aga C ja B Beach'ide juurde. Mehed jõuavad kaldale umbes 15 minutit pärast Anzac'i kolonnide liikumise algust. Destroyerid tulevad nii kalda ligidale, kui vähegi võimalik, ankurduvad ja siis sõidavad pargased oma mootorite abil juba kaldale, lasevad mehed maha ja tulevad oma destroyeri juurde tagasi, võtavad nende peal tulnud mehed ja viivad nad samuti kaldale. Teatud arv tugevamaid mootorpaate, mis on varustatud kuulipildujatega, kaitsevad esialgu tarbe korral oma tulega mehi maandumisel ja edaspidi slepivad kaldale hobuste pargased.

Teine ešelon tuleb C ja B Beachi juurde umbes üks tund hiljem, saates maale 4000 meest, kolm patareid ja 212 hobust. Veoks kasutatakse ristlejaid „Theseus“ ja „Endymion“, igaühel 1000 meest, ühte destroyeri, slepis samasugune mootorpargas nagu esimeses ešelonis, ja kolme traalerit — kõikidel slepis pargased hobustega.

Kolmas ešelon, milles on hobused, suurükid, voor, igasugust varustist jne., maandub umbes kella 3—4 paiku. Maandumiskohtadel alustavad spetsiaalkomandod I ešelonist kohe väikeste maandumissildade ehitamist. Selleks tarvilik materjal on esimeses ešelonis.

Päevatõusuks on kõik mootorpargased lahe ees ja ootavad 10. Diviisi päralejõudmist, et siis seda maale viia.

Kokku saadetakse maale 21 000 meest, ca 600 tonni igasugust kraami, 1400 hobust, 1500 hobueeslit ja 500 mitmesugust vankrit.

Laevastiku kaablilaev paneb kiires korras kaabli Suvlast Imbrosini. Korpuse staap jääb öösiks Imbrosi ja pärast päikese tõusu sõidab Suvla juurde. Tegelikult kindral Stopford aga läks kohe kontr-admiral Christian'i laevale ühes oma staabiülemaga, jättes kõik teised maha, ja jäigi selle laeva pardale kuni 8. aug. õhtuni. Laeva väikesel sidemeeskonnal ei olnud võimalik tarvilise kiirusega vastu võtta ega ka välja saata mitmeid telegramme, mille järele aga oli tarvidus, ja resultaat oli see, et kõik korraldused ja teated jäid hiljaks.

6. aug. õhtul kukub kindral Stopford kuskil maha, vigastab oma jala ning ei saa käia. Lamades voodis, kutsub ta enda juurde ühe ohvitseri ülemjuhataja staabist ja palub teda Hamilton'ile edasi anda, et ta katsub kõik teha, mis võimalik, kuid kardab, et tal on liiga vähe suurtükiväge. Temale vastab see ohvitser, et suurtükiväe arv ei ole siin nii tähtis kui asjaolu, et on tarvis teotseda äärmise kiirusega ja võtta enda alla domineerivad kõrgendikud varem, kui türklased suudavad sinna saata abivägesid.

6. augustil kell 2130 on kottpime, kui B Beach'i juurde jõuavad esimesed laevad. Umbes 500 meetrit rannast peatuvad destroyeri ja mootorpargased algavad üksi liikumist kalda poole. Maal on kõik vaikne. Taevas on kaetud paksude pilvedega ja ühtegi tähte ei ole näha. Pargased saavad tulla peagu kaldani. Kell 2200 on neli pataljoni juba maal ja pargased sõidavad tagasi järgmise laadungi järele.

Need esimesed jõud pidid: 1) katma maandumise rajooni parema tiiva, 2) okupeerima Lala Baba kõrgendiku ja 3) ühen-

duse looma Hill 10 juures vägedega, kes maandusid lahes.

Lala Baba vallutati ruttu, kuigi türklased panid kõvasti vastu ja inglaste kaotused olid võrdlemisi suured (6. Lornchire'i pataljon kaotas $\frac{1}{3}$ meestest langenutena, kuna ohvitseridest jäi järele ainult 2 nooremleitnanti).

Halvem oli lugu edasiliikumisega Hill 10 poole. Paistis, et maandumine lahes ei läinud sugugi libedasti. Sealt poolt oli kogu aeg kuulda tugevat püssi- ja kuulipildujatuld. Saadeti välja patrull asja selgitama, kuid varsti tuli tagasi sellest ainult paar meest — teised olid langenud. Ei olnud kuidagi võimalik selgeks teha, kust keegi tulistas, seepärast otsustati oodata ja alles päeval valguse liikuda Hill 10 poole.

Vahepeal olid lahes asjaolud arenenud järgmiselt: kell 2130 sõitsid destroyerid oma pargastega lahte sisse. Ankrule asumise ajal aga kõlasid rannalt püssipaugud ja tõusid õhku mõned raketid. Türklased olid alarmeeritud. Kui siis kell 2230 mootorpargased hakkasid rannale jõudma, võeti nad vastu tugeva püssitulega. Peagi avas šrapnellitule ka üks väiksemakaliibriline suurtükk. Mõlemas äärmises pargases oli 3 kompanit. Parempoolsed pidid maandumise järel kohe vallutama Hill 10, vasakpoolsed aga pöörduma vasakule ja liikuma Kiretsh Tepe poole. Keskmisel pargasel oli 2 kompanit (kahe pataljoni ülejäänud osad) ja kahe pataljoni staabid. Ööpimeduses oli aga tekkinud segadus ning see pargas, mis pidi maanduma vasakul tiival, oli just kõige lõunapoolsem, kuna lõunapoolne sattus põhja poole ning üldiselt olid kõik kolm pargast kõrvale kaldunud määratud rajoonist ja asusid umbes 1200 meetrit A Beach'ist lõuna pool. Ka maandumine ei läinud libedasti: ainult üks pargas jõudis otse randa ja mehed said peagu kuivalt maale, teised kaks aga jooksid rannast umbes 50—60 m kividele ja ei saanud ei edasi ega tagasi. Üksikud mehed katsusid kaelani vees randa minna, kuid sattusid sügavatesse aukudesse ja suure vaevaga pääsesid uppumisest. Alles pärast keskööd leiti tee, kust kaelani vees pääses randa. Kui lõpuks kõik türklaste tulest hoolimata randa jõudsid, selgus, et nad asuvad vales kohal. Kava järgi tuli kiiresti edasi marssida Kiretsh Tepe suunas. Kell oli 0100 läbi, kui suudeti natuke orienteeruda ja algas marss põhja poole. Kaotused olid suured ja õnnetul kombel olid välja langenud just paremad ohvitserid ja all-ohvitserid.

Kell oli juba 0200, kui jõuti ühikuteni,

Major Aleksander Sobolev 25 aastat ohvitserikutses.

25. (12.) juulil s. a. täitub major Aleksander Sobolevil 25 aastat ohvitserikutses.

Juubilar on sündinud 22. 11. 1891. Üldhariduse omandas Riia Aleksandri gümnaasiumis. Sõjalise ettevalmistuse sai Vladimiri sõjakoolis, mille kursuse lõpetamisel ülen-dati nooremleitnandiks 25. (12.) juulil 1914. Maailmasõjas võttis osa lahingutest sakslaste vastu, saades seejuures raskesti haavata. Oktoobris 1917 viidi üle teenistusse suurtükiväkke.

Eesti sõjaväkke astus septembris 1919. Vabadussõja ajal teenis algul suurtükiväes rühmaülemana, hiljem patareülemena. Rahu ajal on tegelnud eranditult rivi alal.

Majoriks kõrgendatud veebruaris 1936.

Evib Kotkaristi IV klassi teenetemärki ja endise Vene Stanislaoose ordu 3. järgu ja Anna ordu 3. järgu aumärki.

Major A. Sobolev.

Major Sabolev on oma alal tuntud kui asjalik ja kohusetruu ohvitser. Soovime talle tema ohvitserikutses olemise 25 aasta juubeli puhul parimat tervist, õne ja edu!

mis olid maandunud põhja pool. Neist mööduti ja jõuti viimaks Kiretsh Tepe ääreni, kus aga satuti tugevale vastupanule.

Teine pataljon, mis pidi vallutama Hill 10 kella 0300-ks, ei suutnud õieti orienteerudagi; kompanid olid pimedas kaotanud omavahelise side ja lamasid laiali türklaste tule all.

Need 2 pataljoni aga, mis jäid destroyereitele, ei saanud maanduda, sest kõik mootorpargased olid kinni joosnud ja maandumiseks tuli kasutada mõnd üksikut käepärastolevat paati.

Kui kella 0500 paiku läks valgeks, siis 11. Diviis, selle asemel et olla positsioonil Suvla lahe ümber olevatel kõrgendikel, oli tegelikult maastikul laiali ning ilma oma üksikute brigaadide vahelise sideta. Pataljonid olid samuti siin-seal laiali ja osa nendest oli kandnud kaotusi. Diviisi staabil oli pilt olukorrast selgusetu ja korpuseülem ei teadnud üldse midagi.

Diviisiülem kindral Hammersley oli oma staabiga maandunud kell 0045 B Beach'i juures ja asus mõnisada meetrit kaldast eemal ühe künka ääres. Kindral ise oli väga väsinud ja tundis end haigena.

Kell 0440 tuleb esimene teade, üks sedel, kus tähendatud: „Lala Baba vallutatud, paremal seisab York'i pataljon. Mõned pataljonid seisavad siin varus.“ Sedelil puudub allkiri, kellaaeg ja isegi adresaaat. Pärast kella 0500 jõuab siia üks major, kes enam-vähem selgelt suudab kirjeldada olukorra ja kindral Hammersley palub teda minna Lala Baba juurde, otsida üles kindral Haggard ja anda üle käsk aidata A Beach'i pataljonidele edasi minna ja vallutada kõrgendikud.

Korpuseülem asus samal ajal „Jonquil'il“ ühes admiral Christianiga. Viimasele oli kindral Stopford avaldanud, et ta ei usu ettevõttesse. Laev seisis ankrus Suvla lahe suus. Maa poolt oli tulistamist vähe kuulda. Kindral ja admiral magasid rahulikult madratsitel, mis olid pandud silla alla. Maalt teateid ei tulnud, kedagi ei saadetud ka laevalt maale, et vaadata, mis seal sünnib, ja luua sidet diviisiülema. Samuti ei saadetud ka ülemjuhatajale mingisugust teadet.

Esimesed teated tulid laevale ühe mereväe-ohvitseriga, kes maandumist juhatas. Ta oli näinud, et B Beach'i juures arenes

asi hästi, kuid kell 0300 Suvla lahes oli asi olnud halb. Ta leidis tarviliku olevat toetada seal maanduvaid osi mõne laeva-suurtüki tulega, kuid ilma admiralil käsuta ei saadud tuld avada, ja selle käsu saamiseks oligi mees nüüd siin. Kell oli 0400 läbi. Tema siis ka jutustas kindral Stopford'ile seda vähest, mis ta teadis.

Vahepeal, alates kella 2200-st, ootab ülemjuhataja Imbrosis teateid. Kella 0200 ajal saabub esimene telegramm: „Nõrk tuli kestab A Beach'i poolt, B Beach'i juures on kõik vaikne.“ Ei aadressi ega allkirja. — Seda teatab telegrafist Suvla juurest oma allohvitserile omal algatusel. Tähendab, otsustab ülemjuhataja, kõik on korras ja asi areneb normaalselt, ja ta pöörab oma peatähelepanu Anzac'i peale, kust tulevad teated, mis sugugi rõõmustavad ei ole. Kuid mõne tunni pärast, kui Suvlast ikka mingisuguseid teateid ei tule, vallutab ka ülemjuhatajat paha aimus, et asjad ka seal ei ole vist korras.

Türklaste juures saab kindral Liman von Sanders kell 0600 hommikul Suvla sektori ülemalt järgmise teate:

- 1) Alates kell 2130 vaenlane maandus Suvla rajoonis. Lala Baba minu poolt evakueeritud, kuid Kiretsh Tepe't ja Chocolate Hill'i hoian kõvasti.
- 2) Maandumine kestab edasi.
- 3) Kuigi loodan hoida oma positsiooni. Palun tungivalt varusid.

VILLMER.“

7. aug. päikesetõusu ajal jõuavad lahte esimesed laevad 10. Diviisiga. See diviis on elanud alates 11. juulist laevadel. Sõjalistest õppustest ei ole olnud juttugi. Diviilil, kindral Mahon'il, ei ole vähematki aimu, mida diviisilt nõutakse, kui ta viiakse mootorpaadiga korpuseülema juurde. Stopford esialgu kavatses ka selle diviisi lahes maale viia, kuid nüüd, nähes, et see on võimatu, käsib neil maanduda C Beach'i juures ja astuda seal kindral Hammersley käsutusse. Kui Hammersley'd ei peaks üles leitama, siis kohe toetada Hill 10 ja Kiretsh Tepe vallutamist. Kindral Stopford seletas veel, et korpuse peaülesandeks on vallutada Anafarta Sagir ja Tekke Tepe.

Vahepeal aga selgub, et on võimalik hästi maanduda ka lahe põhjapoolses osas ja osa diviisist koos diviiliga maandubki seal ülesandega vallutada kohe täielikult Kiretsh Tepe. Nii siis 10. Diviis oli kistud pooleks.

Diviil 11. — kindral Hammersley, kes peaks asja korraldama — ei tunne ikka veel täielikult olukorda. Tema staabi juurde langevad Türgi granaadid, kus on juba üks ohvitser ja mitu meest tapetud. Kindral on

väga rahutus meeleolus. Ta korraldused on väga segased — ta käsib vallutada Chocolate Hill'i, kuid jätab brigaadide tegevuse kordineerimata ja brigaadid täpselt ei teagi, kes peab siis lõplikult peale tungima. Kell 1100 pannakse pealetungi-ülesanne siis 10. Diviisi selle osa peale, kes maandus C Beach'i juures (kindral Hill). Teda peab aitama vasakult kindral Haggard, kes asub oma pataljonidega Hill 10 rajoonis. Kui Hill jõuab Haggardi juurde, teatab viimane, et ta allub kindral Sitwell'ile ja see on otsustanud ainult kaitsel olla. Kindral Hill peatab oma pataljonid kuni korralduseni ja läheb ise läbi sügava liiva tagasi diviisi staapi, et nõuda selgitust. On juba lõunaaeg, päike kõrvetab hirmsasti. Jõudnud staapi, üteldakse talle, et diviil on läinud Lala Baba juurde pealetungi jälgima. Hill läheb talle ka sinna järele. Pärast asja selgitamist saadab Hammersley oma staabiülema kindral Sitwell'i juurde korraldustega ning nõuab, et pealetung otsekohe läbi viidaks. Sitwell'i juures on asjad halvad: mõned pataljonid on demoraliseeritud, palavus suur, vett ei ole ja kindral tähendab, et temal ei olegi, millega peale tungida. Vaieldakse tükk aega ja lõpuks hakkab kindral Hill üksi edasi liikuma, paludes veel kord, et tema vasak tiib kaetaks.

Kell 1530 kindral Hammersley muudab oma otsuse ning saadab Hill'ile käsu panna pealetung seisma. Kuid seda ei olnud nii kerge teha, sest pataljonid olid juba kaugel edasi jõudnud ja enne päikese loojumist ründasid nad Chocolate Hill'i ja vallutasid selle. Samal ajal Kiretsh Tepe juures teised 10. Diviisi pataljonid, kes ei olnud saanud mingisugust kindlat ülesannet, jõudsid 11. Diviisi osadeni ja jäid sellel joonel peatuma, kuni saabus pimedus.

Nii siis IX Korpuse ei olnud 7. augustil õieti midagi positiivset saavutanud, kuid tema kaotused olid 1800 meest, neist 100 ohvitseri.

Kuid mitte ainult see külg kavast ei olnud kokku varisenud, vaid sama juhtus ka suurtükkide, hobuste, hobueeslite ja vööri mahalaadimisega. Kava järgi pidi 7. aug. jooksul maanduma vähemalt 1000 looma, kuid tegelikult suudeti õhtuks maale tuua neist ainult 150. Põhjusi oli palju. Nendest peamised:

- osa pargaseid jäi kividele ja madalikkudele kinni ja nende lahtikiskumine nõudis palju aega;
- maandumissildade ehitamine kestis palju kauem, kui oli arvatud, ja seda tööd segas türklaste tuli;

— pärast lõunat kerkis äikesepilv suure tormiga, mis kestis mitu tundi ja uputas ühe pargase täie hobueesleid.

Kõige halvem seejuures oli muidugi asjaolu, et ei saadud maale saata nii palju suurtükke, kui kavatseti, ja seetõttu langes ka ettenähtud suurtükitali ära. Joogivee puudus oli äärmine; see kutsus välja väeosasdes isegi segadusi.

7. augustil kindral Hamilton loodab ikka, et korpused ise asja korraldavad. Lõuna paiku tuli Stopford'ilt esimene telegramm, milles teatati olukord kella 0840 ajal. Ja see oli kõik. Ülemjuhataja staabi ülem telegraferib siis ise kell 1700 Stopford'ile ja palub teatada, kuidas lugu on, aga vastust ei tule. Ollakse arvamisel, et asi on enam-vähem korras ja edu arendamiseks saadetakse Mudroset 53. Diviisi 2 brigaadi Suvla juurde.

Selle päeva jooksul türklased, kellel oli Suvla rajoonis hommikul vaid 3 pataljoni ja paar patareid, saadavad suure kiirusega Bulair'ist 2 diviisi Suvla rajooni. Kuid see on kauge rännak ja 8. aug. kell 0100 hommikul on nad veel kaugel Anafartast ja Tekke Tepe kõrgendikust. Kui inglased 8. augustil seda olukorda ära kasutavad, on nende võit kindel ja Konstantinoopoli vallutamine — sellega võib-olla üldine pööre Maailmasõjas — on otse silme ees!

Mis aga sünnib tegelikult? Öö möödus rahulikult ja ainult siin-seal kostsid mõned üksikud paugud, ja needki lõppesid päikese tõusuga. Kohe on hirmus palav. Suvla rannas düünide vahel on näha palju rahvast, kaldal samuti, — palju suplejaid.

Kindral Hammersley (Divül 11) oli ise varahommikul astunud telefoni-ühendusse brigaadiülematega ja nõudis edasilikumist, kuid nii Sitwell kui ka Hill olid vastu, tähendades, et nende väeosad on väsinud; tarvis neid korraldada, varustada jne. Hammersley annab järele ja nõuab, et võetaks siiski vähemalt mingisugune kaitsepositsioon, sest praegu ei ole sedagi olemas.

Kindral Mahon (Divül 10) teatab Kiretsh Tepe rajoonist, et kõik on rahulik, ja käskis oma väeosadel ainult korraldada positsioone.

Kell 1000 kindral Stopford saadab diviisidele tervitustelegrammid „saavutatud võidu“ puhul — ja see on kõik, mis diviisid saavad. Ülemjuhatajale tehakse vastav ettekanne kell 1050, kus kirjeldatakse diviiside rasket võitlust ja ettekanne lõpeb sõnadega: „Nüüd ma pean konsolideerima oma positsioone ja saatma maale tarvilikku varustist!“

Ülemjuhataja aga aimas, et asjad ei ole kaugeltki korras. Ohuluure oli teatanud, et Bulair'i suunast on liikumas kolonnid, et Tekke Tepe paistab vaba olevat, ja kella 1100 paiku Stopford saab korralduse püüda vallutada Tekke Tepe, mis on operatsioonile äärmiselt suure tähtsusega. Hamilton kavatseb ka ise Suvlasse sõita, kuid selgub, et tema käsutuses olev destroyer parandab just masinariket ja kindral jõuab alles kella 1800-ks Suvla lahte.

Vahepeal kindral Stopford oli ülemjuhataja korralduse diviisidele edasi andnud, kuid lisanud juurde: „Kui peaks selguma, et kõrgendik on kõvasti kindlustatud, siis mitte rünnata, kuni suurtükivägi on kõik maha laaditud.“ Muidugi see käsk ei leidnud diviiside juures täitmist, sest igatüki leidis, et vaenlane on tugevasti kindlustatud ja suurtükiväge on vähe!

Stopford kavatses pealetungi korraldada 9. augustil, kuid korpuse staapi tuli ülemjuhataja staabist kolonel Aspinall ja nõudis energilisemat tegevust.

Kell 1750 antaksegi 10. ja 11. Diviisile käsk kohe vallutada Anarfarta Sagir, Tekke Tepe ja Ejelmer Bay. Diviiside tegevuse koordineerimise ja tegevuse alguse määrab kindlaks Divül 11.

See käsk jõuab Hammersley kätte alles kella 1800-ks. Ta annab eelkäsu ja kavatseb pealetungi viia läbi homme kell 0800.

Vahepeal on aga kindral Hamilton ise kohale jõudnud ja nõuab, et vähemalt Tekke Tepe vallutataks veel öösi. Jälle lähevad vastukäsud ja selleks ettevõtteks koondatakse Sulajiki juurde 4 pataljoni, kes peavad liikumist algama kell 2230. Seks ajaks on kohal ja valmis ainult 2 pataljoni. Kell on juba 0200, kui jõuab kohale kolmas, ja alles kella 0300 ajal tuleb viimane. Nüüd algab liikumine, aga varsti tõuseb päike. Ja kui jõutakse kõrgendike rajooni, võetakse pataljonid vastu tugeva tulega. Pärast sõda selgus, et tulnuks pataljonid kohale 2 tundi varem, ei leidnuks nad Tekke Tepe'l mitte ühtegi inimhinge!

9. aug. hommikul algavad lõpuks kõik brigaadid pealetungi, aga on juba hilja. Türgi diviisid on okupeerinud kõik tähtsad positsioonid ja inglaste pealetung areneb päeva jooksul visalt; seda enam, et ikka veel ei ole suudetud kogu suurtükiväge maale tuua.

10. augustil maale saadatud 53. Diviis teeb omalt poolt katseid vallutada Anafarta Sagir, aga lüüakse tagasi suurte kaotustega.

Kõik need päevad oodatakse Anzac'is, et Stopford jõuab varsti välja Sari Bair'i kõr-

gendiku joonetele ja siis läheb korda vallutada lõplikult Chunuk Bair, kui järsku 10. aug. hommikul asuvad türklased ootamata vastupealetungile ja suruvad austraallased tagasi ning kell 1900 on Anzac'i seisukohad umbes samad, nagu nad olid enne selle pealetungi algust. 12 000-meheline kaotus oli olnud asjata!

Möödamattes olgu tähendatud, et see piin, mida tuli kannatada haavatutel, kui neid transporditi hobueesliitel mägedest alla randa, on kirjeldamatu. Peale selle nad kannatasid miljonite kärbestele all ja tihti ei olnud vett tilkagi. Kuna hospidallaevad olid väikesed ning raske nende abil transportida 6. ja 12. augusti vahel 22 000 haavatut ja haiget, on selge, et selle juures pidi nii mõnigi kannatama ebamugavusi, mis, nagu teada, kutsus Inglismaal ja Austraalias esile suure pahameeletormi.

Siiski ei tahtnud kindral Hamilton ennast veel võidetuks tunnistada. Tema käsutuses on veel 54. Diviis ja see saadetakse omakorda Suvla juures maale Tekke Tepe vallutamiseks. Ülemjuhataja arvamise järgi peaks see toimuma 11. augustil, kuid Stopford'il on palju vastulauseid. 11. august kaob vaidlusteks ja läbirääkimisteks ja lõplikult otsustatakse pealetung läbi viia 13. aug. hommikul.

12. augustil on Korpuse staabi juures diviisi- ja staabiülemate konverents. Arvamised lähevad lahku. Kõige ofensiivsemad on 54. Diviisi mehed, kes otsustavad asja läbi viia, hoolimata teiste tegevusest. Samal õhtupoolikul viiakse 54. Diviis lähtepositsioonile, ja see ei ole kerge ning nõuab raskeid ohvreid (umbes 30 ohvitseri ja 650 meest) ja kindral Stopford palub uuesti pealetungi edasi lükata. Hamilton vaidleb vastu, kuid mis jääb temal teha? Ta võib:

- järele anda ja asja edasi lükata;
- nõuda pealetungi läbiviimist, kuid keegi juhtidest ei usu selle edusse;
- juhid tagandada ja määrata teised, energilisemad.

Kindral Hamilton valib esimese võimaluse ja pealetung lükatakse edasi. Samal ajal aga ta palub ühtlasi lord Kitchener'i ära kutsuda Stopford. Kitchener, nähtavasti raske südamega, saadab Hamiltonile vastuse: „Kui Stopford'i, Mahon'i ja Hammersley vahetus ilmingimata tarvilik on, siis saata nad koju. Aga keda teie asemele panete? Jaa, see sõda nõuab noori mehi ja sellega peab leppima...“

16. augustil Stopford lahkus Suvlast. Tema asemele tuli ajutiselt kindral de Lisle, kuna kindral Mahon oli de Lisle'ist vanem,

siis ei tahtnud tema, ettepanekust hoolimata, oma diviisi peale edasi jääda, ja lahkus samuti. Hammersley lahkus alles 23. augustil.

17. augustil kindral Lindley, 53. Diviisi ülem, ise palub ennast ametist vabastada, sest ta ei tunne ennast küllalt ettevalmistatuks juhtida säärases raskes olukorras diviisi. Nii siis olid nüüd kõik juhid vahetatud, kuid oli liiga hilja.

17. augustil teatab kindral Hamilton ametlikult oma ebaedust ja palub uusi diviise, vähemalt 95 000 meest. Ministrid ei tea, mis teha. Ühed arvavad, et on tarvis saata, teised on vastu. 20. augustil on Dardanellide Komitee koos ja lord Kitchener teatab, et Joffre algab varsti ise suurt pealetungi läänerindel ja vajab uusi jõude, mis pärast otsustatakse Hamilton'i palve tagasi lükata.

Edasi kestavad läbirääkimised Inglise ja Prantsuse valitsuse vahel Dardanellide asjus. Tekib mitu intsidenti. Kord lubavad prantslased uuesti kaasa aidata ja saadetakse isegi Hamilton'ile sellekohane ametlik teadaanne.

6. septembril astub sõtta Bulgaaria ning Kreeka ja Serbia nõuavad liitlastelt abi. Inglise ja Prantsuse valitsused lepivad kokku, et on tarvis kindral Sarrail' juhatusel formerida Salonikis uus armee. Kõik Prantsuse jõud Dardanellides saadetakse otse Salonikisse ja Hamilton saab käsu saata sinna ka 2 Inglise diviisi. See oligi Dardanellide ettevõtte lõpu algus.

Briti valitsus oli äärmiselt raskes seisukorras, sest ei teatud, mida teha: kas rünnata sakslasi täie jõuga Prantsusmaal, kus nad aga peavad sattuma kõige tugevama vastupanu peale, või rünnata sakslaste nõrgemat sõjateatrit Dardanellide kaudu. Kuna sakslased seisid Prantsuse pinnal, ähvardasid inglaste baase ja seejuures prantsuse rahvas ikka tugevamalt nõudis inglaste abi, siis peab tõesti ütleva, et ka kõige kaugel nägelikumal strateegil oluiks raske õiget otsust teha. Seda raskem oli see puht tsiviilisikutele, ja püüdes haarata mõlemat, pidid nad tahes-tahtmata kukkuma n.-ü. kahe tooli vahele.

Juba septembris, kui kindral Stopford koju jõudis, esitas ta memorandumi lord Kitchener'ile Dardanellide operatsiooni kohta, tõstes mitmeid süüdistusi kindral Hamilton'i vastu. Kitchener määrab uurimiskomisjonini neljast kindralist, ja kuigi väga raske oli kõike selgeks teha, asus Kitchener lõpuks Stopford'i poole. Asjasse segasid end veel mõned ajalehed, eriti keegi Austraalia redaktor Murdoch, kes mustas Hamilton'i, kus

ja kuupalju vähegi sai, ning valitsus otsustab 14. oktoobril kindral Hamilton'i tagasi kutsuda ja tema asemele määrata kindral Monro.

Oktoobris kerkib veel kord üles küsimus püüda ainult laevastiku abil forsseerida kitsustikke. Tekib konflikt admiraliteedi, kes on forsseerimise katse poolt, ja admiral de Robeck'i, laevastiku juhi, vahel, kes on vastu. Talle antakse mõista, et säärasel korral ta võib ka rahulikult „puhkusele“ minna. Ühtlasi otsustab valitsus saata lord Kitchener'i Gallipolisse ja volitada teda teha kohapeal lõppotsus, kas atakeerida türklasi uuesti või alata evakuatsiooniga. Lord Kitchener

viibib kohal umbes paar nädalat, käib ise kõik läbi, peab nõu kõikide juhtidega, käib Salonikis, on kord ühel arvamisel, siis jälle muudab oma arvamist ja 22. novembril soovib valitsusele ikka lõplikult läbi viia Gallipoli evakueerimine. Ta hoiatab aga ka kohe valitsust, et see on äärmiselt raske operatsioon ja peab valmis olema kaotama selle juures vähemalt 50 000 meest ja palju varandust. Valitsuses ei ole veel üksmeelt. Lord Curzon on evakueerimise vastu ja alles 7. detsembril, millal on koos kogu kabinett — 22 ministrit —, antakse käsk asuda evakueerimisele.

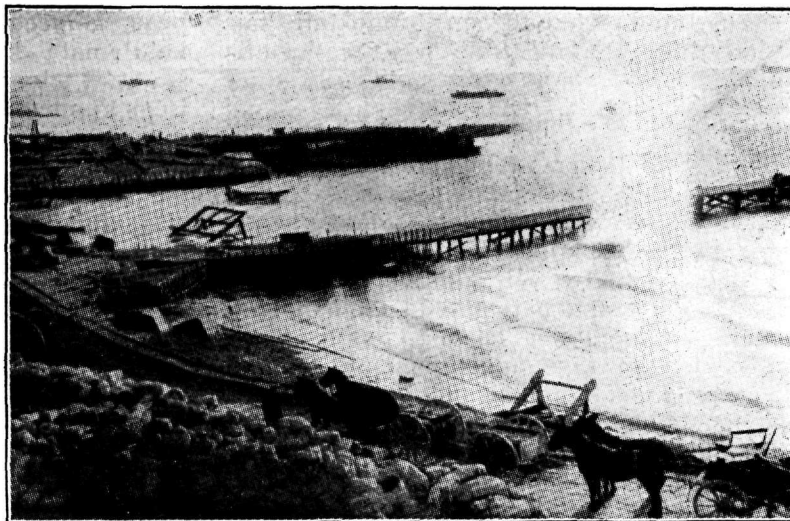
Evakuatsioon (Anzac).

Evakueerida on tarvis ca 135 000 meest, 14 000 hobust ning hobueeslit ja 400 suurtükki. Esialgse arvamise järgi loodetakse see läbi viia vähehaaval ja järk-järgult, aga on selge, et kui türklased vähegi saavad teada evakuatsiooni algusest ja asuvad peale tungile, on katastroof vältimatu ja seepärast, mida kiiremini on võimalik evakuatsiooni teostada, seda parem!

Kohe, juba 8. dets. algab varanduse ärasaatmine. Oli tarvis igal pool säilitada normaalne pilt: kaevikutes pidi elu käima endist viisi, tule intensiivsus ei tohtinud väheneda, oli tarvilik näidata oma tegevuses aktiivsust jne.

Anzac'i plaani viimane faas, kui suurem osa varandusest oli juba evakueeritud, oli järgmine.

Esimesel ööl viiakse ära kõik varud ja esijoone igast pataljonist tõmmatakse välja

Vaade W. Beach'ile evakueerimise ajajärgul; paremal silla juures on näha türklaste poolt lastud suurtükimürsu lõhkemine.

üks kompani. Lähevad ära samuti diviiside staabid, jättes maha ainult ühe ohvitseri, kellel on teatud volitused ja kes koordineerib brigaadide tegevust. Samuti läheb ära korpuse staap, jättes maha arjergardi ülemana ühe ohvitseri. Kõik need väeosad koonduvad teatud punktidesse ja viiakse sealt täpse kava järgi sildadele, kus laaditakse pargastesse ja laevadele.

Ülejäänud väed tulevad järgmisel ööl laial rindel otse kaevikutest rannale, ilma et neid suurematesse koondistesse kokku võetaks, ja asuvad paatidesse, mis üle ranna laiali asetatud, ja söidavad laevadele. Nende taandumine sünnib kolmes partiis. Viimane partii ühes pataljoniüleatega läheb siis, kui tiivad on laevadel. Et siis rindel korruga mitte vaikseks ei jääks, peab välja mõeldama igasugused võtted, et automaatselt tuld jätkata.

Ilm oli väga soodus ja eelperiood läks mööda ilma takistusteta. Igal ööl oli rannas tegevus ja hommikuks oli kõik jälle vaikne.

18. detsembril oli eelperiood lõppenud. Kõik läks, nagu kavatsatud. Järgmisel hommikul kell 0700 algas türklaste poolt tugev suurtükituli Briti positsioonidele ja kui mõni aeg hiljem türklaste jalavägi läks rünnakule, leidis ta eest ainult tühjad kaevikud.

Samal ajal avasid merelseisvad laevad tule mahajäänud toidumooni hoiukohtadele, et neid põlema süüdata ja hävitada.

16 tundi hiljem algas merel niisugune torm, mida ei oldud kunagi varem nähtud ja mis kestis üle nädala.

Teostatud evakuatsioon tunnustati kõikide sõjaväe autoriteetide poolt eeskujulikuks.

Lõppsõna.

Seega oli lõppenud Dardanellide tragöödia, mis moodustas endast pika rea ebaedusid, mida põhjustas peamiselt sõjaväe juhtimise ja tegevusprintsipiide negligeerimine. Me nägime suurte võimaluste mittekasutamist. Juba varsti pärast sõda selgus, et nii mitugi korda, alates laevastiku rünnakust 18. märtsil kuni 8. augustini, on võit olnud käegakatsutavalt ligidal, kuid igakord on aga loobutud viimase jõupingutuse tegemisest kas üldise inertsuse või liiga suure ettevaatlikkuse tõttu. Tõesti, siin ei käidud igivana põhimõtte järgi — *et palju võita*,

peab kõigega riskima! Osa süüst langeb kahtlemata ka Inglise valitsusele, kes ei suutnud teha kiireid otsuseid, sest nädalate, isegi kuude viisi lükati edasi tähtsad küsimused ja sellega pidurdati ülemjuhataja tegevust.

Ei või jätta ka mainimata, et juhtideks olid võrdlemisi vanad inimesed, füüsiliselt nõrgad, väsinud ja haiglased, pealegi ilma igasuguste sõjakogemusteta. Vastaspoolel aga olid äärmiselt energilised ja aktiivsed juhid, kellede juhatusel sõdisid heade lahinguliste omadustega Türgi sõdurid.

Meile aga jääb üle tõsiselt järele mõtelda siintoodud nähtuste üle, et omalt poolt neid vältida ja vaenlase juures neid kiirelt ja otsustavalt ära kasutada.

Külaskäik Poola Piirikaitse Korpusele.

Kolonel J. Paul.

Poola Piirikaitse Korpuse ülema kindral J. Kruszewski lahkkel kutsel meie Piirivalve ülem kindral-major A. Kurvits ühes kol. J. Paul'iga ja koltn. A. Lüüs'iga külastas 4.—12. 06. 39 Poola Piirikaitse Korpust. Külaskäigul oli võimalus tutvuda mitte ainult Poola Piirikaitse Korpusega, vaid ka Poola maaga ja rahvaga, ja mis peasi, luua isiklikku kontakti Korpuse juhtivate ohvitseridega.

Kindralmajor Kurvits asetab pärja Poola tundmatu sõduri hauale.

Sõitnud Tallinnast välja õhtuse kiirrongiga, olime järgmise päeva lõunapaiku Poola piiril. Piirijaam Turmont oli ehitud Poola ja Eesti lippudega. Jaamas oli üles rivistatud aukompani orkestriga. Esines Nove-Svieciany piirivalve pataljoni ülem koltn. Mirski-Volenski. Kindral Kurvitsa tervitusele „Czolem Kompanja“ kõlas aukompani energiline „Czolem, panie generale“. See oli esimene südamlük tervitus Poola pinnal ja sellest hetkest peale olime ümbritsetud kõikjal sooja sõpruse ja austusavaldustega.

Kogu reisi kestel oli meie kasutada mugav salongvagon, nurgas väike laud Eesti ja Poola lipukestega; laual Poola Sõjaväe Geograafilise Instituudi poolt 1934. a. mõõdus 1:1 000 000 välja antud Poola kaart linasel riidel vastava pealkirjaga meie reisi kohta. Sideohvitser kpt. Jetter jagab välja üksikasjalise reisikava eesti keeles ja tutvustab meid kaardil märgitud marsruudiga: Turmont, Vilno, Grodno, Bialystok, Osovec, Warszawa, Radom, Kielce, Kra-

kov, Tarnov, Jaroslav, Przemysl, Lvov, Stanislavov, Czortkov, Tarnopol, Brody, Dubno, Zdolbunov, Rovne, Sarny, Luniniec, Baranovicze, Novogrodek, Lida, Vilno, Turmont. Pikemad peatused Varssavis, Osoviecis, Krakovis, Lvovis ja Czortkovis. Peale selle autoretk eri kava kohaselt Podoolia piiril.

Varssavi peajaamas olid meil vastas Piirikaitse Korpuse ülem kindral Kruszewski ühes staabi kõrgemate ohvitseridega, meie sõjaväe esindaja koltn. Tombak ja saadiku esindaja nõunik Koern. Jaamast siirdusime hotell „Europasse“, kus meie jaoks olid ette nähtud toad.

Järgmisel päeval oli kava kohaselt ametlikud visiidid. Kell 1015 võttis meid ühes kindral Kruszewskiga vastu Peaminister kindral Slawoj Skladkowski ja dekoreeris meid „Polonia Restituta“ ordeniga.

Pärast ametlikke visiite asetati Poola tundmatu sõduri hauale pärg. Pärja asetamisel oli üles rivistatud aukompani orkestriga ja lipuga. Olid kohal Piirikaitse Korpuse juhatuse ja Kindralstaabi kõrgemaid ohvitseri. Mängiti Eesti ja Poola hümne.

Järgnes kindral Kruszewski poolt eine hotell „Europas“. Pärast lõunat tutvuti pealinna vaatamisväärsustega. Sama päeva õhtul oli ametlik dinee hr. Siseministri poolt hotell „Bristolis“, millest võtsid osa Siseministri abi hr. Nakonecznikow-Klukowski, Piirikaitse Korpuse ja Kindralstaabi kõrgemaid ohvitseri ja linna komandant, Eesti sõjaväeline esindaja koltn. Tombak ja saadiku esindaja nõunik Koern.

Järgmisel päeval, 06. 06., oli ette nähtud tutvumine linnaga. Tehti autoretki linnas ja selle ümbruses, käidi Sõjamuuseumis, viibiti Belvederi lossis, kus elas ja töötas Poola esimene marssal Josef Pilsudski ja kus praegu on korraldatud suure pieteediga, hoolikalt ja huvitavalt kõik tema elu ja tööga seoses olevad mälestused.

07. 06 hommikul sõitsime Osovieci Piirikaitse Korpuse allohvitseride õpetsentrumi. Osovieci jaam oli ehitatud Poola ja Eesti lippudega. Kell 0900 ilmus Korpuse allohvitseride õp-

Kindral Jan Kruszewski.
Poola Piirikaitse Korpuse ülem.

petsentrumi ülem kolonel Tabaczynski. Oli üles rivistatud aukompani orkestriga. Sõideti õppeväljale, kus viibiti kella 0930—1500. Õppekava kohaselt oli ette nähtud kaks harjutust. Üks lahingulise väljaõppe, teine puht piirivalve teenistuse erialalt.

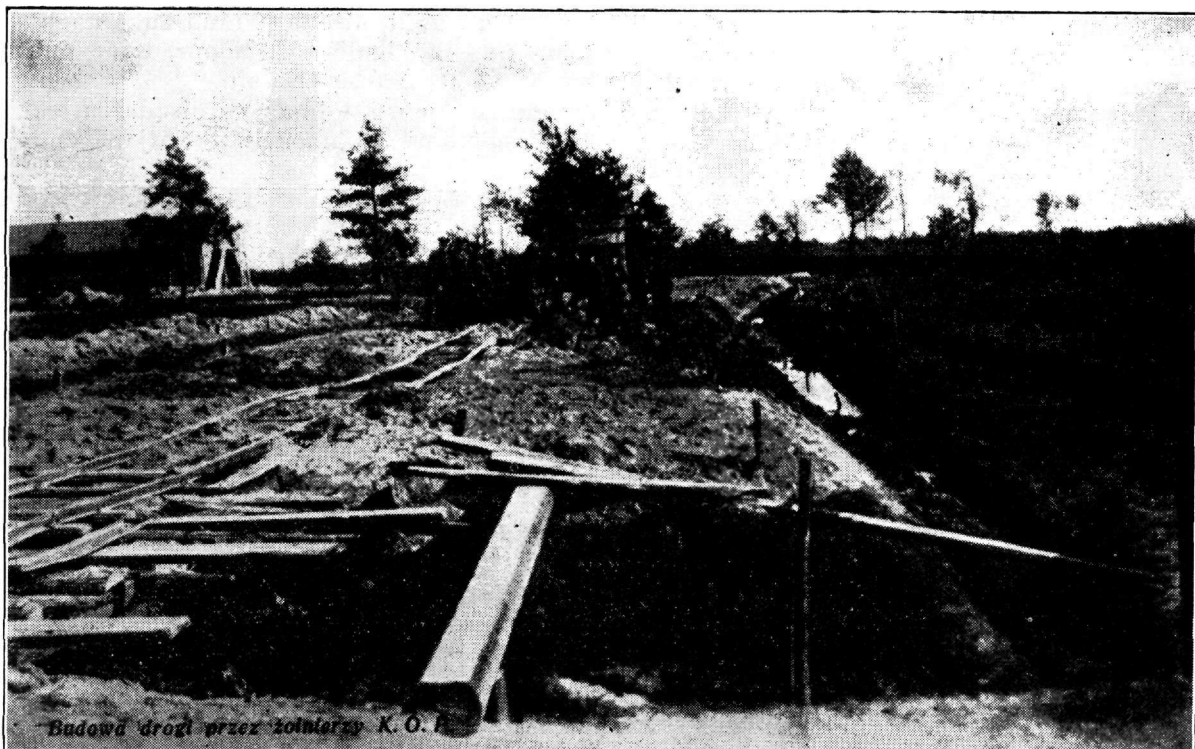
Pärast õppusi toimus garnisoni paraad, kus osad oma sõjameheliku väljanägemis-

Poola Peaminister kindral Slawoj Skladkowski annab kindralmajor Kurvits'ale üle „Polonia Restituta“ ordeni.

Tüüpiline piirikaitse kordon Poolas.

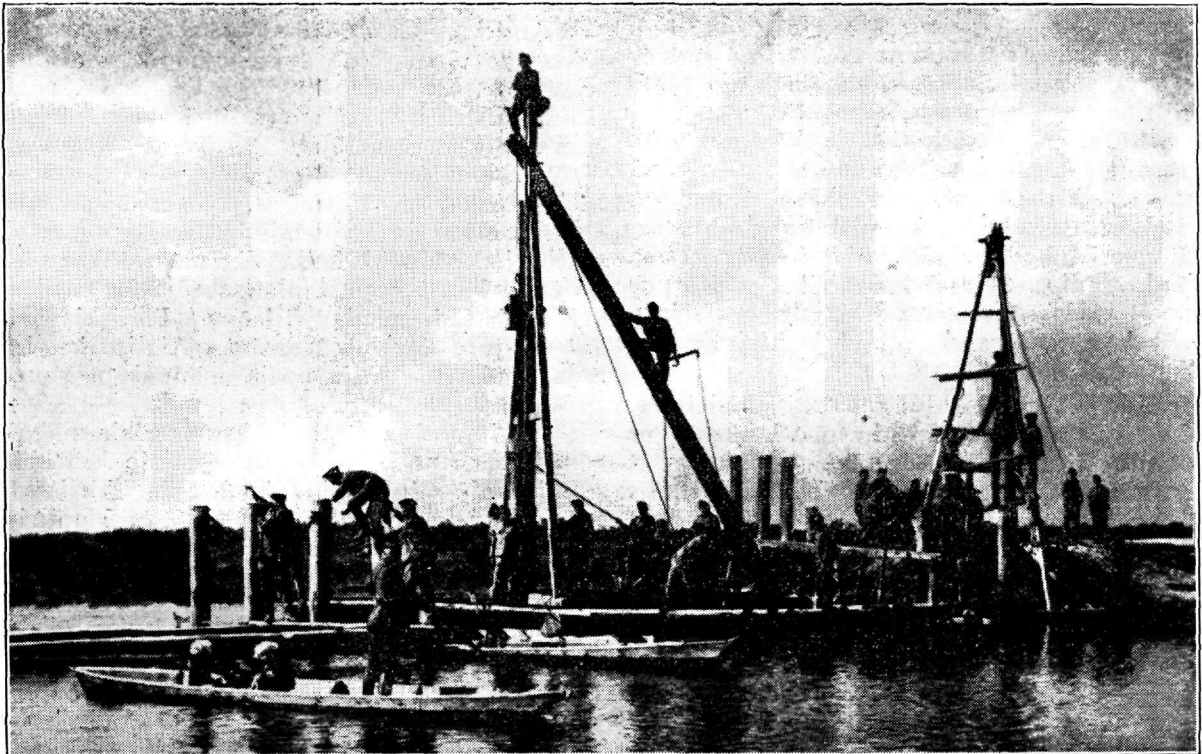
Budowa drogi przez żołnierzy K. O. P.

Poola piirivalvurid teed ehitamas.

Poola Pürikaitse Korpuse ratsäüksusi.

Poola püriwalvurid silla ehitamisel.

sega ja efektse paraadsammuga jätsid sügava mulje.

Õösi algas sõit tagasi Varssavi. Varssavis lahkusid meiega kaasas olnud Korpuseülema abid kindral Orlik-Rückemann, kolonel Bittner ja väljaõppe osakonna ülem kolonel Pluta-Czachowski. Siit sõideti Krakovisse, kuhu tulid kaasa Piirikaitse Korpuse ülem kindral Kruszewski, tema staabi ülem kolonel Wallich, major Gurbski ja kapten Gajewski. Kogu reisi tegi kaasa Eesti sõjaväeline esindaja kolonelleitnant Tombak.

Krakovis asetati pärg marssal Pilsudski sarkofaagile. Vaadati Vaveli katedraali, kuninglikku lossi ja linna arvukaid vaatamisväärsusi. Õhtul sõideti edasi Lvovi, kus ööbiti. Järgmisel päeval tutvuti Lvovi linnaga ja tema vaatamisväärsustega.

Laupäeval, 10. juuni hommikul jõuti Czortkovi, et külastada Podoolia brigaadi ja käia piiril. Nagu Turmondis ja Osoviecis toimus ka Czortkosis vastuvõtt aukompaniga ja orkestriga. Jaam ja linn olid lipuehtes. Olid üles tõmmatud suured lipu pannod. Podoolia brigaadi ülem kolonel Ostrowski oli siin meie vastuvõtjaks. Vaadati garnisoni, külastati kasarmuid: uued nägusad ehitised, hästi sisustatud, puhtad ja meeldivad. Toimus garnisoni osade paraad. Siin anti meile üle kindral Kruszewski poolt Piirikaitse Korpuse rinnamärk. Kell 1000—2030 oli tutvumine piiriga. See oli huvitav sõit. Teel külades väljus palju inimesi, hüüti elagu! ja pilluti lilli.

Käidi piiripataljonide ja kompanite reservides ning piiril kordonites. Kõik nägusad ehitised, otstarbekohase sisustusega ja korrastatud ning kaunistatud ümbrusega. Lugemistubades ajakirjad, -lehed, raamatud, raadio. Seintel ka Piirikaitse Korpuse poolt väljaantav seinajakiria „Das Straży“ värske number, kus pildid ja kirjutis meie külaskäigust ja Eestist.

Piirilt tagasisõidul peatuti Jagielnicas, kus vaadati Küttideliidu noorkotkaste paraadi. Kuna piirivöös noorsoo sõjalise ettevalmistamise korraldamine ja kehalise kasvatus arendamine on pandud Piirikaitse Korpuse peale, siis sel alal on Korpusel teha palju tänuväärt tööd. Õhtuks jõuti Czortkovi. Siin oli dinee Podoolia Piirikaitsebrigaadi ülemalt. See kujunes viimaseks jumalagajätuks, kus kindral Kruszewski soojadele sõnadele vastas sama südamlilikult kindralmajor Kurvits, tänades külalislahkuse eest ja avaldades soovi nä-

ha Poola Piirikaitse Korpuse ülemat kindral Kruszewskit tuleval aastal Eestis enda külalisena. Czortkovist lahkus kindral Kruszewski oma staabi ülemaga ja saatjatega, et jõuda tagasi Varssavi.

Meil aga algas sõit kodu poole, põhja suunas piki idapiiri läbi Volyni, Polesje, Novogródeki ja Vilno vojevoodkondade. Teel esinesid Piirikaitse Korpuse brigadide, rügementide ja pataljoni ülemad. 12. 06. kell 0112 olime tagasi Turmondis.

Lõppes huvitav külaskäik. Oli nähtud mitte ainult Piirikaitse Korpuse osi, vaid ka Poolamaad, tema kuulsusrikast minevikust ja kõrge kultuurist tunnistust andvaid ehitisi, losse, muuseume, kunstiteoseid, tutvutud tema ajalooa, mida, peab tunnistama, kõik need, kellega meil kokkupuutumist oli, väga hästi tundsid.

Ja Piirikaitse Korpuse. See on juba ligi 15 aastat vana. Ta asutati 1924. a. Poola idapiiril valitsenud rahutu olukorra sunnil ja valvas ning kaitses algul ainult Poola-N. Vene piiri. Ajajooksul suurenes ta piirkond ja praegu teostab ta oma ülesandeid N. Vene, Läti, Leedu, osa Ida-Preisimaa, Rumeenia piiril ja viimasel ajal ka Karpaatides. Valve ja kaitse teostamiseks kogu piir on jaotatud brigaadide ja üksikute rügementide lõikudeks, mis omakorda jaguvad pataljoni, kompanite ja kordonite, lõikudeks. Osade järgustus sügavusse (reservide olemasolu) hea väljaõpe, moodne relvastis ja varustus, tihe koostöö riigi administratiiv- ja omavalitsuse ning teiste organitega võimaldab Piirikaitse Korpusel tõhusalt täita oma ülesandeid.

Piirikaitse Korpuse koosseisus peale ohvitseride ja kaadriallohviteride on ajateenijad sõdurid, keda siia määratakse pärast 6-kuust õppust alatise sõjaväe osades. Siin jätkub nende väljaõpe. Põhisõjaväeteenistuse aeg on 2 aastat. Alalise kaadri ja sõdurite väljaõppele pannakse suurt rõhku.

Ehitanud aastate jooksul endale nägusad kasarmud, on Korpuse osade kaasabil ehitatud rahvamaju, koolimaju, kirikuid, teid ja sildu, aidates sel teel tõsta idapiiriäärsete rajoonide hariduslikku ja majanduslikku elujärge. Korpuse osad annavad kohalikele elanikele tervishoidlikku abi, samuti abistavad neid ka tulikahjude veeputuste jne. puhul. Sõjavägi on Poolas suures lugupidamises, Piirikaitse Korpuse kui eesliini osa on eriti armastatud ja ta on seda tõesti väärt.

Riigikaitsealine õpetus Tallinna Tehnikaülikoolis.

Kolonel M. Tuisk.

Riigikaitsealine õpetuse korraldamine Tallinna Tehnikaülikoolis põhjeneb „Ülikoolides riigikaitsealine õpetuse korraldamise määrusel“, kus on sellele püstitatud eesmärkideks:

- üliõpilaste sõjalise silmaringi laiendamine, distsipliini ja korratunde süvendamine, sõjaliste teadmiste ja oskuste andmine, riigikaitse paratamatust vajadusest arusaamise sisendamine ja kehalise kasvatuse eest hoolitsemine;
- üliõpilaste ettevalmistamine riigikaitsealises ülesannetes täitmiseks neile ülikoolides õpetatavatel vastavatel erialadel, see on — insenerideks riigikaitsealadel.

Need eesmärgid on saavutatavad üliõpilaste:

- riiklik-sõjaväelise kasvatamisega;
- kehalise kasvatamisega;
- silmaringi kujundamisega ja avardamisega riigilistes, riigikaitsealises ja sõjapoliitilistes küsimustes;
- teadmiste ja oskuste täiendamisega ülikoolis õpitavate teaduslike distsipliinide alal sõjaliste erialade nõuetega.

Põhiliseks ja samal ajal ka kõige raskemalt saavutatavaks tuleb pidada riiklik-sõjaväelist kasvatamist. Saksa suur väejuht feldmarssal Moltke ütles kord riigipäeval sõjaministeeriumi eelarve kaitsmisel: „Sõduri õpetamiseks jätkub 20 nädalast. Aga 2—4-aastane sõjaväeteenistus on siiski vajalik selleks, et noormeest kasvatada enne meheks ning siis sõjameheks, kasvatades ja kindlustades temas sõjamehelt nõutavaid kõrgeid moraalseid omadusi, mida ei saa õppida ega harjutada, vaid mida peab kestva drilliga sisse elama. Üksiku moraalne jõud, ohvrimeelsus, enesesalgamine, isamaa-armastus ja koostöö teistega — nende kasvatamiseks vajaneb aastaid.“ Ja ega XX sajandi meeskodanik, ka eestlane, pole teisest ainest. On riiklik-sõjaväeline kasvatus saavutatud, siis on üliõpilasis loodud meeletolu ja pind kõige järgneva taotlemiseks.

Riiklik-sõjaväelise kasvatamise eesmärgiks on: kasvatada noori akadeemilisi kodanikke riigilisel mõtlejaiks, riigikaitse vajadust ja tähtsust mõistjateks, evivateks tahet töötamiseks riigi ülesehitamisel ja tema püsimise kindlustamisel, evivateks tahet ja

valmust kaitsta viimse hingetõmbuseni oma riiki, rahvast ja tema kultuurilisi arenemisvõimalusi. Need on vürdused, mis riigi elujõulisuse ja püsimise huvides on eeskätt ja endastmõistetavalt nõutavad intelligentsilt, kelle hulgast komplekteeruvad riigi-, omavalitsuste ja kõigi rahva avaliku elu avalduste juhtide kaadrid. Juhtiva intelligentsi juurdekasvu taimelavadeks on eeskätt kõrgemad õppeasutised.

Praegune rahvusvaheline poliitiline olukord nõuab rohkem kui kunagi varem igalt rahvalt, kes tahab püsida iseseisva riigina, sisepoliitilises olukorras kindlat riiklikku üksmeelt, mis on mõeldav ainult küllaldasel määral arenenud iga kodaniku riikliku mõtlemisviisi juures, ning valmust riigikaitseks väljaastumiseks välise surve ja ohu vastu.

Kuid selline meeletolu ei teki üleöö ning hilja on sellele mõelda hädaohu ukse ees olles. Seda tuleb kasvatada ja õhutada. Ning siin on kohustus õppival akadeemilisel noorsool — ise tõusta ja seista vaimult ja võimetelt nõuete kõrgusel ning kaaskodanikke ette valmistada ja kaasa tõmmata.

Riiklik-sõjaväelise kasvatuse eesmärgid taotletakse Tehnikaülikoolis loengutega sõjalise kasvatuse, sõjapoliitika ja Vabadussõja ajaloo alal. Aga ka kõigisse teistesse sõjateaduslikesse õppustesse on põimitud tihedalt kasvatuslik moment. Sõjaväelise korra tunde süvendamise ja harjutamise eesmärgid taotlevad rivi-õppused, laskeasjandus ja sõjaväeline kord kõigil riigikaitsealistel õppustel.

Peab tunnustama möödunud semestri kogemustel, et Tehnikaülikooli üliõpilaskond on täiesti teadlik vastutusest ja kohustustest, mis neilt oodatakse riigikaitsealises alal. Sõjaväeline kord ja valmust riigikaitse ülesanneteks pole jätnud midagi soovida.

On peetud 2 loengut igale kursusele sõjalise kasvatuse alal riigikaitsealine õpetuse eesmärkidest ja teostamise korra selgitamiseks ja 3 loengut sõjapoliitika alal, kus on selgitatud maailma- ja vabadussõja-aegsed ning praegust sõjapoliitilist olukorda. Sõjaväelise distsipliini ja korra nõuete ja olemuse värskendamiseks on peetud 3 loengut nooremale kursusele. Rivi alal on kolme tunni kestel semestri lõpul läbi võetud üksikmehe-, jao-, rühma- ja kompaniõppused. Peale selle semestri algul pühendati 2 tundi kompanite ja nende allühikute formeeri-

misele ja kokkuliitmisele. Laskeasjanduse alal võeti läbi iga rühmaga viie tunni kestel üks laskeharjutus ja rõõbiti drilliti vajalike laskevõtteid, püssi materjalosa ja selle käsitamist. Laskeharjutused korraldati semestri lõpul laupäeviti ja pühapäeviti eeldusega, et võimaldada kõigile üliõpilasile neist osavõtt.

Üliõpilased on jaotatud nelja kompanisse, nii et iga kursus moodustab ühe kompani. Kompanis on 3 laskuri- ja 1 üldrühm. Üldrühmadesse koondati riviitud üliõpilased.

Kõik üliõpilased-reservohvitserid ja osaliselt ka allohvitserid olid määratud ametikohtadele (alates kompaniülema abist kuni jaoülema abini) juhtimise praktika omandamiseks.

Sõjaväeliselt ettevalmistuselt üliõpilased jagunesid: reservohvitseri 20%, res. allohvitseri 14%, kapraleid ja reamehi 32%, noori 26% ja riviitud 8%; peale selle kümme-kond tegevvaeväe ohvitseri.

Riviõppustest võttis osa 96,8% üliõpilastest. Ühestki harjutusest osa ei võtnud 13 üliõpilast; selle põhjusteks olid — välismaal viibimine, haigestumised ja väljaspool Tallinna ametikohuste täitmisel viibimine.

Laskeharjutustest võttis osa 93,9% üliõpilasist. Puudus 26 üliõpilast. Põhjused samad, mis riviõppuste juures.

Lasketulemused osutusid: 51,3% — väga head, 44,2% — head, 4,2% — rahuldavad ja 0,3% — nõrgad.

Silmapaistev on, et reservväelaste ja noorte teadmistes ja oskustes ei esine silmapaistvaid vahesid, mis on tunnustuseks sellest, et gümnaasiumides ja keskkoolides on riigikaitse õpetus kõrgel tasemel.

Terve vaimu tekkimiseks, arenemiseks ja säilimiseks on vaja tervet keha. Vaimutööline vajab oma elujõulisuse ja erksuse säilitamiseks kehalisi harjutusi. Kehalise tegevuse tagaplaanile nihkumisega ongi seletatav rahvaste parema elemendi ja sellega ühes ka kultuurrahvaste mandumine. Inimest on võrreldud masinaga. See aga pole täiesti tabav. Masin kulub rohkem töötades, kuna inimesele on suurimaks ohuks tegevusetus, eriti tema füüsilisele osale.

Üliõpilaskonna kehalist aretamist ja värske ning elujõulisuse säilitamist taotlesid kehalise kasvatus harjutused. Nende võtmine õppekavva on Ülikooli algatus, mille teostamiseks on riigikaitse õpetuse sisseadmist ära kasutatud õnneliku juhusega.

Kehalise kasvatus tunde korraldati iga üliõpilasele kaks korda nädalas Kopli rahvamaja võimlas. Selleks võimaldatud tun-

dide hulgast valisid üliõpilased endale ise sobivad ajad, mille kohaselt moodustati 30—40-mehelised grupid. Kehalise kasvatus tundidest olid kohustatud osa võtma 280 üliõpilast. Osa võttis 71%. Tulevikus on kavatsus lisaks senistele tundidele veel korraldada mõned tunnid Kaitseliidu Tallinna Maleva võimlas, peasjalikult neile, kellel Koplisse tulek on raskendatud teenistuses viibimise tõttu.

Ülikoolid annavad rahvale juhte poliitika, majanduse, teaduse, tööstuse, administratsiooni, seltskonna tegevuse jne. aladel. Kaasaja ühiskondlikus ja riiklikus organis mis kujundavad riigikaitse nõuded kaalukamaid momente. Kõigil juhtidel oma mitmesugustel tegevusaladel ja positsioonidel on kokkupuutumisi riigikaitse küsimustega. Sellest lähtudes evib riigikaitse õpetus ülikoolides teiste esmajärguliste distsipliinide hulgas täiesti võrdset seisundit.

Selle eesmärgi taotlemiseks õpetatakse Tehnikaülikoolis sõjalisi ülesandeid, kuhu kuuluvad — sõjaväe administratsioon, sõjapoliitika, sõjamajandus, lahingutehnika ja taktika (siia kuuluvad üksikud loengud ja praktilised harjutused jalaväe, suurtükiväe, ratsaväe, mereväe, lennukiväe, õhu- ja g-kaitse, side, pioneeri ja topograafia alal, sõdade ajalugu ja Vabadussõja ajalugu.

Peale loendatud ainete „Kaasaja lahingu“ nimetuse all praktiliste harjutuste ja neile sissejuhatavate loengute näol võetakse läbi üldtaktika pataljoni piirides, eesmärgiga luua ja värskendada üliõpilasile ettekujutus kaasaja lahingu teostamise ja organiseerimise olukorrast selleks, et Tehnikaülikooli lõpetajail, kes sõja korral määratakse mitmesugustele erialadele ja eriväeliikidesse, oleks pilt sellest, kus ja milleks on nende kui eriteadlaste osa vajalik lahingu üldise kordamineku huvides.

Riigikaitse õpetuse peaesmärk Tehnikaülikoolis on siiski valmistada ette inseneri riigikaitse vajadusteks. On koostatud loetelu, missuguseid tehniliste alade eriteadlasi vajab riigikaitse ning need nõuded kõrvutatud Tehnikaülikoolis õpetatavate teaduslike distsipliinidega. Selle tulemusena on kujunenud järgnevad erialad:

1. Pioneeri ja ehitusala. Valmistatakse ette pioneeri ja ehitusala inseneri. Peale üldainete õpetatakse: pioneeri-, õhu- ja g-kaitse taktikat, pioneeriasjandust (sillad, maanteed, raudteed), lõhkeaineid ning purustus- ja mineerimistöid, moondamist, helgiheitjaid, püsivkindlustusi (väljkindlustu-

Kapten

Ludvig Karla Ratasepp

50-aastane.

24. juulil s. a. saab kapten Ludvig-Karla Ratasepp Pioneripataljonist 50-aastaseks.

Juubilar on sündinud Venemaal Oudova maakonnas 24. 07. 1889. Lõpetanud Tartus kaubanduskooli. Sõjalise ettevalmistuse sai Gatšina lipnikkudekoolis ja Alaliväehvitseride kursusel Tondil inseneriväe alal 1925—1927. Maailmasõjas võttis osa lahingutest sakslaste vastu. Eesti Vabadussõja ajal teenis Sõjaväe Varustusvalitsuses Inseneriosakonna laovalitsejana. Rahu ajal on tegelnud mitmesugustel ametikohtadel inseneriväes rivis ja majanduse alal.

Kapteniks kõrgendatud mais 1920. Evib Kotkaristi V klassi teenetemärki ja endise Vene Anna ordu 4. järgu aumärki pealkirjaga „Vahvuse eest“.

Kapten L. Ratasepp.

Soovime juubilarile tema 50-nda hällipäeva puhul head õnne ja edu!

sed võetakse läbi koos pioneertaktikaga) ja tsiviilehitiste kohandamist sõjaliste nõuetega.

2. Mõõteala. Valmistatakse ette suur-tükiväe mõõte ja topograafia alade eriteadlasi. Õpetatakse sõjaväe topograafiat, suur-tükiväe mõõteasjandust, fotoasjandust ja fotogrammeetriat, meteoroloogiat, suurtükiväe taktikat ja laskeasjandust ja g-kaitse taktikal.

Neid alasid õpivad ehitusosakonna üliõpilased.

3. Sideala. Valmistatakse ette sõjaväe sideala eriteadlasi. Õpetatakse rio- ja traatside vahendeid, sidetaktika ja tööstuse mobilisatsiooni.

4. Motoriseerimise ja mehhaniseerimise ala. Valmistatakse ette vastavate väehikute, baaside ja töökodade eriteadlasi. Õpetatakse autoasjandust, lahingumasinate ehitust ja hooldamist, motoriseeritud ja mehhaniseeritud vägede taktikat ning tööstuse mobilisatsiooni.

5. Lennuväe ala. Valmistatakse ette lennುವäe ja selle töökodade eriteadlasi. Õpetatakse aerodünaamikat, lennukite ehitust ja hooldamist, meteoroloogiat, lennುವäe taktikat ja tööstuse mobilisatsiooni.

Neid alasid õpivad mehaanikaosakonna üliõpilased.

6. Sõjagaasi ala. Valmistatakse ette g-kaitse ühikute ja vastavate laboratooriumide juhte ja eriteadlasi. Õpetatakse: sõjagaaside keemiat, sõjagaasi tehnikat ja taktikat, meteoroloogiat, sõjaväe tehnoloogiat ja tööstuse mobilisatsiooni.

Seda ala õpivad keemia-osakonna üliõpilased.

7. Pürotehnika ala. Valmistatakse ette pürotehnikuid ja relvatehnikuid. Õpetatakse lõhkeainete ja laskemoona tundmist, purustus- ja mincerimistöid, relvatehnikat, ballistikat ja tööstuse mobilisatsiooni.

Seda ala õpivad mäeosakonna üliõpilased.

Tulevikus on kavatsus juurde võtta veel meriväe ala.

Erialade grupid moodustati kahe vanema kursuse üliõpilastest vabatahtliku valiku alusel.

Kõigis teoreetilistes ainetes korraldati semestri lõpul eksamid, igas aines kahel tähtpäeval, kusjuures eksam esimesel tähtpäeval oli enamikus kirjalik ja üliõpilastele kui ka eksamineerijatele tasuta. Teise tähtpäevaga kokku ilmus eksamile üliõpilasi 73%. Eksami sooritasid tulemustega: väga hea 28%, hea — 36%, rahuldav — 33% ja nõrk — 3%.

Kohuslikest õppustest vabastati semestri kestel üliõpilasi alljärgnevat põhjusil ja arvul:

1. Kõigist riigikaitselise õpetuse loengustest, harjutustest ja kehalisest kasvatuses:

- välisriikide kodakondsusesse kuulamise tõttu — 2 üliõpilast;
- ohvitseridena tegevteenistuses viibimise tõttu — 11 üliõpilast;
- aspirandina sõjakoolis viibimise tõttu — 1 üliõpilane;
- 45 a. vanuse piiri ületanud reservohvitseridena — 4 üliõpilast, kokku 18 üliõpilast.

2. Rivi-, laske- ja kehalise kasvatusetundidest:

- dokumentaalselt tõestatud haiguste ja kehaliste puuete tõttu — 46 üliõpilast;
- dokumentaalselt tõestatud väljaspool Tallinna ja Nõmme linna administratiivpiire elunemise tõttu — 7 üliõpilast (kuid nad olid kohustatud semestri lõpul määratud aegadel sooritama kõigis neis aineis katsed);
- dokumentaalselt tõestatud väljaspool Tehnikaülikooli pidevas teenistuses viibimise tõttu — 86 üliõpilast (kuid ka nende kohta oli maksev katse sooritamise nõue); kokku 139 üliõpilast.

3. Kehalise kasvatuses harjutustest:

- 35 a. vanuse piiri ületamise tõttu — 14 üliõpilast;
- Tehnikaülikooli assistentidena — 10 üliõpilast (pidid ka sooritama katse); kokku 24 üliõpilast.

Vabastatute arv tundub suurena ja järgnevat semestril on kavatsus neid õigustusi redutseerida tublisti. Rivi- ja laskeasjanduse õppusi korraldatakse igale üliõpilasele ükskord semestri algul, millest osavõtt on kõigile kohustuslik. Kehalise kasvatuses harjutustest vabastatakse ainult tervislikel põhjustel ja alaliselt Tallinnast eemal elunevad.

Kokkuvõttena 1939. a. kevadsemestri õppetöö tulemustest on märgitav:

1. Õppetöö üldine organisatsioon osutus otstarbekaks.

2. Sõjalise üksuse organisatsioon sobis edukaks õppe- ja kasvatusöö korraldamiseks ja teostamiseks, võimaldades üliõpilaskonna riviliseks tervikuks liitmist, korratunde ja distsipliini kasvatamist ning süvendamist ja reservohvitseridele juhtimise kogemuste värskendamist.

3. Üliõpilased suhtusid õppetöösse riigikaitselisel alal hästi. Distsipliin ja kord kõigil õppustel osutus heaks. Karistusi määrata ei vajanenud, välja arvatud ühe üliõpilase korralduste mittetäitmise ja ebaviisaka käitumise eest Ülikooli õppetööst jäävalt eemaldamiseks esitamine.

4. Kohuslikest õppustest osavõtu pidurdajateks osutusid Ülikooli üldise õppetöö suur koormus ja ligi 20% üliõpilaste õppimine Ülikoolis teenistuse kõrval.

5. Eksamid sooritanute arv väga hea, teadmised kõigil aladel üle keskmise. Raskest üliõpilasile on õpperaamatute puudumine.

6. Üliõpilastest reservohvitseridest moodustati tagavaraväe ohvitseride sektiioon Sõjavägede Staabi juurde — nende esiletõstmiseks kaasvõitlejate hulgast, juhitud arendamiseks ja ohvitseride üldisele perele lähendamiseks. Sektsioon on asunud energilisele tegevusele.

7. On asutatud laske- ja spordiklubid.

Üliõpilaste soovideks on:

1. Reservohvitseridele vormi kandmise õiguse andmine.

2. Aspirantidele ohvitseriks ülendamise võimaldamine.

3. Allohvitseridele Ülikooli lõpetamisel pärast lühiajalise erikursuse sooritamist ohvitseriks ülendamise võimaldamine.

4. Sõjaväeteenistuskohuseid nooruse tõttu mittetäitnuile sundteenistuse sooritamisel selle kestvuses soodustuse ja ohvitseri auastme võimaldamine.

Tundub, et riigikaitselise ala õppetöö Tehnikaülikoolis on rajatud reaalsele ja tagajärgi lubavatele alustele ning võib alustatud suunas jätkuda. Üliõpilased on väljendanud täielikku arusaamist riigikaitselise õpetuse vajadusest ja on andnud parima tahtmise ja täie innuga selle iga tõsise riigikodaniku ja eesti rahva poja kohustuse täitmisele.

Soomusmasinatest vastavalt kehtivate õppekavade nõuetele.

Kapten S. Laks.

Tänapäeva sõdades leiavad soomusmasinad kasutamist suuremal või vähemal määral kõikides lahingufaasides.

Üldiselt tuleb soomusmasinaile vaadata kui ootamatuse relvale. Vastase soomusmasinate ootamatu ilmumine lahinguväljale (või tagalasse) võib kujuneda saatuslikuks eriti juhul, kui ei tunta nende nõrku külgi ja kui ei osata tarvitusele võtta küllalt tõhusaid abinõusid nende vastu võitlemiseks ja ootamatuse mõju pareerimiseks.

Teisest küljest koostöö oma soomusmasinatega nõuab ka sõdureilt soomusmasinate kasutamiseviiside ja omaduste tundmist ning oskust teetseda nende toetusel. Nagu möödunud sõdade kogemustest nähtub, annab soomusmasinate kasutamine lahingus ainult siis häid tulemusi, kui iga võitleja on teadlik soomusmasinate võimetest. Soomusmasinate võimete ülehindamine või alahindamine võib põhjustada ebaedu.

Nagu eestoodust võib järeldada, on soomusmasinate tundmine igale võitlejale käsikivaks vajaduseks, mis on võrsunud tänapäeva lahingu iseloomust. Meie värsked õppekavad (JÕ — 39 ja SÕ — 39) on arvestanud seda asjaolu. Neis on püstitatud vastavad nõuded väljaõppe alal soomusmasinate tundmise kohta. Kuna ajakohast emakeelset kirjandust soomusmasinate kohta on üldiselt vähe, siis alljärgnevalt on püütud anda sel alal lühike ning kokkuvõtlik ülevaade, mida võiks kasutada õppematerjalina sõdurite õpetamisel.

I. Soomusmasinate iseloomustus.

1. Soomusmasinate üldine liigitus.

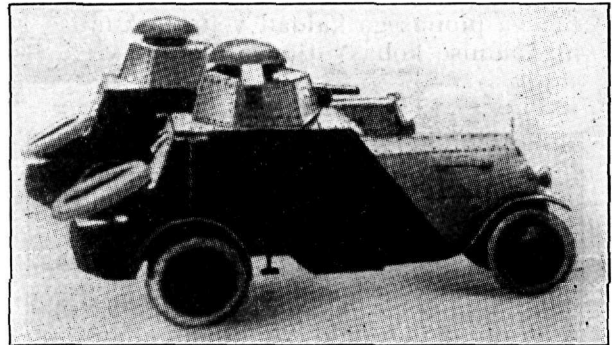
Soomusmasinad jaguvad kahte suuremasse gruppi — soomusautodeks ja tankideks. Soomusautod erinevad tankidest peamiselt selles, et nad liiguvad ratastel ja nende kasutamine on seetõttu suurel määral sõltuvuses teedevõrgust ja selle seisukorrast. Tangid liiguvad roomikulil (lülil, käigulintidel), mistõttu nad suudavad liikuda ja teetseda väljaspool teid.

Seega, võrreldes soomusmasinaid igapäevases elus kasutatavate liiklusabinõude-

ga, võiks piltlikult ütelda, et soomusauto on soomustatud ning relvastatud sõidu- või veoauto ja tank — soomustatud ning relvastatud traktor.

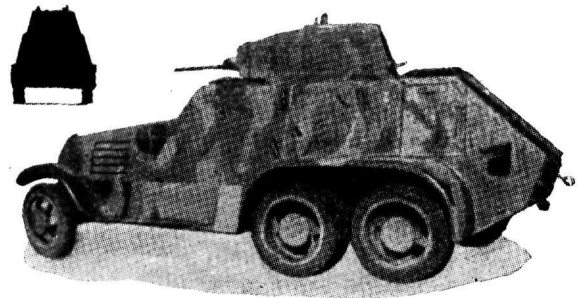
2. Soomusmasinate tüübid ja nende omadused.

a) Soomusautod. Lähimisvõime seisukohalt eristatakse kahte tüüpi soomusautosid: teedel liikuvad ehk harilikud ja nn. maastikusoomusautod. Harilikud soomusautod (joon. 1.) on kõlblikud liikuma-

N.-Vene kerge soomusauto „B. A. 27“.
Joon. 1.

miseks ainult headel teedel. Halbadel teedel liikumine on sellistel soomusautodel seoses suurte raskustega, eriti veel siis, kui tee pinnas ei ole küllalt tugev. Maastikusoomusauto (joon. 2.) on võimeline liikuma

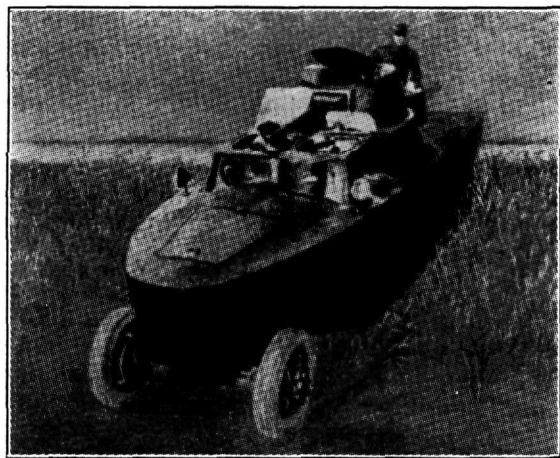

Rootsi maastikusoomusauto
„Landsverk 181 (1933)“.
Joon. 2.

ka halbades teeoludes. Kui maastiku pinnas on küllalt tugev ja kui sellel ei leidu

suuremaid liikumist takistavaid tõkkeid (kraavid, järsandikud, augud, kiviaiad, võsa jne.), siis selline soomusauto saab liikuda isegi väljaspool teid. Väliselt erineb harilik soomusauto maastikusoomusautost sellega, et esimesel on vaid kaks telge (2 rattapaari), suurem osa maastikusoomusautodest evib aga kolm telge (3 rattapaari). Siinjuures aga tuleb silmas pidada seda, et ka mõned maastikusoomusautod on kahteljelised. Sellisel juhul on aga vedu nii esi- kui ka tagateljel. Ratastel liikuvate soomusautode kõrval on ka sääraseid soomusautosid, millede tagumine rattapaar on asendatud roomikuga. Niisugused maastikusoomusautod evivad võrdlemisi suurt läbimisvõimet.

Soomusautode eritüüpidest on mainimisväärne ujumisvõimega soomusautod (joon. 3). Säärsed soomusautod võivad soodsetes tingimustes (väikese kallakuga ja tugeva pinnasega kaldad vette laskumise ja maabumise kohas) ujudes ületada veekogusid.

N.-Vene 6-rattaga ujuv-soomusauto „Ford“.
Joon. 3.

Soomusautode liikumiskiirus oleneb teede pinnase seisukorrast. Headel teedel on moodse soomusauto sõidukiirus 60–70 ja isegi rohkem km tunnis. Soomusauto keskmiseks sõidukiiruseks tuleb lugeda 30–45 km/t., halbade teede ja ilmastiku oludes on sõidukiirus märksa väiksem.

Harilik soomusauto ei suuda ületada ka vähemaidki tõkkeid; maastikusoomusauto tõkete ületamisvõime on suurem, kuid ka tema liikumist on võimalik pidurdada võrdlemisi hõlpsasti. Teele langetatud puud, kividest või muust materjalist nagu veo-keist, põllutööriistadest jne. teele ehitatud

barrikaadid, purustatud truubid jne. tõkestavad igasuguse soomusauto edasilikumise juhul, kui ei leidu tõkkest möödasõidu võimalusi.

Olenevalt relvastusest ja soomuse paksumusest liigitatakse soomusautosid rasketeks ja kergeteks. Kerged soomusautod on harilikult relvastatud ühe või kahe kuulipildujaga, rasketel soomusautodel on peale kuulipildujate veel väikekal., harilikult 37-mm kahur. Soomusautode relvade tuletäpsus oleneb sellest, kas tulistamine toimub liikumisel või paigal seistes. Esimesel juhul, mis on normaalseks tulistamisviisiks, on soomusauto tuli väga ebatäpne, kusjuures relvade mõjuvõime ulatus kühnib vaid 100–150 meetrini. Suurematele kaugustele laskumisel on kuulide hajumine niivõrd suur, et tuli evib praktiliselt vaid moraalselt mõju. Paigalt laskumisel on soomusauto relvade tuli sama täpne kui maa peale asetatud samasuguste relvade tuli. Kuna soomusauto relvad asetuvad maapinnast võrdlemisi kõrgel, tekib soomusauto otseses läheduses, umbes 10 m raadiusega ringis, tuleta ala. Seda asjaolu tuleb eriti silmas pidada lähivõitluses soomusautoga. Individaal-relvi soomusauto meeskond võib kasutada tuleta ruumi tulistamiseks vaid avades vastavaid luuke või uksi, s. o. suuremal või vähemal määral paljastades soomusauto sisemust.

Soomusautode soomus on võrdlemisi õhukene, sest vastasel korral soomusautod ei suudaks arendada liikumisel vajalikku kiirust, mis on nende peamiseks vooruseks. Kergete soomusautode soomuse paksumus on harilikult 2–7 mm ning seega ta on läbitav peagu igas punktis, vähemalt lähedastelt laskekaugustelt, (kuni 200 m) ka hariliku püssikuuliga. Rasketel soomusautode soomuskatte paksumus on 4–12 mm. Soomus on harilikult kõige paksem auto esiosal, külgedel ja lahingutornil (torn, milles asetseb relv); lae ja kaldpindade soomus on õhem. Alt soomusauto harilikult soomustatud ei ole. Raske soomusauto soomus on soomustlähivõitluse püssikuuliga läbitav 100–200 m kauguselt.

Vaatluse hõlbustamiseks leidub soomusauto soomuskattes terve rida suuremaid ja vähemaid avasid (luuke, vaatepilusid jne.). Need avad on küll kaetavad vastavate teraskatetega, kuid sellest hoolimata on need kohad võrdlemisi õrnad, mistõttu nende tulistamine ka sõjapüssist hariliku laskemoo- naga annab häid tulemusi. Teiseks õrnekohaks kohaks soomusautol on tema rattad.

Kuigi moodsete soomusautode rattad on nn. kuulikindlatel õhukummidel (rehvidel), võivad mõned tabamused rattasse muuta soomusauto liikumisvõimetuks. Käsigranaat, plahvatades soomusauto all või selle lael võib soomusautot raskesti vigastada.

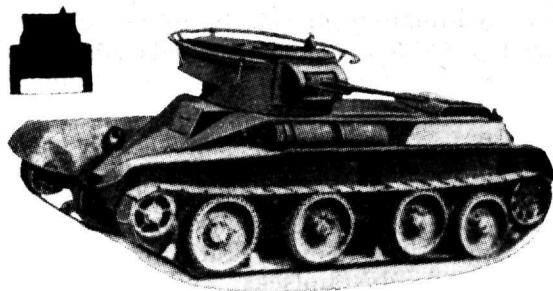
Soomusauto meeskond, olenevalt relvade arvust, koosneb 2–5 mehest, kellest üks on autojuht. Kerge soomusauto meeskond koosneb harilikult 2–3 mehest. Vaatluse toimetamine liikuvast soomusautost on raskendatud. Kiirel sõidul märkide leidmine ja nende pidev jälgimine, samuti auto juhtimine nõuab suuri kogemusi ja vilumust, mistõttu soomusautod luurel, jälitamisel ja teiste säärate ülesannete täitmisel, kus tuleb teostada vaid võrdlemisi hõreda tule piirkonnas, sõidavad harilikult lahtiste luukidega. Sidepidamiseks kasutavad soomusautod lippsignaalide ja rakettide kõrval ka raadiot, millega moodsed soomusautod on varustatud.

b) Tangid. Tanke liigitatakse vastavalt nende võimsusele kergetankideks (6–12 t), keskmisteks tankideks (12–20 t) ja rasketankideks (üle 20 t). Peale loendatud liikide on tänapäeval kasutamisel veel eriliik tanke, nn. väiketangid ehk tanketid, millede raskus on 2–6 t. Tangitüpe on üldiselt väga palju, kusjuures kõik nad erinevad üksteisest suuremal või vähemal määral välise kuju, liikumiskiiruse, relvasuse ja soomuse paksuse poolest (joon. 4, 5 ja 6.).

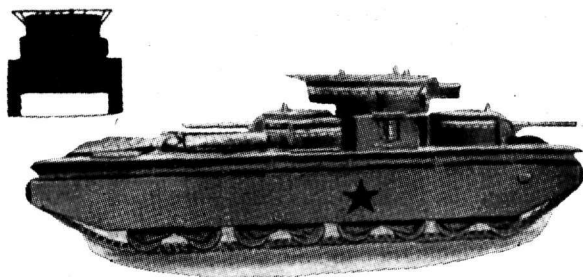
N.-Vene kergetank „T-26“.
Joon. 4.

Tangi keskmiseks kiiruseks maastikul tuleb lugeda kuni 20 km/t., kusjuures halbades liikumistingimustes on tangi keskmine kiirus väiksem, paremates tingimustes aga suurem. Teedel või tasase ja tugeva pinnasega maastikul võivad tangi mõned tüübid arendada maksimaalset kiirust, mis

N.-Vene keskmine kiirtank „Christie M 1934“.
Joon. 5.

ulatab 50–60 km/t. Sellise kiirusega võib tank roomikul liikuda vaid lühemat aega. Mida suurem ja raskem on tank, seda väiksem on harilikult tema liikumiskiirus. Tangi võimed tõkete ületamisel on sõltuvuses tangi mõõdetest.

N.-Vene rasketank „M II“.
Joon. 6.

Maastikul esinevatest tähtsamatest tõketest suudavad tangid (kerged ja keskmised) ületada:

kraave, millede laius on kuni 2 m;
vertikaalseid tõkkeid, millede kõrgus on kuni 0,75 m;

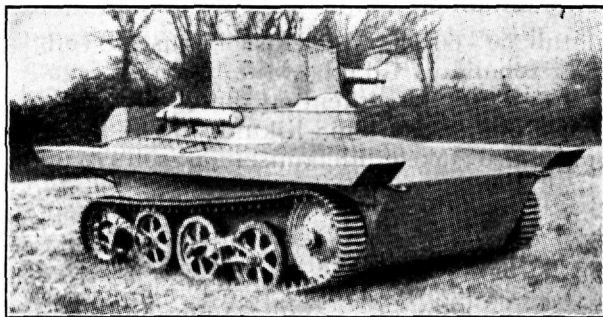
veetõkkeid, mis evivad tugevaid kaldaid ja põhja ja millede sügavus ei ületa 0,75 m;

järsandikke, millede kallak on alla 45°.

Mis puutub tangi võimesse liikuda pehmel, soisel pinnal ja murda puid, siis harilikult lahingu oludes ei osutu need omadused eriti tähtsaks. Rünakul tank ei saa pehmel pinnasel arendada vajalikku kiirust ja kasutada ettevaatuse abinõusid (sõit lahtiste luukidega) vajumise vältimiseks. Ka see asjaolu, et tank suudab murda puid (kergetangid kuni 25 cm läbimõõduga ja keskmised tangid kuni 35 cm läbimõõduga), ei evi lahinguväljal praktiliselt suurt tähtsust, sest see on maksev ainult üksikult kasvavate puude suhtes. Tihedas metsas tank teostada ei saa. Eestoodud põhjustel

tanke põhimõtteliselt ei kasutata soistel maa-aladel ja enam-vähem tihedas metsas. Tuleb silmas pidada, et kõik tangitüübid suudavad teha läbikäike harilikesse traat-tõketesse.

Tangi eritüüpidest on mõnede riikide sõjavägedes kasutamisel: ujuvtangid (joon. 7), mis soodsetes tingimustes võivad ületada ujudes veekogusid; suitsutangid — suitskatte moodustamiseks; pioneeritangid — sillamaterjali vedamiseks ja ülekäikude ehitamiseks; varustustangid jne.

*Ujuvtank.
Joon. 7.*

Tangid on harilikult relvastatud järgmiselt:

- kergetangid — ühe kuulipilduja ja ühe väikekal. (37-mm või 47-mm) kahuriga;
- keskmised tangid — kuulipilduja ja ühe või kahe väikekal. kahuriga;
- rasketangid — kuulipilduja ja ühe kergekahuriga ja ühe või kahe väikekal. kahuriga.

Tangid tulistavad reeglina liikumiselt ja seepärast tangi relvade tuli võib olla mõjuv vaid laskmisel väikestelt kaugustelt. Liikumine, eriti aga kiire sõit murdmaastikul, ei võimalda arendada hästisihitud tuld, mistõttu tangi tuli suurtel ja keskmistel kaugustel (kaugustel üle 300 m) ei ole tabav.

Vaatluse toimetamine liikuvast tangist on raske; sõidul murdmaastikul kiirusega 20 km/t. ja enam muutub reegliäärane vaatlemine, märkide leidmine ja nende pidev silmaspidamine ning orienteerumine võimatuks, mistõttu ka moodset tanki tuleb praktiliselt lugeda „pimedaks“. Võrreldes soomusautoga, raskendab tangis orienteerumist

ka see asjaolu, et tangi mootori ja roomikute mürin sõidul ei võimalda kuulmis-meelt kasutada abiks nägemismeelele. Vastandina soomusautole, mis võib sõita võrdlemisi müratult ja vaikselt, on tangi mootori ja roomikute mürin niivõrd suur, et katab kõik heliefektid, isegi relvade paujud ja mürsu lõhkemised, mistõttu tangi meeskond ei saa nende järgi orienteeruda. Seega tank pole üksnes „pime“, vaid ka „kurt“. Neid asjaolusid tuleb alati arvestada nii võitluses tankidega kui ka koos-tööl nendega.

Sidepidamiseks kasutavad tangid eeskätt optilisi signaale (peamiselt lipukesi ja raadiot, millega mõned tangid on varustatud).

Soomus on kõigil tangitüüpidel sõjapü-sikaliibriga relvade hariliku laskemoona suhtes kuulikindel. Väiketankide, samuti ka paljude kergetankide soomus on väikes-telt kaugustelt soomustlähbistava püssikuuliga läbistatav. Keskmise ja rasketangi soomus on püssi soomuskuuliga läbistatav vaid alt ja pealt.

Üldiselt õrnemateks kohtadeks tangi soomuses on vaatluspilud ja -avad ning relvapesad. Nende pihta tulistamine sõjapü-si hariliku laskemoonaga võib anda häid tulemusi (tinapritsmes). Samuti võib tanki muuta liikumisvõimetuks tangi roomiku tulistamisega sõjapüssidest või kuulipildujaist, sest roomik on tangil soomuskaitseta ja roomiku lülid pole kuulikindlad. Ka osavasti tangi roomiku alla visatud ja seal plahvatanud neljast-viiest käsigranaadist koosnev pundar või sellekohane tangimiin võib muuta tangi lahinguvõimetuks. Peale selle loetakse küllalt tõhusaks tangitõrjevahendiks bensiiniga täidetud pudelid, mis tangi pihta visatuna purunevad, kuna bensiin süttib ning võib soodselt juhul põhjustada tanki hävitava tulikahju. Käsigranaatide, tangimiinide kui ka bensiinipude-lite kasutamine tangitõrjevahendina on võimalik seetõttu, et tank, nagu eespool nime-tatud, on üldiselt „pime“ ja „kurt“.

Tangi meeskond, olenevalt tangitüübist, koosneb 2—10 ja enam mehest, kusjuures väiketangi meeskonnaks on 2 meest, kergetangil 3 meest ja keskmisel tangil 3—5 meest.

(Järgneb.)

Juhendeid noorsõduri lahinguliseks väljaõppeks.*)

Leitnant I. Paul.

3. Maastiku hindamine.

Selleks et maastikku õieti kasutada, tuleb teda õieti hinnata. Kuna üksikvõitleja sooritab teatud maastikul väga mitmesuguseid lahingutegevusi, siis tuleb temal hinnata maastikku ka iga tegevuse seisukohast eraldi. Teatud maastikulõigu hinded võivad olla omavahel täiesti erinevad, olenevalt sellest, kas hindajaks on pealetungija, kaitsja või mõne kitsama eriülesande täitja (vaatleja, piilur, laskur jne.).

Maastiku hindamise õppustel kuulub läbitöötamisele järjekorras:

A. Maastiku mõju lahingutegevusele.

- 1) Maa pinnavormide (reljeefi): tasan-diku, lausmaa ja murdmaa (kõrgendike, rindega rööbiti ja põiki asetsevate lohkude ja seljandike, järsandike, veekogude ja soiste maa-alade jne.);
- 2) looduslike ja kunstlike esemete (lah-tine ja kinnine maastik, ühendusteel) mõju a) vaatlusele, b) varjumisele, c) tulistamisele, d) sidepidamisele, e) sõjagaasi ja f) soomusmasinate kasutamisele ja
- 3) pinnase iseloomu (liivane, kaljune või külmunud, savine, soine jne. pinnas) mõju välikindlustamistööde teostamisele ja liikumisele.

B. Maastiku hindamine määratud konkreetsete lahinguülesannete seisukohast.

Õppeainet käsitlevat kirjandust:

1. Pionerieeskiri I osa. Välikindlustamine. Tallinn, 1932. §§ 7—17.

Käsitletakse maa pinnavormide, maapinnal asetsevate looduslike ja kunstlike esemete ja pinnase iseloomu mõju lahingutegevusele.

2. A. Traksmann, J. Lukas, M. Haber. Riigikaitse õpetuse käsiraamat kesk- ja kutsekoolidele. Tallinn, 1933, lk. 430—433 ja 437.

Käsitletakse maa pinnavormide, maapinnal asetsevate looduslike ja kunstlike esemete ja pinnase iseloomu mõju lahingutegevusele. Näitlik vaatlussektoris oleva maastiku hinnang.

3. A. Gromilov. Üksikvõitleja taktikaline väljaõpe. I osa. Tallinn, 1928, lk. 3—6, 12—14.

Käsitleb maa pinnavormide ja maastikul leiduvate esemete mõju lahingutegevusele, vastasele lähenemisvõimaluste uurimist ja maastiku hindamist gaasiohtlikkuse mõttes, andes ühtlasi väljaõppe teostamiseks juhtnõore.

Õppuste organiseerimine.

Maastiku hindamise õppustega tuleb alata kohe pärast esimesi maastiku vaatlemise ja kirjeldamise õppusi ja neid teostada seni, kuni asutakse maastiku tegelikule kasutamisele. Edaspidi tuleb igal maastikuõppusel käsitleda ka maastiku hindamist. Eraldi õppusi selleks ei ole vaja korraldada, kuna noorsõduri teotsemine maastikul nõuab igal sammul maastiku õieti hindamist, ja kui selles esineb vigu, siis õpetaja kohus on juhtida kohe neile tähelepanu.

Maastiku mõju sõjagaasi ja soomusmasinate kasutamisele võib käsitleda alles siis, kui noorsõdureid on tutvustatud nende võitlusvahendite omadustega (soovitav on seda teha soomusmasinate suhtes rööbiti vastava soomusmasina võimete demonstratsiooniga).

Maastiku hindamise õppustel moodustab õppegrupi normaalselt jagu, kusjuures tegelikult õpetajaks on jaoülem. Õppuse organiseerimise hõlbustamise mõttes on aga soovitatav esimese õppuse algul selgitada maastiku mõju lahingutegevusele rühma koosseisus rühmüli poolt demonstratsiooniga. Demonstreerijaks on kaader (jaoülemad).

Esimene õppus viia läbi päeval. Ilmastiku element ei oma tähtsust.

Õppuste koht valida selline, et ümbruskonnas esineks erinevat tüüpi maapinnavorme (lausmaa, murdmaa) ja et maastik üldiselt oleks vahelduv (lah-tine, kinnine). On soovitatav, et kitsamas ulatuses esineks isegi tasast välja. Õppegrupp paigutada künkale, kust avaneb soodne vaatlus ümberolevale maastikule.

Demonstratsioonide (kirjeldus järgneb läbiviimise all) edukaks läbiviimiseks peab rühmaülem aegsasti enne õppust kaadri maastikul ette valmistama. Selleks tuleb

- 1) anda igale demonstreerijale kindel ülesanne.
- 2) näidata igale demonstreerijale kätte maastikul asukoht, kuhu asuda õppuse algul ja liikumistee demonst-ratsiooni ajal,
- 3) määrata kindlaks signaalid demonst-ratsiooni alguseks ja
- 4) teha katsedemonstratsioon.

*) Algus vt. „Sõdur“ nr. nr. 24-25 ja 26-27 1939. a.

Ainult selliselt ettevalmistatud demonstratsioon teostub takistusteta ja saavutab eesmärgi.

Sageli jäetakse äga ettevalmistus ära, lugedes ülesannet lihtseks. Enamasti järgnevad sellisel juhul viperused demonstratsiooni käigus.

Õppeabinõudeks on:

- signaallipud — vähemalt 4 tk. (demonstr. juhtimiseks);
- püss paukpadrunitega tulistamiseks;
- labidas (pinnase selgitamiseks).

Õppuste läbiviimine.

Õppus algab rühmaülevaate lühikese selgitusega maastiku hindamise tähtsusest.

Sellele peaks järgnema selgitus maastiku mõjust lahingutegevusele. Maastiku mõju reljeefsemaks esiletoomiseks on soovitatav demonstreerida üksikvõitleja kohanemist (liikumine, varjumine, moondamine) mitmesugusel maastikul. Selleks võiks demonstratsioone järjestada järgmiselt:

1) Kaks üksikvõitlejat liigub murdmaastikul 800 m kauguselt 300 m kaugusele, kusjuures üks püsti olles liigub sirgjooneliselt, varjeid valimata, üle küngaste, läbi metsa, võsa, kraavide jne., kuna teine liigub kohanemist maastikuga. Selle juures rühmaülem juhib noorsõdurite lähelepanu:

- a) reljeefi (küngaste ja lohkude) varjavusele;
- b) looduslike (metsa, võsa) ja kunstlike esemete (kraavide, majade jne.) varjavusele. Selle juures tuleb noorsõdurite tähelepanu juhtida eriti asjaolule, et esemetest ühed varjavavad ja pakuvad kaitset ka tule vastu (kivist esemed, muldkehad jne.), kuna teised varjavavad ainult vaatluse eest (võsa, puuaiad jne.).

2) Üksikvõitleja liigub vähekünklikul maastikul hüpetega ja roomates 500 m kauguselt 200 m kaugusele, kohanedes võimalikult maastikuga (pärast hüpet jääb täielikult varjatult lamama ja nihkub kõrvale, et uut hüpet alata uuest kohast). Selle juures rühmaülem juhib noorsõdurite tähelepanu sellele,

- a) et ka lausmaal ja maapinnal, kus esinevad väikesed künkad ja lohud, esineb varjeid ja
- b) et lähenev üksikvõitleja ei ole kogu aeg tule all; kui hüpped selle juures on veel küllalt kiired ja lühikesed, siis ka vähekünklik maastik on läbisatav vastase tule all;

c) maapinna ja seal leidmata esemete värvi varjavale mõjule:

- heledal liivapinnal on vastane hästi näha;
- kanarbikune maapind aga varjab ja moondab hästi jne.

3) Üksikvõitleja lamab moondatult sellisel tasasel maastikul, mille suhtes enamik noorsõdureid arvab, et seal küll moondamine pole võimalik. Kuulnud noorsõdurite arvamist, et maastik ei varja, laseb rühmaülem moondatud üksikvõitlejat tulistada paukpadrunitega. Noorsõdurid näevad, kus on üksikvõitleja.

Pärast seda pööravad kõik ümber (selg demonstreerija poole) ja sel ajal asub demonstreerija uuele hästi varjatud kohale, mida juba siis noorsõdurid peavad uuesti otsima (raske ülesanne!).

Sellela tõestatakse, et igasugusel maastikul leidub varjeid, tuleb aga osata neid leida ja kasutada.

Järgneb demonstratsioonist saadud õpiste lühike kokkuvõtte, kus iseloomustatakse üksikuid maastikutüüpe. Demonstratsiooni kestel teostatud arutusel kasutada võimalikult rohkem küsimis-kostmismetodit.

Pärast seda võiks õppus jätkuda jagude kaupa. Lahendamisele tulevad lühiülesanded, millede eesmärk on arendada noorsõdurit hindama:

- 1) üksikuid maastikuelemente teatud lahingulise tegevuse seisukohast,
- 2) maastikulõiku teatud lahingulise tegevuse seisukohast ja
- 3) maastikulõiku igakülgselt.

Alljärgnevate ülesannete lahendamisel satub noorsõdur raskustesse õige väljendusviisi ja asjaliku vastu andmisel. Et seda vältida, hindajal seadida endale 4 järgmist küsimust:

1. Mis on minu ülesanne? eesmärk? (liikumistee, vaatlussektor jne.). Seda teatada kõvasti!
2. Missugune oleks ideaalne maastik antud ülesandeks?
3. Missugused hüved ja pahed on käesoleval maastikul?
4. Lõpuks selge lõpphinne kirjeldusena, kuidas täita antud ülesannet ühes loendiga maastiku soodustavatest ja takistavatest omadustest.

Kõigi ülesannete suhtes ei ole kohandatud kõik 4 küsimust. Niisugusel juhul tuleb valida neist ainult vajalikud.

Võimalikke ülesandeid:

1. Kas on sobiv organiseerida VP kõrg. ....? Kahe üksiku puu otsas? metsaserval?

2. Leidke sektoris .... sobivad VP-d?
3. Hinnake vaatlusposti asukohana: maanteed, jõge, küngastikuahelat, metsaserva, liivaauku, raudtee muldkeha, silda jne.

Nende ülesannete lahendamisel ei tohi leppida ainult õpilase vastusega „soodne“, „ebasoodne“, vaid tuleb nõuda ka põhjendusi.

4. Kuidas sobivad vaatluspunktideks. kirikutornid, majad, kõrged puud, vabrikukorstnad, trigonomeetriselised punktid jne.
5. Noorsõdur A., teie peate tegema kindlaks, kas vastane asub kõrg. .... Missugust teed mööda liigute sinna kõrgendikule?

Ülesande lahendamiseks (maastiku uurimiseks) anda noorsõdurile aega. Kiire vastuse nõudmise tulemuseks on sageli väär otsus. Noorsõduritel kasutada ülesande lahendamisel eeltoodud küsimuste süsteemi (4 abiküsimust).

6. Noorsõdur B., teie peate viima teate rühmaülemale, kes asub 300 m ida pool. Vastane on kõrg. .... Missuguse liikumistee valite teie endale? Kuidas teie liigute (jooks, hüpe, roomates jne.)?

7. Valige koht, mis on varjatud vaatluse eest kõrg. .... ja õhust?
  - a) Missugune maastik on selle käsu täitmiseks kõige sobivam?
  - b) Missugune maastik on ebasoodne?
8. Valige läheduses hea tulistamiskoht, kui vastane on põhja suunas?

Siin tuleb arvestada tulistamisvõimalusi ja varjumist. Tuleb harjutada leidma kohti maastikul, mis võrdselt head mõlemaks.

9. Hinnake moondamisvõimalusi viljapõllul, nõmmel, hõredas metsas, liivaaugus, ristikeheinapõllul jne.
10. Hinnake liikumisvõimalusi tihedas võsas, noores metsas, kõrgmetsas, viljapõllul, soopinnasel jne.
11. Hinnake sidepidamisvõimalusi põllul, metsas, võsas jne.
10. Näidake siin maastikul kohad, mis soodustavad gaaside kogunemist?

Selle küsimuse esitamisel õpilased peavad olema teadlikud sõjagaaside omadustest.

Pinnase iseloomu mõju välikindlustamistööde teostamiseks saab vaevalt näidata praktiliselt ühel õppusel. Sellel alal saab anda ainult lühikese ülevaate pinnase liikidest ja omadustest ja edaspidistel õppustel mitmesuguse pinnasega maastikul tutvustatakse neid õpilastele.

(Järgneb.)

Näide rühmaülemale töökavast.

Maastiku üldkuju, iseloom ja mõju lahingutegevusele.

Lipnik M. Grauer.

I. Õppeülesanne.

1. **TEEMA:**

„Maastiku üldkuju, iseloom ja mõju lahingutegevusele.“ JÖNL—39 § 36 p. 2.

2. **EESMÄRK:**

Anda noorile ettekujutus ning arusaamine maastikust ja ta mõjust üksikvõitleja tegevusele lahingus.

3. **ULATUS:**

Tutvustada noori maastiku mõistega, üldkujuga, pinnavormidega (reljeefiga), looduslike ja kunstlike esemetega, maastiku iseloomuga ja mõjuga üksikvõitleja tegevusele lahingus, silmas pidades vaatlust, tuld ja liikumist kui moodse taktika kolme põhitegurit.

4. **ÕPILASED:**

Noored, kel puuduvad vastavad eelteadmised.

Õpperühm — jalaväerühm.

5. **ÕPPETUNNI KESTUS:**

50 minutit.

6. **KOHT:**

Õppuse läbiviimiseks valida (maastikul domineeriv suurem künkas, kust avaneb lai vaatlusväli, milles vahelduv reljeef ja pinnas ning lähemas ja kaugemas ümbruses lahtisi ja kinniseid maa-alasid).

II. Töökava.

1. **TEEMA JA OTSUS ALLKÜSIMUSIKS JA AJAJAOTUS:**

A. Sissejuhatus	7 min.
B. Mõiste maastikust.	3 „
C. Maa pinnavormid ja nende mõju lahingutegevusele	13 „
D. Maapinnal asetsevad esemed. Tasase ja lahtise maastiku mõju lahingutegevusele	7 „
E. Pinnase iseloomustus ja selle mõju lahingutegevusele	13 „
F. Kokkuvõte	7 „

Kokku . . . . . 50 min.

2. ÕPILASTE ASETUS:

Õpilased istuvad poolringis rühmali ümber, nii et nad võiksid hästi näha eesolevat maastikku ja õppevahendeid.

3. ÕPPEVAHENDID:

Tabelid: 1) „Püssikuuli läbistumisvõime“.
2) „Väikseim eesvalli paksus“.

Igal noorel kaasas väike labidas.

4. SÕJALISE KASVATUSE ERINÕUDED:

Õpilaste tähelepanu, arusaamise, järjekindluse ja iseseisva mõtlemisviisi arendamine. Õpilaste esinemisel nende kindluse, julguse ja täpsuse kasvatamine. Mõtete väljendamisel selguse ja lühiduse arendamine õpilasid.

5. ÕPPEMEETOD:

Loeng koos näitliku ja küsimis-kostmise õp-
pemeetodiga.

III. Õppuse käik.

A. Sissejuhatus.

1. Läbivõetava tunni sidumine eelmiste tak-
tikalistega väljaõppe tundidega:

- moodse lahinguvälja üldpilt;
- lahingutegevuse kolm põhitegurit:
— vaatlus,
— tuli ja
— liikumine.

2. Tunni teema, eesmärgi ja ulatuse selgi-
tamine.

B. Mõiste maastikust.

„Maastikuks nimetatakse maapinda ühes tel-
mal asetsevate looduslike ja kunstlike esemete-
ga.“

C. Maa pinnavormid ja nende mõju lahingutegevusele.

1. Tüüpilised maa pinnavormid:

- tasandik,
- lausmaa,
- murdmaa.

2. Kuidas mõjutab maapind üksikvõitleja
tegevust (vaatlust, tuld ja liikumist) lahingus?

- lausmaa,
- murdmaa,
- kõrgendikud:
— nõlvad,
— harjad;
- seljandikud.

3. Kokkuvõte.

D. Maapinnal asetsevad esemed. Tasase ja lahtise maastiku mõju lahingutegevusele.

1. Maapinnal asetsevad esemed:

- looduslikud ja
- kunstlikud.

2. Maastiku liigitus nende esemete järgi:

- lahtine ja
- kinnine.

3. Kuidas mõjutab lahtine ja kinnine maas-
tik üksikvõitleja tegevust lahingus?

- vaatlus,
- tuli,
- liikumine,
- varje vastase õhustvaatluse eest.

4. Kokkuvõte.

E. Pinnase iseloomustus ja mõju lahingutegevusele.

1. Pinnase liigitus ja iseloomustus:

- sõre ja liivane pinnas,
- kaljune või külmunud pinnas,
- savine pinnas,
- tihe ja kuiv pinnas,
- soine pinnas.

2. Kuidas mõjutab pinnas üksikvõitleja te-
gevust lahingus?

- vaatlus,
- tuli,
- liikumine,
- väljendustamine.

3. Kokkuvõte.

F. Kokkuvõte.

- Läbivõetu kordamine küsimuste varal.
- Üldine kokkuvõte ja tähtsamate momen-
tide allakriipsutamine.
- Tunni lõpetamine.

IV. Õppuse konspekt.

A. Sissejuhatus.

„Seda maa-ala, kus väeosad ja -ühikud
võitlevad, nimetatakse lahinguväljaks. Vaa-
deldes kaasaegset lahinguvälja, võime näha
seal vaid üksikuid hiilivaid, roomavaid sõ-
dureid ning põõsaste ja küngaste taha var-
jatud laskureid. „Tühjus“ näib olevat val-
lutanud kaasaegset lahinguvälja. Ometi aga
võitlevad seal sageli tuhanded ja tuhanded.
Kuulda võime lahinguväljal enam kui
näha (kuulipildujate ragin, mürskude lõh-
kemine, lahingumasinade ja lennukite mü-
rin).“

Kõigi nende nähtude põhjustajaks on
relvade tuli, mis on kaasaja lahinguvälja
valitsejaks. Lahing on eeskätt tulevõit-
lus. Noor K., mida siis me püüame lahing-
us saavutada relvade tulega?“ — „Tulega
püüame hävitada vastase sõdureid (kuuli-
pildujaid, soomusmasinaid, lennukeid jne.).“

„Õige. Relvade tulega püüame hävitada
vastase lahingujõude, s. o. tema elusjõudu
ja võitlusvahendeid. Kuid et lõplikult murda
vastase võitlustahet ja vastupanu ning sun-
nida vastast loobuma tema püüetest meid
vallutada, selleks peame vallutama ka tema
käes oleva maa-ala.“

Kujutlege olukorda, et vastane on valla-
tanud Nõmme linna (õppuse koht Tondi ra-
joonis) ja meie ülesandeks on see tagasi
vallutada. Kuidas meie seda saavutame,
noor M.?“ — „Tulega, hr. lipnik.“

„See on õige. Kuid me teame, et Nõm-
me linn on siit 2—3 km kaugel. Te näete,
et mu käe suunas asetseb kõrge Mustamägi,
mis on kaetud rohkearvuliste metsatukkade-
ga. Kas me saame siit püssitulega vastast

N.-seersant

Aleksander Lapp

50-aastane.

20. 07. 39. pühitseb n-seersant A. Lapp oma 50. sünnipäeva.

Juubilar sündis Viljandi maakonnas Puiatu vallas. Sundaega teenis end. Vene sõjaväes jaanuarikuust 1911 kuni aprillikuuni 1914. Võttis osa Maailmasõjast 18. juulist 1914 kuni jaanuarikuu lõpuni 1918.

18. novembril 1918 astus teenistusse Eesti rahvusväe 1. Ratsapolku ja võttis ühes polguga osa sõjategevusest ja lahingutest kuni Vabadussõja lõpuni. Demobilisatsiooni puhul jäi rügementi edasi teenima.

Vabadussõjas ülesnäidatud erilise vahvuse eest on talle annetatud tasuta maa; evib Eesti Vabadussõja mälestusmärki ja Läti Vabariigi iseseisvuse 10 a. mälestusmärki.

N.-seersant A. Lapp.

Kaasteenijate peres on tuntud kui heasüdameline, lahke ja sõbralik inimene.

Soovime juubilarile edaspidises elus palju aastaid, õnne ja edu. —d.

hävitada, noor M.?" — „Ei saa, sest me ei tea täpselt, kus vastane asub.“

„Noor K., aga kuidas me saame seda teada, kus vastane täpselt asub?“ — „Me peame otsima ning vaatlema.“

„Nii. Oletame, et luure ja vaatlusega oleme kindlaks teinud vastase asukoha. Selleks et ülesande kohaselt vallutada Nõmme linna, peame sooritama tegevuse, mis viiks meid lähemale sellele linnale. Mis tegevus see oleks, noor A.?" — „Me peame vastasele kallale tungima.“

„Õige. Me peame välja jõudma vastase poolt vallutatud maa-alale. Seda saavutame liikumisega vastase poole. Kuid vastane püüab igal võimalusel meie edasiliikumist tõkestada. Millega ta seda teeb, noor B.?" — „Oma relvade tulega.“

„Õige. Relvade tulega püüab vastane hävitada meie edasiliikuvaid elusjõude. Selleks et edukalt edasi liikuda, hoolimata vastase vastutegevusest, peame meie omakorda tarvitusele võtma abinõu vastase tule mõju nõrgestamiseks. Mis on selleks abinõuks, noor L.?" — „Selleks abinõuks on meie tuli.“

„Et maha suruda vastase tuld, selleks peab meie tuli olema mõjuvam vastase tullest. Teiseks me peame arvestama vastase relvade tuleomadust ja vastavalt nendele tuleomadusile oskama maastikku osavalt kasutada sääraselt, et vastane ei saaks meid

oma tulega tabada. Seepärast käesoleva sissejuhatava tunni kestel püüame tutvuda maastikumõistega, üldkujuga, iseloomuga ja mõjuga üksikvõitleja tegevusole lahingus. Ühtlasi peame sel uurimisel silmas vaatlust, tuld ja liikumist kui lahingutegevuse kolme põhitegurit.“

B. Mõiste maastikust.

„Tunni algul ma ütlesin, et lahinguväli on maastiku see osa, kus lüüakse lahinguid. Seega maastik kujuneb lahingulise tegevuse põhiraamiks, kus arenevad mitmesugused lahingulised olukorrad. Mida me nimetame maastikuks, noor L.?" — „Ma tean küll, aga ma ei oska seda seletada.“

„Kes teab? Noor N.?" — „Maastikuks nimetame maapinda.“

„Jah. Maastikuks nimetame maapinda, kuid ühes temal asetsevate looduslike ja kunstlike esemetega. Korrake, noor N, mida nimetame maastikuks?“ — Noor N. kordab.

„Maastik avaldab lahingutegevusele suurt mõju. Seepärast väed õpivad oma tegevusrajooni maastikku tundma võimalikult põhjalikult, uurides ning hinnates lahinguvälja omadusi kõigekülgselt. Mida see uurimine peab selgitama? See uurimine peab selgitama, kui võrd maastik soodustab või takistab lahingutegevust, s. o. vaatlust, tuld ja liikumist lahinguväljal.“

C. Maa pinnavormid ja nende mõju lahingutegevusele.

„Seega, kui räägime maastikust, siis mõtleme selle all esiteks maapinda ja teiseks temal asetsevad mitmesuguseid esemeid, mis oma iseloomult võivad olla nii looduslikud kui ka kunstlikud. Kui küsitakse, millega mõjutab maapind meie tegevust lahingus, siis võime öelda, et maapind mõjutab lahingutegevust esiteks oma üldkujuga, pinnavormidega ja teiseks oma pinnasega. Algul vaatleme ja jõuame selgusele, missugused on meie maa tüüpilised pinnavormid. Te olete neid algkoolis maateaduse tundides õppinud. Meenutame ning vaatleme, kuidas nad mõjutavad üksikvõitleja tegevust lahingus.

Te kõik olete näinud lagedat, tasast maa-ala. Sellist tasast maa-ala me nimetame tasandikuks. Täieline tasandik laiemas ulatuses esineb meil harva, aga vähemas ulatuses leidub siiski kohti, kus maapind on küngasteta ja orgudeta. Näidake meile siit üks säärane tasane koht, noor V.!” — Noor V. näitab.

„Kas see maa-ala pakub meile kaitset vastase vaatluse ja tule eest, noor L.?” — „Ei paku.“

„Kas seal on palju niisuguseid künkaid, kust me võiksimme kaugele näha, noor T.?” — „Ei ole.“

„Täiesti õige. Tasandikul leidub vähe vaatluspunkte. Noor S., kui maastik ei paku kaitset vastase vaatluse ja tule eest, kas on seal meil kerge liikuda?” — „Ei ole.“

„Õige. Seega kallaletung lagedal tasandikul on raskendatud, sest kallaletungija liikumine ei ole küngastega varjatud vastase vaatluse ja tule eest. Kuid maastiku ebasoodsed omadused ei tohi kunagi olla edasi liikumise katkestamise põhjuseks. Järelikult, kuidas kohustavad tasased kohad kallaletungivat üksikvõitlejat edasi liikuma, noor S.?” — „Selliseid tasandikke tuleb kiiresti ületada.“

„Täiesti õige. Sellised tasased kohad, mis ei paku varju vastase tule eest, peame ületama hüpetega. Hüpe tuleb teostada sedavõrd kiiresti, et vastase laskur ei suudaks anda hüppaja pihta tabavat lasku. Lühikeste kiirete hüpete teostamisel, mis vahelduvad roomamisega, on vastasel raske üksikvõitlejat tabada, eriti siis, kui ta end hästi moondata. Kuidas hüppeid sooritada ja kuidas roomata, seda õpime lahkrivi tundides. Noor V., kui see nii on, et kallaletung on raske, missugune lahingutegevus oleks siis soodsem tasasel maastikul?” —

„Tasasel maastikul on kaitsetegevus soodsem kui kallaletung.“

„Täiesti õige. Seepärast kaitsepositsioone püütakse valida nii, et ees oleks tasane maa-ala, mis soodustab eriti me tulistamist.

Tähendasime, et tasandik laiemas ulatuses esineb meil harva. Meie maal enamikus esineb lausmaa või murdmaa. Lausmaal näeme üksikuid väikesi lamedakallakulisi kõrgendikke, künkaid, kühme, mille vahel asetsevad lohud. Noor B., kas lausmaal, teie arvates, esineb ka kõrgeid mägesid ja sügavaid orgusid?” — „Esineb, hr. lipnik.“

„Hoopis vastupidi! Lausmaal küngaste ja orgude kõrguste vahed ei ole nii suured kui murdmaal! Noor D., näidake ja kirjeldage meile siit nähtavat maa-ala, mis oleks lausmaa suuremas või vähemas ulatuses?” — Noor D. näitab ja kirjeldab.

„Teie näete, et siin vaatluspunkte leidub vähesel määral, ja neid, nagu näete, on vastasel hõlpus leida.

Nüüd vaadake ja ütlege, noor G., kas lausmaa, võrreldes tasandikkudega, soodustab või takistab liikumist väljaspool teid?” — „Lausmaa soodustab liikumist.“

„See on õige. Kuid ka lausmaa pakub vähe kaitset vastase vaatluse ja tule eest. Millist liikumisviisi ta lubab kasutada, noor R.?” — „Lausmaal tuleb roomata.“

„Õige. Ka lausmaal üksikvõitleja, kasutades madalaid varjeid, liigub edasi roomates, kápuli või kúürakil. Selliseid kohti, mis ei paku varju, tuleb ületada hüpetega. Kas tulistamine lausmaal on hõlbustatud, noor H.?” — „On küll.“

„Kuid võrreldes tasandikuga, takistavad lausmaal esinevad künkad ja orud sügava tulesüsteemi loomist. Nii. Oleme uurinud ja hinnanud vaatluse, liikumise ja tulistamise võimalusi lausmaal. Sellest kokkuvõtet tehes ütlege, noor J., kumb tegevus on lausmaal soodsem, kas pealetung või kaitse ja mispärast?” — „Kaitsetegevus on siin soodsem, sest lausmaal tulistamine on rohkem hõlbustatud kui liikumine.“

„Õige. Kaitsetegevus lausmaal on soodsem kui pealetung, sest, nagu näete, lausmaal on tulistamine hõlbustatud ja lausmaa pakub pealetungijale vähe kaitset vastase vaatluse ja tule eest. Peame meeles pidama, et maastiku ebasoodsed omadused ei tohi olla me teotsemise katkestamise põhjuseks. Teotseda tuleb ikkagi, hoolimata sellest, kas see on soodne või ebasoodne. Kuidas teostada üht või teist tegevust, sõltuvalt maastiku iseärasusist, seda õpite praktiliselt järgmistes taktikalise väljaõppe tundides.

Nüüd oleme uurinud kahe maapinnavormi — tasandiku ja lausmaa mõju lahingutegevusele. Mis on kolmas meil esinev tüüpiline maapinnavorm, noor K.? — „Murdmaa.“

„Näidake maastikul ja kirjeldage meile, missugune on murdmaa üldkuju, noor L?“ — Noor L. kirjeldab.

„Terve Tondi ümbruskond laiemas ulatuses kujutab enesest murdmaad, mida iseloomustavad rohkearvulised järsumate lüngudega ja tunduvamate kõrgustevahedega kõrgendikud ja lohud. Vaadeldage meid ümbritsevat maastikku, nimetage meile, noor O., mõningad kohad, kus leidub vaatluspunkte?“ — „Vaatluspunkte leidub eriti rohkesti Mustamäe harjal.“

„Õige. Mustamäe hari tervikuna pakub laiaulatuslikke vaatlemisvõimalusi Tallinna ja mere suunas. Nüüd otsige ja näidake alasid, mis on kaitstud vastase vaatluse ja tule eest!“ Noored näitavad.

„Seega murdmaal leidub rohkesti vastase vaatluse ja tule eest varjatud alasid, lähiseid. Kuid liikumine väljaspool teid on raskendatud, sest seda raskendavad kõrgendike järsud lüngud. Nüüd ütlege mulle, noor L., missuguste ühikutega on siin soodne teotseda, kas suurte või väikestega?“ — „Murdmaa on eriti soodne väikeste ühikutega teotsemiseks.“

„Õige. Sest väikeste ühikute kiire ja varjatud tegevusega võime saavutada ootamatust, seega ka edu lahingus.“

Oletagem nüüd, et meie asume sellel künkal kaitsel. Me vastupanupositsiooni eel-serv on küngaste AB joonel (näitan maastikul). Vastane on Nõmme linnas. Te näete me ees terve rida künkaid ja lohke, mis asetsevad risti me rindega. Noor K., kas vastase sõdurid, kes tungivad meile kallale, tulevad nende küngaste harjasid mööda või tulevad nad küngaste vahel asetsevate lohude kaudu?“ — „Vastane tuleb meile kallale nende lohude kaudu!“

„Jaa. Need lohud, mis asetsevad risti me rindega, võivad osutada soodseiks lähiseiks pealetungijale. Kuid nad ühtlasi ka lahutavad vastase teotsemaid osi üksteisest ja meil on võimalik neid tulistada pikisuunas.“

D. Maapinnal asetsevad esemed. Tasase ja lahtise maastiku mõju lahingutegevusele.

„Oleme vaadelnud, kuidas maapind mõjutab lahingutegevust. Nüüd, noor N., nimetage ja näidake siit mõningaid maapinnal asetsemaid looduslikke esemeid!“ — „Kivi,

puud, põõsad, mets, põõsastikud on looduslikud esemed.“

„Noor M., nimetage ja näidake mõningaid kunstlikke esemeid!“ — „Aiad, sillad, hooned, maanteed, raudteed, kraavid jne. on kunstlikud esemed.“

„Kas see maa-ala, noor T., mis on kaetud rohkearvuliste looduslike ja kunstlike esemetega, on lahtine või kinnine maastik?“ — „See on kinnine maastik.“

„Aga missugune on lahtine maastik?“ — „Lahtine maastik on vastand kinnisele maastikule. See on niisugune maa-ala, millel on vähe või ei leidu üldse looduslikke või kunstlikke esemeid.“

„Seega maapinnal asetsevate looduslike ja kunstlike esemete suhtes hinnatakse maastikku lahtisena või kinnisena. Näidake siin ümbruses, noor K., mingi maa-ala, mida nimetame lahtiseks maastikuks!“ — Noor K. näitab.

„Kuidas mõjutab lahtine maastik me vaatlust ja tuld? Noor T., kas lahtine maastik soodustab või raskendab me vaatlust ja tuld?“ — „Lahtine maastik soodustab me vaatlust ja tuld.“

„Kas üksnes meie oma? Aga vastase oma?“ — „Ta soodustab ka vastase vaatlust ja tuld.“

„Meeles pidades, et lahtine maastik soodustab ka vastase vaatlust ja tuld, ütlege, noor A., kas lahtisel maastikul me liikumine on kerge või raskendatud?“ — „See on raskendatud.“

„Täiesti õige, sest lahtine maastik pakub vähe varjet vastase vaatluse ja tule eest, eriti õhust. Noor T., millist liikumisviisi võime kasutada lahtisel maastikul?“ — „Seal liigume lühikeste kiirete hüpetega, mis vahelduvad roomamisega.“

„Täiesti õige. Hüpe tuleb teostada niivõrd kiiresti, et vastase laskur ei suudaks anda hüppaja pihta tabavat lasku. Noor V., näidake meile mõni koht maastikul, mis on kinnine!“ — Noor V. osutab metsale.

„Noor N., kuidas see maastik mõjutab meie liikumist?“ — „Kinnine maastik soodustab meie liikumist.“

„Mispärast?“ — „Sest kinnine maastik varjab meid vastase tule ja vaatluse eest.“

„See on õige. Kinnisel maastikul oleme varjatud nii vastase maapealse kui ka õhustvaatluse eest. Sellega ta soodustab ootamatuse saavutamist meie tegevuses. Ei tule aga unustada, et vastase vaatluse eest varjumine mitte alati ei kaitse ühtlasi ka ta tule eest. Näiteks see põõsas varjab küll hästi vastase vaatluse eest, kuid ei paku mingit kaitset tule eest. Selleks tuleb asuda

niisuguse eseme varju, mis on kuulile mitte-läbistatav. Nimetage mõni selline ese, noor E.!" — „Võime asuda kungaste taha, lohku-desse, kraavidesse, kivihoonete ja kivimüü-ride taha jne.“

„Õige. Kuid juhin teie tähelepanu sel-lele, et üksikute suuremate kivide ja kivi-hunnikute kasutamisest tuleb hoiduda, sest kivid annavad kuuli-pihtamisel ohtlikke kilde. Nii. Kinnisel maastikul oleme var-jatud vastase maapealse ja õhustvaatluse eest, sellega ta soodustab me tegevuses oota-matuse saavutamist. Noor O., milliseid lii-kumisviise lubab kasutada kinnine maas-tik?“ — „Kinnisel maastikul võime liikuda püsti.“

„Õige. Täiesti kinnisel maastikul võime liikuda püsti, kiirel sammul või joostes, ole-nevalt sellest, kuivõrd kiiresti on vaja edasi jõuda. Noor H., missugused on kinnisel maastikul meie vaatluse ja tulistamise või-malused?“ — „Need on samuti meil nagu vastaselgi raskendatud.“

„Kokkuvõttes peame mainima, et peale-tung kinnisel maastikul (näiteks metsas) on eriti soodne arvuliselt vähematele jõudude-le. Kaitse organiseerimine kinnisel maasti-kul nõuab aga rohkem jõude kui lahtisel maastikul, sest pideva tulesüsteemi loomine kinnisel maastikul on raskendatud.“

E. Pinnase iseloomustus ja mõju lahingutegevusele.

„Enne vaatlesime, kuidas maapind mõ-jutab lahingutegevust oma üldkujuga (pin-navormidega). Kuid maapind mõjutab la-hingutegevust ka oma pinnasega. Seepärast

vaatleme nüüd, missugune on pinnas ja kui-das ta soodustab või takistab tuld ja liiku-mist. Kõik oleme märganud, et pinnas, mil-lel teotseme, võib olla mitmesugune. Nime-tage meile mõningaid teil teadaolevaid pin-nase liike, noor T.!" — „Liivane, savine ja paene pinnas.“

„Kes teab veel teisi liike? Noor B.?" — „Pinnas võib olla kivine, võib esineda ka muru. On olemas veel soine ja märg pin-nas.“

„Noor C.?" — „Pinnas võib olla ka kül-manud.“

„Seega näeme, et pinnas võib eri kohis olla mitmekesine. Kui on mitmesuguseid pinnase liike, järelikult on mitmesugune ka pinnase mõju meie lahingutegevusele. Vaat-leme, kuidas mõjutavad pinnase eri liigid tulistamist. Algul tähendasime, et kui maas-tikul leiduvad künkad, siis need võivad kaitset pakkuda vastase tule eest. Püssikuuli läbistamisvõime oleneb pinnase liigist. Tu-letage kõik meelde meie esimest näitelask-mist! Seal teile demonstreeriti laskmisega, missugune on püssikuuli läbistamisvõime. Siin on tabel, mis samuti iseloomustab seda, kui suur peab olema laskuri ees vastavast pinnasest eesvalli kõige väiksem paksus, mis veel kaitseb vastase püssitule eest selle taga olevat võitlejat. Lugege ette see tabel, noor N.!" Noor N. loeb (vt. joonist „Püssikuuli läbistamisvõime“).

„Et teile need arvud paremini meelde jääksid, seepärast joonistage igaüks väikese labidaga (trasseerige) jaoulemate juhatusel maapinnale siin tabelis antud mõõdete ko-haselt eesvallide väiksemad paksused vasta-

Püssikuuli läbistusvõime.

Pinna või materjal	Läbistamis-võime	Väiksem eesvalli paksus, mis varjab igalt kauguselt lastud kuuli eest (mõõt 1:50)
Raudplaat	2½ cm	
Telliskivisein	20 cm	
Kivine pinnas	½ m	
Liivavall	¾ m	
Savivall	1 m	
Mättavall	1 m	
Mustmullavall	1½ m	
Turbavall	2¾ m	
Lumevall (sõtkutud)	3½ m	
Lumevall (sõtkumata)	4¼ m	
Jäävall	1 m	

lavalt igale pinnase eri liigile, mis veel kaitsevad vastase püssikuuli eest!“

Jaoulemad viivad noored laiali jagudele näidatud rajoonesse. Iga noor jaoulema juhatusel trasseerib väikese labidaga maapinnale:

- 1) lamades laskepessa piirjooned ja
- 2) mitmesuguse suurusega eesvallid mõõdus 1 :1, vastavalt eesvalli pinnasele. (Vt. joon.)

Samal ajal kui meeskond töötab, saadetakse välja kolmes suunas kolm võrdseõimelist jooksjat (reameest) 400 m kaugusele, kes signaali järel peavad korruga jooksma rühma asukohas märgitud lõppjoonele.

Kui õpilased on töö lõpetanud ja jaoulemad seda kontrollinud, kogutakse rühm endisele kohale paigale.

„Te näete 400 m kaugusel 3 reameest, kes minu signaali järel siia jooksevad järgmiselt:

- rms. A. — mööda teed,
- rms. B. — mööda liivakünkaid ja
- rms. C. — mööda murupinda.

Selle jooksuga näete, kuidas pinnas mõjutab liikumist, eriti väljaspool teid!“

Jooksjaile antakse signaal: „Tähelepannu!“ Jooksjad tõstavad parema käe. Signaal: „Jooks!“ Jooksjad jooksevad 400 m. Esimesena saabub lõpp-punkti teed mööda joosnu ja viimasena see, kes jooksis liiva mööda.

„Seega nägite, kuidas pinnas mõjutab liikumist: kõige raskem oli joosta reamees B-1, sest ta jooksis mööda liivakünkaid, kuid reamees A. võitis seepärast, et ta jooksis mööda teed. Seepärast üteldaksegi, et liikumine mööda teed on kõige soodsem. „Noor N., kas liikumine on hõlpus ka talvel ja sügisel?“ — „Ei ole.“

„Miks?“ — „Sügisel sajab vihma ja see teeb pinnase poriseks, mis raskendab liikumist.“

„Õige. Suured vihasajud teevad liikumise raskeks ka teedel. Talvel raskendab liikumist lumikate. Seepärast tarvitamegi talvel suuski, mis soodustavad kiiret edasi-liikumist.“

F. Kokkuvõtte.

„Silmas pidades tuld, vaatlust ja liikumist, oleme käesoleva tunni kestel uurinud, missugune on maastiku üldkuju, tema iseloom ja mõju üksikvõitleja tegevusele lahingus. Uurides küsimust, mis on maastik, nägime, et mõiste maastikust hõlmab kahte

suurt osa, mida me eraldi hindasime. Mis olid need osad, noor M.?“ — „Maapind ja temal asetsevad esemed.“

„Õige. Me vaatlesime, missugust mõju avaldab lahingutegevusele maapind oma üldkujuga, pinnavormidega, temal asetsevate looduslike ja kunstlike esemetega.

Vaatlesime neid osi eraldi, hinnates nende mõju lahingutegevusele. Kuid teame, et need osad lahinguväljal harva esinevad eraldi ning üksikult. Näiteks, kui me endi ees asetsevat maastikku vaatleme, siis näeme orgusid, mis on kaetud põõsastega, võsaga, ja künkaid, millel asetsevad puud, ehitised.

Selleks et teha üldist kokkuvõtet, võime maastikku liigitada järgmiselt:

- lahtine ja lame maastik,
- lahtine ja maapinna laia lainetusega maastik,
- lahtine, maapinna tiheda lainetusega maastik ja
- kaetud ehk kinnine maastik.

Selle liigitusega oleme sidunud maastiku kaks osa, s. o. maapinna vormid ja kohalikud esemed. Tekib küsimus, missugused omadused on igal maastikuliigil liikumise, vaatluse ja tule mõttes. Aga kui me oskame maastikku hinnata tema üksikosade kaupa, siis ei ole meil erilisi raskusi lahinguvälja maastikku ka tervikuna hinnata. Näiteks, missugused omadused on lahtisel ning lamedal maastikul vaatluse mõttes, noor M.?“ — „Lahtisel ning lamedal maastikul on vähe vaatluspunkte, kusjuures neid on kerge leida ja tulega maas hoida!“

„Noor N., kas liikumine lahtisel ja lamedal maastikul on kerge või raske?“ — „Liikumine on raske, sest lahtine ning lame maastik ei paku varjet vastase vaatluse ja tule eest.“

„Uurides, kuidas soodustab või takistab lahtine, maapinna tiheda lainetusega maastik lahingutegevust, siis näeme, et see annab häid võimalusi tule kombinatsioonideks rinnetpidi ja sügavuti, aga nõuab palju tulirelvi. Vaatlus on siin raskendatud. Lahtine, maapinna tiheda lainetusega maastik on eriti soodne väikeste ühikutega teotsemiseks. Noor S., missugune on kaetud ehk kinnise maastiku mõju tulistamisele ja liikumisele?“ — „Püssi laskeulatus on väike, liikumine on varjatud vastase õhust- ja maa-pealse vaatluse eest.“

„Käesoleval tunnil saime ettekujutuse, kuidas maastik mõjutab üksikvõitleja tegevust lahingus. Leidsime, et maastik avaldab

lahingutegevusele suurt mõju. Seepärast alati uurime ja hindame lahinguvälja omadusi kõigekülgselt.

Kuid võitleja peab suutma maastikku mitte ainult sõjaliselt hinnata, vaid peab oskama teda ka kirjeldada ja osavalt kasu-

tada, sest osav maastiku kasutamine soodustab lahinguliste ülesannete täitmist ja säästab meie jõude lahingus.

Kuidas maastikku kirjeldada ja kasutada, seda õpite praktiliselt järgnevatel tundides.“

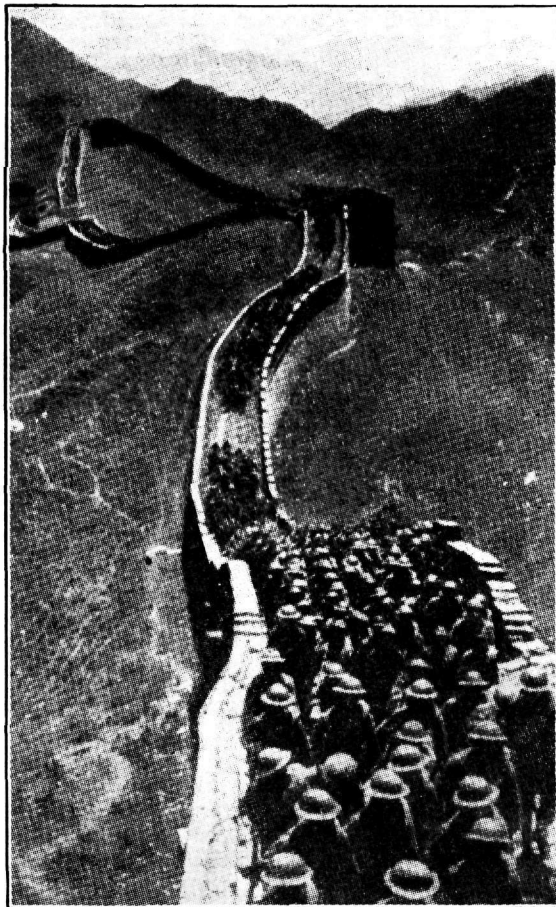
Hiina relvastatud jõud.

Kaug-Ida konflikt eurooplase seisukohalt näib oleva lihtsalt sõda kahe riigi vahel. Tegelikult aga on seal asi veidi keerukam, sest Hiina ei kujuta endast tavalist riiki. Mitmesugused erinevad ja isegi vastuolulised tungid on seal alaliselt võitluses ülemvõimu pärast. Eriti Tšiang Khaišek'i äge võitlus kestis kaua aastaid radikaalse rahvusdemokraatliku partei — Kuomintang'i — ja hiina kommunistide vahel. Ühiseks võitluseks jaapanlaste vastu on need kaks rivaali nüüd küll ühinenud, kuid sisemine võitlus nende endi vahel kestab siiski edasi ja saavutusi sel rindel peetakse niisama tähtsaks kui jaapanlastegi vastu.

Need erinevused ja vastuolud ilmnevad eriti selgelt Hiina sõjajõududes, mis peavad võitlust jaapanlastega. Üldist Hiina sõjaväge kui niisugust on seepärast raske endale ette kujutada. Kõige tugevama osa Hiina sõjaväest moodustavad kahtlematult Kuomintang'i marssali Tšiang Khaišek'i nn. musterdiviisid. Nagu teada, pärast rahvuslikku revolutsiooni 1927. a. Nankingi valitsus asus kohe looma euroopalikku sõjaväelist organisatsiooni. Selleks kutsuti Saksamaalt kohale eriline sõjaasjatundjate kogum. Uue sõjaväe formeerimise võttis enda peale Tšiang Khaišek. Tema eriti innukas töö sel alal sattus peagi suurtele raskustele, milleks osutusid Nankingi valitsuse piiratud ressursid ja see asjaolu, et separatistlike kalduvustega kubernerid tegid kõik, mis võimalik, keskvalitsuse võimu suurendamiseks vastu. Seetõttu Tšiang Khaišek sai moodustada ainult ca 200 000-lise sõjaväe, mis ka võitlustes jaapanlaste vastu on vaid veidi suurenenud.

Hiina sisesündmuste kaoses need diviisid moodustavad ainsa stabiliseeriva faktori, millele tugeneb keskvalitsuse võim ja autoriteet. Seepärast ka Tšiang Khaišek ei taha neid nõrgestada kaadri eraldamisega uutele formatsioonidele ja isegi sõjategevuseks kasutatakse neid väga tagasihoidlikult. Ainult

paar korda on neid paisatud lahingutegevusse, s. o. Šanghai kaitsmisel ning Suho ja Teierhvang'i juures, kus hiinlased saavutasid ka oma ainsa märkimisväärse edu. Kuid mõlemal korral need diviisid kandsid tunduvalt kaotusi ja nüüd püütakse neid hoida varus, kuna tegevusse paisatakse provintsiaalvägesid. Olgu märgitud, et igal kuberneril Hiinas on oma sõjavägi, mis rahu ajal komplekteeritakse vabatahtlikul alusel.

Marssal Tšiang Khaišek'i eliitühikuid kasutamas vana müüri liiklemiseena.

Sõja puhuks on olemas välismaa asjatundjate poolt koostatud mobilisatsiooni korraldus, kuid maal, kus pole isegi täpseid andmeid elanikkonna arvu kohta ja puudub administratiivne aparatuur sõjaväeteenistuskohuslike registreerimiseks, mobilisatsioon tahes-tahtmatult kujuneb lihtselt nende sõjaväeteenistuskõlvulike isikute püüdmiseks, kes ei ole suutnud eest ära põgeneda. Siiski ei või ütelda, et mobilisatsioonist kõrvalehoidjate protsent oleks väga suur, sest viletsate majanduslike olude tõttu minnakse meeleldi sinna, kus saab süüa. Tavaline hiina sõdur täidab ka heatahtlikult oma kohuseid, ei karda surma ja vihkab jaapanlasi. Kuid see on ka kõik. Sõjalise ettevalmistuse poolest on ta väga madalal tasemel. On väga raske koguda ja välja õpetada käsitlema moodset relva isegi piiratud arvu võitlejaid kontingendist, kus kirjaoskamatu on 95%. Alalised omavaהלised sõjad on hiina sõduri moraali laostanud ja nad on harjunud tõsise põhjusega end vangid andma, põgenema või üle minema selle poole, kes rohkem maksab. Muidugi on igal kuberneril ka oma eliitühikud või nn. ihukaitseväge, kuid arvuliselt moodustavad need õige väikese protsendi üldarvust, ja iga kubeneri sõjaväes on nende olukord analoogiline Tšiang Khaišek'i diviisidele üldises Hiina sõjajõududes.

Hiinlased ise arvestavad oma jõude, mis mobiliseeritud võitluseks jaapanlaste vastu, 1 800 000-le. Selle arvu hulka kuuluvad ka jaapanlaste tagalasse jäänud partisanid, millede kohta on võimatu faktiliselt kindlaks määrata, kas nad jätkavad võitlust või mitte. Üldjoontes võib siiski hinnata Hiina sõjajõude 1,5 miljonile, kuid eesnimetatud põhjusil need jõud ei ole suutnud avaldada peagu kolm korda väiksemale Jaapani sõjaväele seni veel tõsist vastupanu. Hiina sõjajõudude suurendamiseks on olemas küll määratunud inimtagavarad, kuid nende relvastamine ja varustamine tekitab suuri raskusi, sest puudub organiseeritud tagala.

Siiski jaapanlased ei ole suutnud likvideerida Hiina sõjaväge ja selle head strateegilised varud võivad tekitada neile veel suuri raskusi. Peale Tšiang Khaišek'i diviiside tuleb arvestada Hiina sõjaväe strateegiliste varude hulka ka nn. h i i n a p u n a a r m e e d, mis Šensi provintsi koondatuna tagab Hiina rinde vasakut tiiba. Kuna selle armee osatähtsus poliitilise konjunktuuri tõttu üha tõuseb, poleks huvituseta peatuda temal veidi pikemalt.

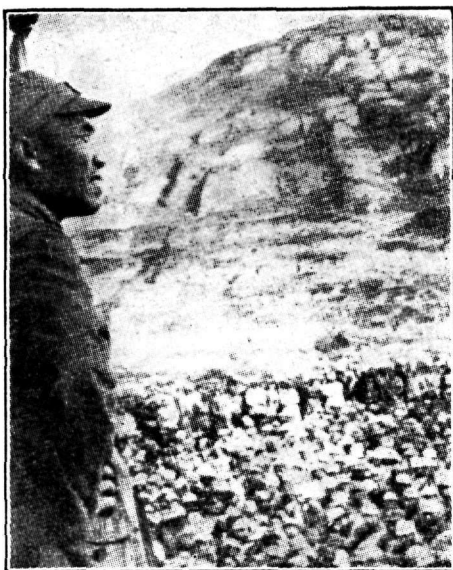
1927. a. revolutsioon Hiinas oli Lõuna-Hiina rahvuslik liikumine, mis on vaenlik

Marssal Tšiang Khaišek.

kõikide välisriikide vastu, v. a. N. Vene, kes kõiki eesõigusi hüljates toetas Hiina revolutsionääre. Kui see liikumine levis Kesk-Hiinasse (Jangtse org ühes Šanghai ja Nankingiga), mis kujutas endast väliskapitali sisseimbumise keskust, saavutati kompromiss väliskapitaliga seotud hiina „buržua“ ja revolutsioonilise Kuomintangi vahel. Mainitud kokkuleppe eesmärgiks oli võimsa rahvusliku Hiina ülesehitamine. Loomulikult pidid nüüd lahkuma Tšiang Khaišek'i leerist N. Vene nõuandjad, nagu Borodin, Blücher jt., kes olid seotud antikapitalistliku vooluga. Nad asendati inglise, ameerika ja isegi jaapani nõuandjatega. Kuomintangi vasak tiib ei tunnustanud uut poliitilist suunda ja nende juhtidel läks korda välja kutsuda talupoegade mässu Kiangsi provintsis. Mässulistega liitusid ka suured hulgad sõjaväest demobiliseeritud sõdureid ja bandiitide salgad, keda ahvatlesid riisumise võimalused. Mäss kujunenuks tavaliseks agraar-rahutuseks, kui mitte ta eesotsas polnuks silmapaistev organisatsioon Tšu Teh. Viimase, samuti ka andeka Tšu Sen Lai teeneks tuleb pidada, et Kiangsi provintsis kuulutati siis välja Hiina Nõukogude Vabariik, mis nelja aasta kestel lõi edukalt tagasi kõik Nankingi keskvalitsuse katsed oma võimu alla saada Kiangsi ja Fukieni provintse.

Alles 1934. a. punaarmee hakkas taanduma läände, kuid mitte niivõrd Tšiang Khaišek'i jõudude survele kui puht strateegilise ümbergrupeerumise vajadusel. Alustanud liikumist 16. 10. 34, see 120 000-line armee ühes kogu oma tagala ja kodanlike

Hiina punaarmee ülemjuhataja Tšu Teh.

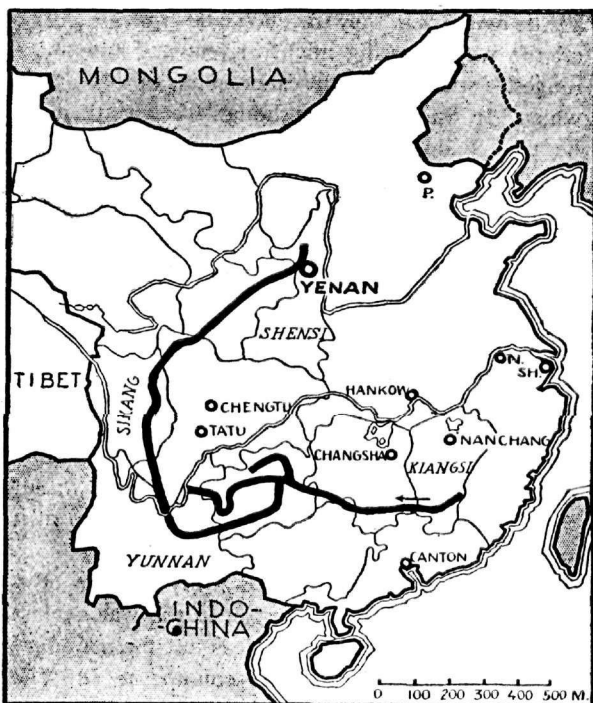
administratiivsete asutistega ühe aasta kestel sooritas ca 6000 km pikkuse ümberpaiknemise, pidades ühtlasi selle teekonna I poolel pidevalt võitlust keskvalitsuse jõududega, kes püüdsid ära lõigata punaarmee taandumisteid ja teda ümber piirata ning hävitada. Hiljem tuli läbistada tundmatuid teedeta maa-alasid, ületada suuri jõgesid ja mäeahelikke. Novembris 1935. a. Tšu Teh lõpuks jõudis suurte raskuste järele Jenani, kus hakkas organiseerima uut nõukogude vabariiki. Geograafiline olukord oli selleks palju soodsam kui Kaug-Hiinas, kus vaenliku ümbruse tõttu teda oli võimalik ära lõigata muust maailmast. Uus territoorium aga tugeneb vahetult Nõukogude Mongooliale ja siit viib ka otsene ühendus N. Vene piirile. Seetõttu siis punaarmee ümberpaiknemisega Põhja-Hiinasse tõusis suuresti hiina kommunistide mõju ja levis peale Sensi provintsi ka veel naaberprovintsidele.

Ka keskvalitsusel osutus nüüd raskeks jätkata võitlust kommunistidega ning järgnevate sündmuste põhjusi pole veel seni suudetud öieti kindlaks teha. Jaapanlased kinnitavad, et Tšiing Khaišek leppis kokku hiina kommunistidega, s. o. jaapanlaste suurimate vaenlastega. See olnudki peamiseks põhjuseks aksiooni alustamiseks Hiina vastu. Tšiing Khaišek ja tema mõtteosali-

sed omalt poolt tõendavad vastupidist, s. o. just Jaapani agressioon sundinud neid kokkulepet otsima kommunistidega.

Olgu kuidas on, kuid see on kindel, et hiina kommunistide tähtsus suureneb pidevalt. Nende sõjavägi pole mitte halvem kui Tšiing Khaišek'i musterdiviisid, ja evivad isegi seda paremust, et nende varustamine nii materjaliga kui ka täienduskaadri ja instruktoriga on hästi tagatud N. Vene poolt.

Senini Tšu Teh on spetsialiseerunud partisaanitegevuses ja ta jõugud teotsevad kogu Põhja-Hiinas, tekitades suuri raskusi Jaapani okupatsioonivõimudele.

Hiina punaarmee hiigelulatuslik ümberpaiknemine.

Rindel aga, kui selleks nõnda võib nimetada Jaapani mõju ulatuse piiri läände, Hiina punaarmee on olnud võrdlemisi tagasihoidlik ning siin jaapanlaste edasitungi ei ole krooninud sellised hiinlastele suurte kaotustega lõppenud piiramis- ja haaramistegevused, nagu see on ilmnunud jaapanlaste edasitungil lõunapoolsetel rinnetel.

A. B.

Louis Blériot' suursaavutis lennu-alal.

Kapten E. Reeb.

25. skp. möödub 30 aastat sündmusest, mis tõmbas endale määratu tähelepanu.

25. juulil 1909. aastal prantslane Louis Blériot lendas Prantsusmaalt üle La Manche'i Inglismaale. Kuigi esimene lend lennukil teostus juba detsembris 1903, s. o. 5,5 a. varem, tuleb Blériot' saavutist pidada siiski suursündmuseks tolleaegse lennuasjanduse võiduparaadiks. Mehed, kes tegelesid tollal lendamisega, olid ise konstruktorid, tööliselised, katsetajad ning lendurid; kõike seda ainult kirgliku huvi pärast kaasakiskuva ala vastu. Kui küsida julgeoleku seisukohalt, kuivõrd suurel määral sisaldas lend üle kanali riski, siis peab küll mainima, et seda oli tolle mõnekümne-kilomeetrilise lennu ajal palju enam, kui seda on praegu ületades ookeani.

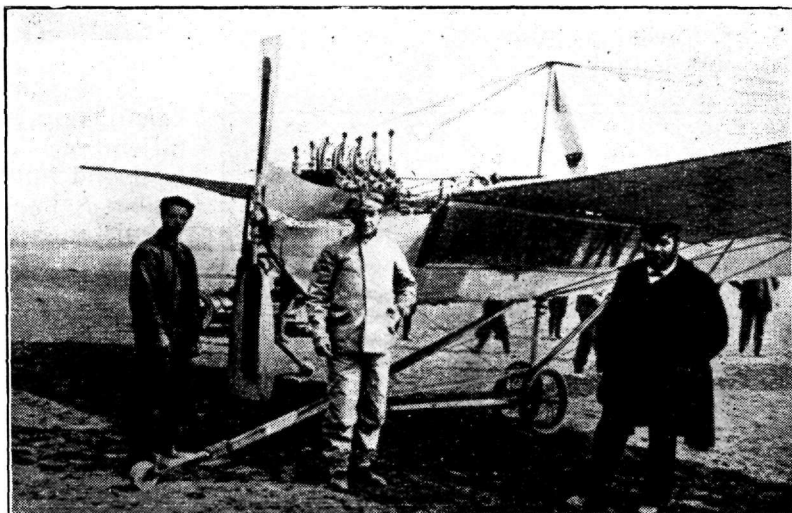
Nimetatud lend teostus puht sportlikes huvides, võiduauhinna saamiseks. Nimelt lubas inglise ajaleht „The Daily Mail“ 1000 Inglise naelalise auhinna sellele, kes esimesena ületab lennukil kanali.

Hoolimata tolleaegsete lennukite äärmiselt piiratud võimetest, ergutas nimetatud auhind kõiki nimekaid lendureid oma võimeid proovima. Kohe algasid suured ettevalmistused. Igaüks tahtis olla esimene. Ajalehed kubisesid iga päev vastavasisulisest kirjutistest ja informeerisid rahvast ettevalmistuste arenemisest.

Esimesena jõudis oma ettevalmistustega lõpule Hubert Latham, kes tol ajal oli väga kuulus ning tunnustatud lendur. Lennates lennukil „Antoinette“, saavutas ta 1908./09. aasta kestel sooritatud võistlustel kõikjal silmapaistvaid tagajärgi. Tähtsamaist võiks nimetada esimene auhind (10 000 fr.) kõrguslennu võistlustel, mis oli ühtlasi kõrguslennu maailmarekord 155 m (!). See oli küllalt suur saavutis, sest neljandale kohale tulnud Voisik, kes ka oli tuntud lendur, saavutas ainult 55 m. Teise koha sai Henry Farman, saavutades 110 m, ja kolmanda koha omandas Paulhan 90 meetriga. Peale selle saavutas Latham veel kiiruvõistlus-

tel teise koha tulemusega 71,13 km/t. (esimene H. Curtiss 76,68 km/t.).

Ilmastiku olud kanali ületamiseks polnud aga kõige paremad ja ikka tuli lend edasi lükata. 19. juulil saabus oodatud ilm — täiesti vaikne ja kõigiti soodne lennuks. Prantsuse valitsus andis Lathamile käsutusse ühe torpeedopaadi, mis pidi teda saatma lennul üle kanali. Kell 0642 anti Harpon'ist, kus seisis torpeedopaat, suurtükipauguga märku, et paat sõitku välja. Mõned minutid hiljem tõusis ka Latham. Tõus õnnestus hästi ja suurel osal pealtvaatajail polnud enam kahtlust lennu õnnestumises. Nii kaugele, kui silmaga võis jälgida, läks lend suurepäraselt. Telegraafijaamad mõlemal pool kanalit olid üle koormatud küll pärimistega, küll teadete andmisega. Kui lennukit enam ei paistnud, saadeti telegramm, et lennuk on silmapiirilt kadunud. Pinevusega oodati teadet lennuki päralejõudmisest Doverisse. — Möödusid mitmekümned minutid. Ei vähimatki teadet. Doverist jälgiti pikksilmadega, oodates Lathamile lennuki või teda saatva torpeedopaadi ilmumist, kuid kumbagi ei tulnud. Lõpuks saabus teade, et Lathamile lennuk on langenud kuskil merre. Seda teadet oli kõige vähem oodatud. Määratud rahvahulgad kahel pool kanalit olid õhinal oodanud teadet kanali ületamisest, kuid nüüd niisugune lõpp. See oli kahju, kurbus ja pettumus kokku. Ajakirjandus oma informatsiooniga oli rahva

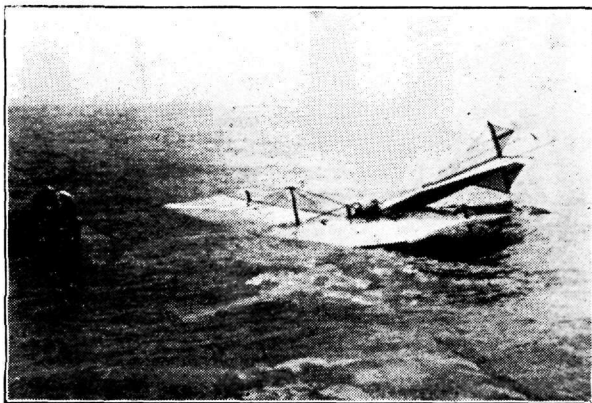

Hubert Latham oma „Antoinette'i“ ees (keskel).

meeled niivõrd üles kütnud, et Londonis peagu igal tunnil ilmuv eriväljaanne kanalilennu teadetega kadus kohe nagu vesi kerisele. Kuivõrd suures ulatuses see sündmus haaras laiemaid hulki, annab tunnistust see, et tähtsamates kohtades kahel pool kanalit olid kõik hotellid viimse kohani täis. Uudishimu tõi rahvast kokku õige kaugelt.

Lathami merrelangemisest võiks mainida veel järgmist: Tõusu ajal ja samuti lennu esimesel pooltel õnnestus kõik hästi. Peasi oli see, et mootor töötas korralikult. Olles veel umbes 7 miili Inglise kaldast eemal, tegi Latham oma fotoaparaadiga ülesvõtet teda saatvast torpeedopaadist ning märkas, et mootor ei tööta kõige paremini. Peagi muutus mootori töö veelgi halvemaks ja lakkas lõpuks hoopis. Nüüd ei olnud muud teha kui laskuda. Merre laskumisel murdus mootor lennuki küljest ja uppus, kuna kere jäi lainetesse hõljuma. Lathamil ei jäänud muud üle kui istuda seal ja oodata. Torpeedopaat võttis ta oma pardale. Lennuki rusud jäid lainetele triivima. Calai'sse tagasi jõudnud, võeti Latham vastu vaimustuse ja hõiskega. Kuigi lend ei õnnestunud täielikult, oli rahvas siiski õnnelik, sest Latham ise oli jälle tervena tagasi; temast võis loota edaspidi nii mõndagi.

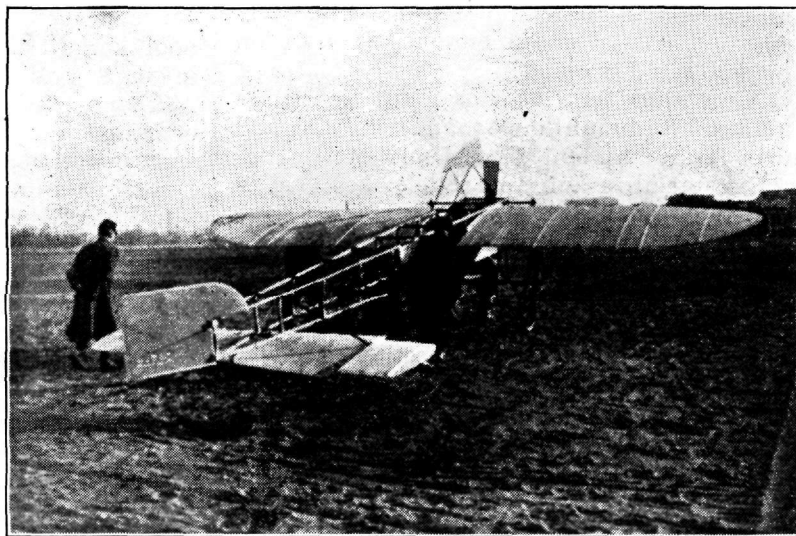
Kuna lennuk merre kukkudes muutus kõlbmatuks, sõitis Latham veel samal päeval Pariisi, et tuua enlale uus lennuk.

Lathami „Antoinette“ pärast kanalisse langemist.

Louis Blériot.

L. Blériot'i „Blériot XI“.

Sama päeva õhtul jõudis Calai'sse teine kanalilennu üritaja, Louis Blériot; veidi hiljem veel kolmas, krahv Lambert. Mõlemad olid tolle aja tuntud lendurid. Blériot saabus kohale lennukiga, mis oli tema enda valmistatud.

Krahv Lambert lendas vendade Wright'i-de valmistatud lennukil. Viimastel oli teatavasti mitmeaastased kogemused lennukite ehitamise alal, seepärast ka krahv Lambert'i lennuk oli välimuselt kenam kui Blériot' oma.

Lähematest andmetest Blériot' lennuki kohta võiks märkida:

Mootor „Anzani“ 25 HJ.

Propeller „Intégrale“, läbimõõduga 2 m. Propelleri tiirude arv minutis 1200.

Lennuki kere pikkus 8 m.
 Kandepindade laius 7,2 m.
 Kandepindade pindala 14 m².
 Kaal ühes kahe tunni kütte- ja määrde-
 aine tagavaraga 300 kg.
 Kiirus 70 km/t.

Kahe uue võistleja kohalolek ja ettevalmistused muutsid olukorra väga pinevaks. Kuna mõlemal oli veel väga hästi meeles Latham'i lennu tagajärjed, ei tahtnud kumbki oma lendu alata ilma põhjaliku ettevalmistuseta. Eriti hoolega kontrolliti mootoreid. Kui kõik oli juba valmis, takistas veel lennu algust mittesobiv ilm. Ettevalmistusi tehes ja oodates läksid päevad nikaugemale, et 23. juulil ilmus ka Latham oma uue lennukiga Pariisist tagasi. Nüüd oli ühel ajal kohal 3 võistlejat. Olukord ja õhk-kond läksid järjest pinevamaks. Teostusid suured kihlveod selle kohta, kes tegelikult lennu võidab. Nii möödusid päevad.

Veel 24. juuli (laupäeva) õhtul ei teatud midagi, millal keegi neist kolmest kavatses katset teha. Suur oli aga rahva üllatus, kui pühapäeval, 25. juuli hommikul ärgates müüdi tänavail juba suure kisaga eritelegramme, kust igaüks võis juba must-valgel lugeda lühikest ülelennu kirjeldist ja näha samas kõrval ülelennu tegeliku teostaja Louis Blériot' pilti.

Doverisse kohale saabunud, kirjeldas Blériot teda usutlema tulnud ajakirjanikele ülelennu lühidalt järgmiselt:

„Algasin lendu täna hommikul kell 0414. Lennuk lendas väga hästi, pidades kiirust 70—75 km/t. Hoidsin oma lennuki samas suunas, mis mind saatev all olev torpeedopaat. Pea hakkas aga viimane minust maha jääma ja umbes 10 minuti pärast oli minu silmist kadunud nii torpeedopaat kui ka Prantsuse rannik. Et mitte Doverist mööda lennata, püüdsin alal hoida sama suunda, mille mulle lennu algul kätte juhatas all sõitev torpeedopaat. Vahepeal lennuki mootor avaldas korratu töötamise tunnuseid, kuid pumbates juurde bensiini, hakkas mootor jälle korralikult töötama ning lennuk tõusis uuesti endisele kõrgusele. Raskeim osa kogu lennust algas siis, kui silmist oli kadunud Prantsuse rannik ja näha polnud veel Inglismaad. Nii tuli umbes 10 minutit lennata, nägemata muud kui pea kohal taevast ja all lõpmatut veevälja. Ainukeseks, kuid ühtlasi ka suurimaks troostiks oli see, et mootor töötas jälle laitmatult. Lähenedes Inglismaale nägin, et lennu suund oli Deal'ile. Pöörasin lennuki Doveri suunda. Jõudnud Doveri kohale, pidin enne tegema mitu ringi, kui sain

maanduda, sest kaljusest kaldast tingitult esinesid seal väga tugevad õhuvoolud, mis tegid maandumise raskeks. Ja peabki ütleva, et Doveris sooritasin oma elu raskeima maandumise, mida senini üldse olin teinud. Ka lennuk sai maandumisel veidi vigastada, kuid selle parandamine ei nõua üle ühe päeva. Maandusin Doveris kell 0518. Kanali ületamiseks kulus ainult 37 minutit. Olen ise väga rahuldatud ning õnnelik lennu hea kordamineku üle.“

L. Blériot'i lend kanali kohal. Pildistatud juhuslikult all sõitvalt reisijate-aurikult.

Järgmisel päeval pandi Blériot' lennuk Londonis välja vaatamiseks. Kui sama päeva õhtupoole jõudis Londonisse ka Blériot ühes abikaasaga, kes vahepeal oli Inglismaale sõitnud, oli neid kogu London vastu võtmas. Rõkkasid võimsad kiiduavaldused austuseks esimesele „üle mere“ lendajale. Sellele üldisele rahva austusavaldusele järgnesid veel paljud ametlikud austused ning aktused, kus ei puudunud mõlema riigi valitsuse esindajad ja tuntuimad lennuasjanduse tegelased. Rohkearvulいたs kõnedes ülistati Blériot' suursaavutist, 20. sajandi imet. Sädelevates sõnades kirjeldati tuleviku väljavaateid lennuasjanduse arenemises. Blériot, kes üldiselt oli vaikse ning tagasihoidliku iseloomuga, vastas säärestel kordadel ainult mõne sõnaga, üteldes kord muuseas: „Loodan, et Prantsusmaa ja Inglismaa, kes seni olid ühendatud mere kaudu, on nüüd veel tugevamini ühendatud õhu kaudu.“

Saabus lõpmatul arvul õnnitlustelegramme nii Euroopast kui ka Ameerikast.

Pidustused ja austusavaldused, mis kestsid suure vaimustuse tähe all Inglismaal, jätkusid ka Prantsusmaal. Loendamatu arvul voolas kokku igasuguseid auhindu mitmesuguste seltside ja ühingute poolt. Kõik aina „maailma õnnelikumale mehele“.

Kaks päeva pärast seda, kui Blériot oli kanali ületanud, tegi uue katse H. Latham.

Kuid ka seekord ei olnud tal õnne ja jälle mootori rikke tõttu.

Kuivõrd kiire on olnud lennuasjanduse areng, annab selge tõenduse see, et 20 a. hiljem teostas Charles Lindbergh oma kuulsu lennu üle Atlandi. Ja nüüd, 30 aastat hiljem, on lennuliinid üle Atlandi toonud kaks maailmajagu teineteisele palju lähemale, kui seda olid 30 aastat tagasi teineteisele Calais ja Dover.

Bibliograafia.

POOLA.

„Przegląd Piechoty“, november-detsember 1938. a.

1. Jalaväe tegevus gaasirünnakute puhul. Major dipl. J. Kovalik. Andes ülevaate sõjagaaside kasutamise kohta lainetena Maailmasõjas, autor leiab, et sellase gaaside kasutamise viisi paremusteks olevat: 1) võrdlemisi suur kaotuste arv vastasel, eriti kui rünnak on hästi ette valmistatud ja tabab vastast ootamatult; 2) suuremate maa-alade gaasitamine lühikese ajaga, kusjuures rikutakse ka materjalosa ja toiduaineid; 3) vastase hoidmine alatise pinevuses, mis pingutab tema närve ning väsitab teda füüsiliselt. Halbuseks on: 1) K-gaasi lainetena saab kasutada edukalt ainult teatavates maastiku ja ilmastiku tingimustes; 2) enne rünnakut tuleb teha hulk ettevalmistustöid, nagu: pidev meteoroloogiline vaatlus; materjalosa juurde toomine ja ülesseadmine; sobiva tuule ootamine, tihti vastase suurtükkitule all; jalaväe tagasitõmbamine eesliinilt gaasidelaskmise hetkeks. Autor arvab, et ka tulevikusõjas on võimalik sõjagaaside kasutamine lainetena, eriti jõeorgudes, kus tihti on sobivat tuult ja osade liikumine väljaspool teid on raskendatud. G-rünnaku läbiviimine laiemates ribades nõuab pikemaajalisi ettevalmistustöid (vähemalt 24 t. luges kontaktiloomisest vastasega), kusjuures peavad olema muidugi ka vastavad maastiku ja ilmastiku tingimused. Seepärast tuleb alati niisugustel juhtudel korraldada ka g-kaitset, nii tehniliselt kui ka taktiliselt, kusjuures esimesel alal iga võitleja peab oskama teosteda samasuguse kindlusega nagu oma tulirelva käsitlemisel. Taktikalise g-kaitse alal autor mõistab osade asetsust, ümberpaigutust või tagasitõmbamist kohtadelt, mis on va-

hetult ohustanud g-rünnakut, g-luuret jne. Peale senini tarvitamisel olnud viiside võidakse tulevikus gaasilainete laskmiseks kasutada veel erilisi künulaid ja tsisterne, mis transporteeritakse eesliinile autoveokitel ja tankidel.

Saksa tt-kompani. Major S. Karolus. Kompani on tt põhiühikuks ja tema üksikasjaline koosseis oleneb sellest, kas ta on määratud töötama rügemendi või mõne suurema ühiku vormides. Üldiselt aga iga tt-kompani on: 1 juhtimis-, 1 side- ja 2—3 srkt. rühma ning lahingu- ja elutarvete voor. Juhtimisrühma kuuluvad: rühmül, allohvitser-vaatleja (käärpikksilmaga), käskjalg (ühtlasi ka signalist), 6 mootorratturit ja autojuht; liiklemisvahendid: maastikuauto või auto-traktor ja 6 mootorrattast. Si-rühmas on rühmül-allohvitser, kes on ühtlasi ülemaks mootor-telefoni sidetöökonnale, kus on 3 telefonisti ja üks autojuht. Peale selle on si-rühmas 2 raadioside töökonda à 3 telefonisti ja 1 autojuht. Suurtükirühma kuulub peale suurtükikide veel juhtimisjagu (1 allohvitser-vaatleja, 1 kaugustemõõtja, 2 mootorratturit ja autojuht) ja 1—2 kuulipildurit; liiklemisvahendid: 7—9 maastikuauto 3—4 külgehaagitava laskemoonavankriga või 3—4 auto-traktorit suurtükikide ja numbrite veoks ja peale selle 1 maastikuauto või traktor kk. meeskonna veoks. Suurtükinumbrite hulka kuuluvad: suurtüküülema, asetäitja (ühtlasi sihtur), laadur ja 2 padrunikandjat. Kuulerite ettevalmistus koosneb teoreetilisest ja praktilisest osast. Esimeses käsitletakse: a) lasu tekkimisega seoses olevaid nähteid; b) sihtimisviise; c) kuuli lennujoone omadusi; d) mürsu läbilöögi võimet ja laskekaugusi; e) mürsu tegevust tangi sisemuses. Teises osas kuuluvad selgitamisele: a) sihtimisõpetus; b) kahuri pööramine — kiiruse peale; c) masinate tüüpide tundmine; d) tutvunemine märki-

dega; e) kauguste hindamine; g) liikumis-
kiiruse hindamine ja märgi ette sihtimine;
h) laskmine sportlaskemoonaga; i) lask-
mine väikekal. laskemoonaga; j) tule juh-
timine; k) laskmine soomusgranaadiga;
l) õppe- ja lahingulaskmine.

Soomusgranaadiga laskmisi sooritatakse
piiratud arvul (laskemoona kallidus) ja
ainult pärast seda, kui sihtur ja kaader on
põhjalikult selleks ette valmistatud sport-
ja väikekal. laskemoona abil. Erilist tähe-
lepanu pööratakse sihtimistäpsusele, sest
vead sellel alal kaugustele üle 600 m an-
navad ennast teravalt tunda, tihti isegi
mitte olenedes sihturist (sihtimisseadise
ebatäpsused põrutamisest sõidul jne.) See-
pärast soovitatakse, kui olukord seda vä-
hegi võimaldab, määrata sihtpunkt kind-
laks katselaskmisega. Õppelaskmisel sa-
gedamini esinevad teemad on: a) paigal-
seisva ja liikuva märgi tulistamine 300—
900 m kaugusele, kusjuures hindamise alu-
seks on tabamused, lasu andmiseks kulu-
tatud aeg ja meeskonna töötamise täpsus;
b) märkide tulistamine, millised liiguvad
perpendikulaarselt laskesuunale kiirusega
16—24 km/t. ja kaugusel 300—900 m,
(kiiruse ja kauguse laskur peab määrama
ise); c) suurematel kaugustel (900 m)
laskuri suunas, kallakut mööda alla liikuva
tanki tulistamine; d) lähedal kaugusel,
väikese kiirusega ja kõverjoont mööda lii-
kuva märgi tulistamine, kusjuures sihtur
peab antud ajavahemikul (1 min.) andma
võimalikult rohkem laske. Lahingulaske
teemadest väärivad märkimist: 1) tule-
positsioonil asuva ja moondatud kahuri
juures vastava käsu peale kõrvaldatakse
moondamisvahendid (kui need segavad
laskmist) ja avatakse tuli; 2) operatsioo-
nil asuv kahur vastava leppemärgi järgi
asub tulepositsioonile ja avab tule; 3)
meeskonna jõul lahinguväljal edasitoime-
tatav tt-kahur kohtab vastase tanke ja
astub tegevusse.

Rügemendi tt-komp. tavaliselt raken-
datakse tegevusse rühmadena; mehaanili-
se veo kasutamine on võimalik 500—1000
m kaugusel eesliinist, kuna sellest lähema-
tel kaugustel relva ümberpaigutamised
sünnivad meeskonna jõul. Rügemendist
suuremate ühikute tt-komp. tavaliselt ka-
sutatakse tervikuna, eriti siis, kui on ooda-
ta vastase s-jõudude sügavat lööki. La-
hingurünnakul rüg. tt-komp. on jaotatud
kolonnis rühmade või üksikute suurtükide
kaupa, kuna suurema ühiku tt-komp. evib
ülesannet katta kolonni külgedelt, mil-
leks ta liigub külgeteid mööda, võtab enda

alla laskmiseks soodsed positsioonid ning
sulgeb kolonni külgedele ja taha viivad
teed. Hargnemisel lahingukorda rüg. tt-
komp. antakse rühmade kaupa eeskätt
pataljonide käsutusse, kuna suurema ühi-
ku tt-komp. katab tulepositsioonile asu-
vaid suurtükiväe osi. Kallaletungil rüg.
tt-komp. on jaotatud rühmadena pataljõ-
nide vahel ja katab jalaväeosi nende asu-
misel kallaletungi lähtealusele; suurema
ühiku tt-komp. samal ajal katab kallale-
tungi sooritavat ühikut tiibadelt ja selja-
tagant, on valmis tagasi lööma tankide
vastulööki, tarbekorral antakse osaliselt
eelväe käsutusse. Jälitamisel rüg. tt-komp.
vahetult katab jälitavaid osi, kuna suu-
rema ühiku tt-komp. katab jälitavate
osade tiibu. Kaitsel rüg. tt-komp. relvad
asetatakse vastupanupositsiooni eelserva
taha, eelpositsioonidele või vastupanu-
positsiooni eelservale (nn. vaikivad
suurtükid); suurema ühiku tt-komp.
kas katab vastupanupositsiooni või
koondatakse rohkem ohustatud kohta-
dele või jälle katab suurtükiväe po-
sitsioone ja varusid. Taandumislahin-
gus rüg. tt-komp. teotseb järelväes, kuna
suurema ühiku tt-komp. kasutatakse ta-
gala katteks vastase s-jõudude löökide
vastu.

3. Jalaväe varustus ja taktika USA sõjaväes kehtivate tõekspidamiste järgi.

V. R. Maailmasõja kogemused olevat näi-
danud, et jalaväe kallaletung rauges ena-
masti siis, kui suurtükivägi ühel või teisel
põhjusel (tulepositsioonide vahetamine
jne.) ei olnud suuteline teda enam toetama
oma tulega. Seda pahet arvati võivat
vältida suurtükitelede juhtimise tsentrali-
seerimisega või patareide määramisega
otseseks toetuseks jalaväele. Varsti aga
leiti, et kumbki neist viisidest omaette ega
ka mõlemad koostatult ei suuda tagada
küllaldast toetust lahingus jalaväele ning
jõuti arvamusele, et viimast tuleb varus-
tada saatesuurtükidega (miinipildujad),
suurendades ühtlasi tema kuulipildujate
arvu. See aga nihutas esiplaanile laske-
moona juurdeveo küsimuse lahinguväljal,
mida mõeldakse praegu lahendada kõige
otstarbekohasemalt lülik- või eriliste nel-
jarattaliste maastikautode abil. Peale sel-
le jalaväe löögivõime säilitamiseks ja tõst-
miseks tahetakse kasutada tanke. Ameer-
iklaste arvamuse järgi tangid on võimsaks
abirelvaks, kui neid kasutatakse massili-
selt teistest väeliikidest koosnevate suurte
ühiku raamides. Millised peaksid olema,
eeltoodust lähtudes, jalaväe organisatsioon

ni põhialused? Tähtsamaks momendiks olevat siin elavjõu küsimus. Maailmasõjas olevat tulnud kaunis tihti likvideerida väikesekoosseisulisi jagusid (8 meest), kuna pärast kaotusi need muutusid võitlusvõimetuks. Seepärast, ameeriklaste arvates, jagu peab koosnema vähemalt 12 mehest, et ta võiks teotseda ka siis, kui ta näiteks kaotab kuni poole oma koosseisust. Rühma kohta arvatakse, et kuna iga võitleja peab igal juhul evima relva võitluseks lähedatel kaugustel ja rünnakul mees-mehe vastu, siis ei tohiks teda koormata teiste raskemate relvadega: miinipildujatega, kuulipildujatega kolmjalal jne., eriti veel arvesse võttes raskusi nende relvade varustamisel laskemoonaga. Rühmas peaks olema 3 jagu, mis ühes juhtimisjaoga annaks kokku 43 meest. Kompani administratiivne aparaat nõuab vähemalt 23 meest ja juhtimisrühm kuni 44 meest, sinna hulka arvatud ka miinipilduja (60 mm) jagu ühes laskemoona muretsejate jaoga. Seega kokku komp. (4 rh.) kuni 200 meest, mis oleks ühtlasi ka ülemmääraks. Pataljon, esinedes eeskätt lahinguühikuna, tuleb varustada juba kõikide jalaväe võitlusvahenditega. Pataljonis peaks olema 3 laskuri- ja 1 raskete relvade kompanit ning juhtimisrühm. Edaspidised muudatused jalaväe võitlusvahendites võivad muidugi esitada uusi nõudmisi ülaltoodud organisatsiooni kavale. Arvestades ök-nõudmisi, raskete relvade kompani võiks evida kal. 8 mm (2 rühma) ja kal. 20—25 mm (1 rühm) kuulipildujaid, kusjuures pole veel selge, kas anda sellele kompanile ka mp-rühm (81 mm), või koondada need omaette ühikuks rügemendis. Viimases oleks seega, vahetu alluvusega rügilile, tt (kal. 37 mm), juhtimise, teenistuse ja miinipildujate kompanid.

4. Jalaväe tuli. Kol.-lt. dipl. V. R u d o v i c z. Käsitlenud seda küsimust näidete abil Maailmasõjast, autor toob esile järgmised mõtted: 1) hetkest, millal jalavägi satub vastase jalaväe tule alla, peab kasutama tuld ja liikumist lahutamatu teineteisest; 2) niikaua kui vastase relvad saavad vabalt tulistada jalaväge, ei saa viimane liikuda edasi ilma raskete kaotusteta; 3) suurematel kaugustel sünnib edasilikumine jalaväge t o e t a v a t e relvade tule kattel, lähedatel kaugustel aga oma relvade tule toetusel; 4) moodsete relvade mõjuvtule piirkonnas laskurid vajavad ka tankide toetust; 5) vastase organiseeritud positsiooni ründamine päevavalges

ilma suurtükite või tankide toetuseta on mõttetu isegi siis, kui ründaja võitlusvõime on kõrge ja on küllaldaselt automaatrelvi.

5. Mobilisatsiooni psühholoogiline külg. Major, dipl. T. P a c i o r k o v s k i. Reservlased, kes mobilisatsiooni korral kutsetakse sõjaväkke, jaguvad kolme suuremasse gruppi: a) sõja pooldajad; b) sõja vastased; c) ükskõiksed. Kõiki neid tuleb sulatada kokku võitlusvõimelisteks ühikuteks. See võib sündida edukalt ainult siis, kui: 1) ühikute psüühilise organiseerimise töö on põhjalikult juba rahu ajal läbi mõeldud juhtidelt, kes hakkavad neid ühikuid juhtima sõja ajal; 2) see psüühiline organiseerimistöö on täpselt kokku kõlastatud teiste mobilisatsioonitöödega; 3) reservlaste vastuvõtmine ning jaotamine, toitlustamine ja puhkus, juhtide käitumine või, lühidalt, kõik see, mida sõdur näeb, kuuleb ja tunnetab teenistusse astudes, on korraldatud, läbi mõeldud ning häälestatud ühikute psüühilise organiseerimise tarviduste kohaselt.

Kk.

„Przeгляд piechoty“ aprill 1939. a.

1. Virgatsite ja sidevaatlejate ettevalmistus. Artikli autor („100“) toob välja võtteid „Bojewaja Padgotowka“st“ nr. 20/39, kus polkovnik Kolesnikov oma isiklikkudel kogemustel väikeste ühikute tegevusest esitab rea näiteid ja tähelepanekuid virgatsite ja sidevaatlejate ettevalmistusest. Autori arvates on nimetatud sõdurite teotsemistingimused palju raskemad ja vastutusrikkamad kui tavalistel laskuritel lahingus. Seepärast virgatsite ja sidevaatlejate ettevalmistamisel ei piisa üksnes inimeste valikust, vaid nad lisaks sellele veel peavad saama erilise ettevalmistuse. Virgatsiteks määratud sõduritel peab olema julgust, iniatsiatiivi, otsustavust ja külma verd. Peale selle peavad nad suutma teotseda ka üksikult seal, kus tuleb tugeneda ainult oma isiklikkudele võimetele.

Virgatsi ettevalmistus peab hõlmama eeskätt järgmisi alasid:

- teadete edasiandmist,
- orienteerumist ja
- hoidumist vastase eest.

Teadete edasiandmise väljaõppel on põhipanevateks teguriteks, millele tuleb pöörata erilist tähelepanu:

- instinktiivse harjumuse (omal algatusel, ilma meelde tuletamata) saa-

vutamine saadud käskude ja teadete kordamiseks ja

- käskude ja teadete sisu rajamine sellele, mida virgats võib ise tajuda maastikul.

Käskude ja teadete kordamine on vajalik mitte ainult selleks, et kontrollida, kas virgats antud käsust või teatisest aru sai, vaid ka selleks, et arendada tema meelepidamise võimeid ja süvendada teadlikku distsipliini. Seda võib saavutada ainult järjekindla nõudmisega mitte üksnes erialalise ettevalmistuse tundidel, vaid kõikidel õppustel. Ilma kõigekülge veendumuseta, et virgatsid on need harjumused omandanud, ei või asuda ettevalmistuse järgmise osa juurde.

Käsu ja teatise sisu peab haarama ka seda olukorda, mis on teatisega otseselt seoses. Näiteks kui virgats peab edasi andma teatise vastase avastatud kuulipilduja pesast, siis tuleb temale seda pesa maastikul näidata. Selline viis soodustab meelepidamist ja järelikult ka käsu täpset edasiandmist. Nendest põhimõtetest võib kalduda kõrvale ainult eri juhtudel, nagu öösi ja udus. Teatise sisu tuleb veel koostada selliselt, et tähtsamad asjaolud oleksid paigutatud teatise esimesse ossa, vähem tähtsamad aga lõppu. Seda seepärast, et sõdur tavaliselt mäletab teatise tervikust paremini teatise andja esimesi sõnu. Sellega saavutatakse ka suurem tõenäosus, et teatise või käsu tähtsamad andmed kindlasti päralt jõuavad.

Orienteerumise väljaõpe koosneb:

- oskusest maastikku läbida (suunda hoida maastiku esemete, kompassi või skeemi järgi),
- oskusest orienteeruda öösi ja udus,
- oskusest ligineda vaatluspunktile ja vahipostidele ning läbida neid.

Maastiku läbistamise õppetundidel tuleb peamine rõhk asetada virgatsi varjatud liikumisele. Nii rahu- kui sõjaaegsed kogemused näitavad, et väga sageli esineb juhtumeid, kus virgatsid kas liigse kiirustamise või püüdlikkuse tõttu ei varja end küllalt hästi. See asjaolu aga peidab eneses hädahoitu, et lahinguväljal virgatsiga väljasaadetud teatis ei jõua päralt. Praktilistel õppetundidel tuleb esialgu anda lühikesi matku, mille sihtkoht on isegi lähtekohast nähtav. Kui siin on juba teatavad oskused omandatud, võib kaugust suurendada ja päraltjõudmise tingimusi raskendada ning luua selline olukord, kus virgatsil tuleb ülesande täitmiseks kasutada ka kompassi ja skeemi.

Orienteerumist öösi ja udus tuleb eriti sageli harjutada, sest nendes tingimustes areneb kõige paremini sõdurite orienteerumisevõime.

Erilist tähelepanu tuleb pöörata ka vaatluspunktile ja vahipostidele liginemise kui ka nende läbimise oskusele. Viimaste kõige sagedamateks avastajateks on alati tallatud teerajad ja virgatsite ebaõige liikumine. Maailmasõjas esines palju juhtumeid, kus vaatluspunktid ja vahipostid avastati ja hiljem neutraliseeriti just virgatsite liikumisel saadud andmete põhjal.

Kõigil eespooltoodud põhjustel tuleb virgatsi väljaõppele pöörata erilist tähelepanu ja põhjalikult selgitada, kuidas peab virgats teekonda algama, millist teed tuleb kasutada, kuidas tuleb ligineda käsu või teate saajale, kuidas viimaseid edasi anda jne.

Lõpuks annab autor rea näiteid vastava õppuse organiseerimisest.

Instruktor asub õpilastega teatavas punktis maastikul. Samal ajal asetatakse eesolevale maastikule märgid, nagu laskurite grupp, kuulipilduja jne. Instruktori abilise asub vastava taktikalise olukorra järgi ettenähtud vaatluspunkti. Loomulikult ei tohi õpilased teada maastikule asetatud märkide ja VP asukohta.

Järgnevalt paneb instruktor vastava signaali abil märgid tegevusse ja annab ühele õpilastest teatise käsuga seda edasi toimetada teatise määratud kohta (vaatluspunkti). Õpilane peab ilma erilise käsuta kordama temale antud ülesande ja ühes sellega näitama ka teatise nimetatud esemeid maastikul. Ülejäänud õpilased jälgivad käsu täitjat ja instruktori määramisel parandavad tema tehtud olulisi vigu. Virgatsi teele asudes jälgib instruktor tema liikumist, küsib järjekorras kohalolijatelt, kas virgats talitab õieti, ja vajaduse korral kutsub tema tagasi, et selgitada, kuidas oleks tulnud teotseda. Nõnda on võimalik ühe õppetunni jooksul töötada läbi mitu teemat teadete viimisest konkreetsetes olukorras.

Teadete edasiandmise harjutusi ja orienteerumist öösi ning udus võib korraldada järgmiselt.

Instruktor märgib maastikul kaks punkti. Ühte neist asub ta õpilastega, teise punkti saadab oma abilise varustatult anda kavatsetavate käskude või teadete ära kirjudega, elektrilambiga ja taskukellaga.

Nüüd, selgitanud õpilastele taktikalise olukorra, saadab instruktor ühe virgatsi vastava teatisega järgmisse (sinna, kus

asub instruktori abiline) punkti. Ühtlasi annab ta virgatsile kaasa matka skeemi või selgitab suuliselt, kuidas tuleb talitada, et sihtkohta jõuda, ja märgib tema äramineku täpse aja. Instruktori abiline võtab teatise või käsu vastu, võrdleb selle sisu kaasasoleva ära kirjaga ja märgib virgatsi saabumise aja. Nende andmete najal on võimalik hiljem veenduda, kas virgats kasutas õiget teed ja kuivõrd täpselt suutis ta edasi anda käsu või teatise sisu.

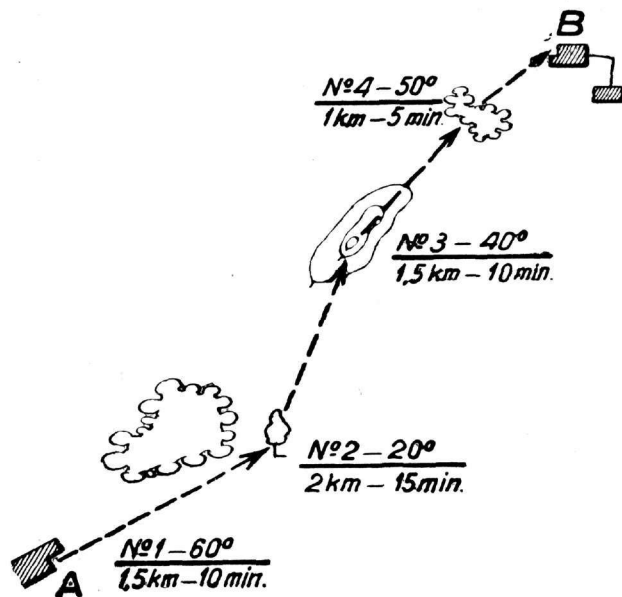
Järgmisi virgatsid võib välja saata iga 5 minuti järel ja suunida neid mitmesuguseid teid kaudu.

Kahepoolseid harjutusi, kus esineb ka vastane, organiseeritakse sel teel, et suunale, mille virgats peab läbima, asetatakse vastast kujutavaid sõdureid üksikult või gruppidega. Instruktore ülejäänud õpilastega jälgib virgatsi reageerimist vastasega kokku puutudes ja annab kohalolijatele vastavaid selgitusi ja näpunäiteid.

2. Virgatsi matka skeem. „10“ tsiteerides „Bojewaja Podgotowka“ nr. 19/39, märgib, et sagedaseks põhjuseks virgatsi eksimisel ei ole mitte nende süü või puudulik ettevalmistus, vaid mitteküllaldane informatsioon virgatsi väljasaatjalt. Halbade liikumistingimuste korral tuleb virgatsile anda kaasa matka skeem ja vajadusel ka kompass. Aeg, mis kulub matka skeemi valmistamisele, tasundub virgatsi kindla püsimisega temale antud suunal ja õigel ajal sihtkohta jõudmisega.

Skeem peab olema lihtne ja sisaldama ainult seda, mis on vajalik õigel suunal püsimiseks. Tema valmistamiseks on vaja kanda ainult vajalik matk kaardilt kalgile. See ei võta aega rohkem kui 5—10 minutit.

- Skeemi valmistamine sünnib järgmiselt:
- määrata kaardil kindlaks virgatsi liikumise suund;
  - valida sellel suunal kaardil leiduvad ja orienteerumist kergendavad maastiku esemed (kõrgendik, sild, teerist jne.);
  - kanda valitud suund ja orienteerumisesemed kalgile.
  - nummerdada orienteerumised, mõõta kaugus nendeni ja märkida see vastava mõõtkava järgi kilomeetrites ja käigu minutites (arv- ja ajamõõtkava) vastava suuna lõigule;
  - kui virgats peab liikuma väljaspool teid, siis tuleb iga orienteerumispunkti juurde märkida ka aasimut või suunde nurk, mille all peab edasiliikumist jätkama.

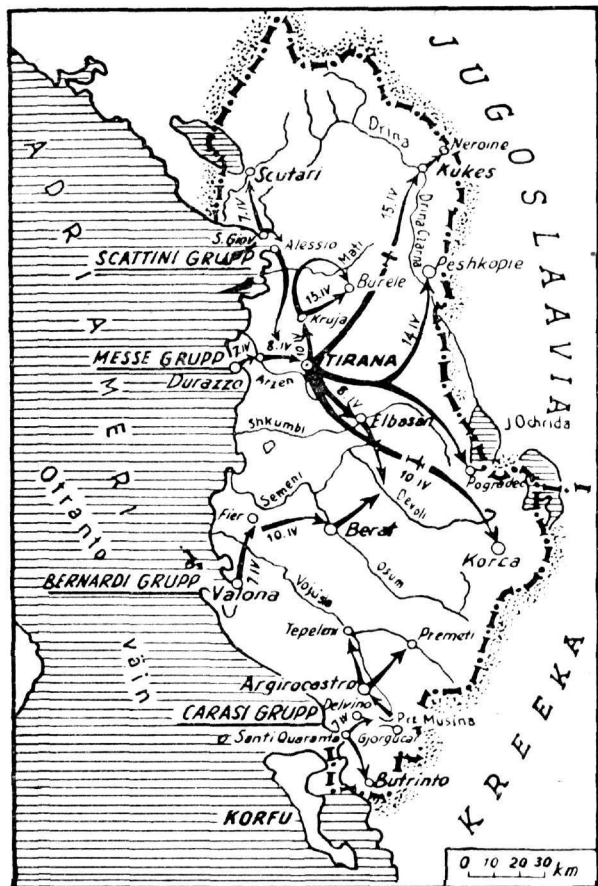

Näide matka skeemist, mille järgi virgats peab minema punktist A punkti B, on toodud ülal skeemil. Neljas orienteerumispunktis on märgitud punkti number, aasimut, kilomeetrite arv ja aeg, mis kulub selle maa läbimiseks. Näiteks

$\frac{N 2 - 5}{2 \text{ km} - 15 \text{ min.}}$ tähendab, et orienteerumispunktist nr. 2 tuleb virgatsil orienteerumispunkti nr. 3 jõudmiseks liikuda nurga 5 all, tuleb läbida 2 km ja selleks kulub aega 15 minutit.

„Polska Zbrojna“, aprill-juuni 1939. a.

1. Kuidas okupeeriti Albaania. Albaania vallutamise kava oli läbi töötatud detailideni ja nägi ette tegevust kolmes faasis: 1) maabumine ja pealetungi lähtealuste vallutamine; 2) tungimine maa- ja õhuteid mööda maa sisemusse; 3) maa puhastamine Albaania relvastatud jõududest. Ekspeditsiooniväed jagunesid nelja gruppi: 1) kol. Scattini grupp (bersaljeerid jalgrattail, mootorratturid, merejalavägi ja pioneerid); 2) kindr. Messe grupp (bersaljeeride rüg., kol. Andersoni takt. allgrupp, grenadeeride rüg., mis transporteeriti Tirannasse lennukeil, kergetankide pataljonide grupp ja vastaval arvul saatesuurtükiväge); 3) kol. Bernardi grupp (bersaljeerid jalgrattail, fašistliku miilitsa grupp ja pioneerid); 4) kol. Carasi grupp (bersaljeerid jalgrattail ja kiirtankide grupp). Grupid maabusid 7. aprillil üheaegselt ja ootamatult. Scattini grupp, murdnud albaanlaste

vastupanu San Giovanni's, suundus Skutari'sse, saates m-ratturid Alessio'sse, kuhu need jõudsid veel samal päeval. Bernardi grupp pärast väljalaadimist Valona's liikus Fier'i, kust saatis ühe osa jõududest Devoli'sse ja teise (kiirestiliikuvad osad) Berat'i; fašistliku miilitsa üksused jäeti Valonasse. Carasi grupp liikus Santi Quaranta'st tähtsate Musina ja Gjorgucari kõrgustikkude vallutamiseks, kust suundus Argirocastro'sse. Kindr. Messe grupp (peajõud), algas maabumist Durazzo muulil 07. 04. k. 0430 laevastiku suurtükkide ja kiiresti maalevisatud m-üksuste tule toetusel. Albaanlased panid vastu visalt, tulistades aut-relvadest ja suurtükkidest, kuid sunniti taganema ja kell 0930 oli Durazzo ühes lähema ümbrusega vallutatud ja väed maale saadetud. Päikese loojanguks jõuti Tirana eelsete Shjak'i kõrgustikkudeni, kuhu ilmusid ka kuningas Zogu parlamentäärid, nähtava eesmärgiga võita kuningale aega taandumiseks. 08. 04. varahommikul jätkus liikumine Tirana suunas ja, vaatamata albaanlaste visale vastupanule, k. 0925 linn vallutati maa- ja õhuväe kooskõlastatud rünnakuga. Kohe pärast seda pat. bersal-

jeere ja k-tangi üksus saadeti Elbasan'i peale, kuhu need jõudsid sama päeva õhtuks. Järgnevatel päevadel maa okupeerimine jätkus. Bersaljeerid veoautodel ja m-ratturid Elbasan'ist ja Fier'ist vallutasid Berat'i. Grenadeeride üksus (lennukeil) maabus Korca's. Bersaljeerid jalgrattail ühes tankidega ja grenadeeridega okupeerisid Kruja, kuna üks grenad. kompani veoautodel jõudis Neshopie'sse Jugoslaavia piiril. Õhuteed mööda vallutati Kukes ja Neroine.

2. Ungari jalaväerühm. Rühmas on: rühmul, tema asetäitja ja 3 jagu, neist 1 või 2 kk-jagu. On kavatsus minna üle kk-ühtlusjaole, vastavalt materiaalsetele võimalustele. Kk-jaos on: juht, tema asetäitja, kk- ja laskurgrupp. Kk-grupis on sihtus, 3 numbrit ja hobusemees, l-grupis — 7 laskurit kokku 14 meest ja üks pakikandja hobune. Laskurijaos on jaoülem, tema asetäitja ja 11 laskurit. Rühmul, tema aset. ja kk-sihturid on relvastatud püstolitega, kõik teised püssidega (kal. 8 mm).

Kk (kal. 8 mm) on end. Austria sõjaväes tarvitusel olnud tüüp — mõningate täiendustega, evib õhkjahutust ja kaalub 9 kg. Rännakuil kk ja osa laskemoona veetakse pakkidena hobusel, v. a. julgestuse ja luureosad, kus sihtur kannab kk rihmal. Laskmisel nr. 1 otsib märke, möödad kaugusi, vaatab tule tagajärgi, ulatab sihturile laskemoona ja tarviduse korral asendab sihturit. Nr. 2 ja 3 toovad juurde laskemoona. Õhumärkide tulistamisel nr. 1 ja 2 abistavad sihturit. Lahingus jaoülem, sihtur ja nr. 1—3 kannavad kaasas à 2 täidetud magasinid, kokku 250 lasku; ülejäänud l-moon — hobusel. Rünnakut sooritab kk-jagu täies koosseisus, kusjuures kk tulistab ka liikumisel. Rühma koosseisus puuduvad veel granaadipildujad, kuid lähemas tulevikus loodetakse see pahe kõrvaldada.

3. Linnade evakueerimine. Prantsusmaal on linnade tühjendamine ette valmistatud ja kodanikkudele sunduslik, eriti kohtades, kus vastase kallaletung õhust on tõenäollik ja kus puudub tarvilisel arvul õk-varjendeid. Kodanikud jaotatakse kolme gruppi: 1) paigalejääjad, s. o. need, kel on täita linnas mitmesuguseid kohustusi riigikaitse alal või kuuluvad õk-organisatsiooni; 2) ajutiselt evakueeritavad, s. o. need, kes päeval peavad olema tööl linnas, öösiks aga sõidavad sealt välja oma perekondade juurde; 3) kõik ülejäänud, kes evakueeritakse kaugemale sisemaale. Nii näiteks kuulub Pariisist evakueerimisele ca 3 miljonit inimest, kuna kohalejääjatele peab olema valmistatud tarvilisel ar-

vul õk-varjendeid. Evakueeritakse ca 600 000 inimset ööpäeva jooksul, kasutades selleks kõiki liiklemisvahendeid.

Itaalias arvatakse, et kodanikkude evakueerimine linnadest sõja korral on väga raske ülesanne ja võib mobilisatsiooni takistada või koguni segi paisata. Seepärast tulevat juba enne sõja algust, kui on näha, et kokkupõrge mõne teise riigiga on paratamatu, alustada elanikkonna väljasaatmist suurematest asulatest.

Inglismaal kavatakse sõja korral evakueerida Londonist 1/3 elanikkonda. Provintsis registreeritakse selleks korterid, sõlmitakse vastavad kokkulepped nende majaomanikkudega ühes sellekohase tasu määramisega evakueeritute vastuvõtmise eest.

Saksamaal ei loeta elanikkonna evakueerimist linnadest soovitavaks, sest kõik kohad võivad olla vastase õhukallal tungi objektiks ja iga sakslane sõja korral kuulub isamaale, aga mitte endale. Linnaelanikud peavad jätkama oma tööd täites ühtlasi oma kohuseid riigi vastu ja võttes osa linna õk-korraldamisest, eriti mis puutub võitlusse tulikahjude vastu. Mõtteid elanikkude jätmise kohta nende töö juurde on väljendatud ka Inglise sõjakirjanduses, kusjuures üheks tingimuseks oleks, et jätkuks varjendeid, kuhu imimesed võiksid minna peitu õhurünnakute ajal. Loomulikult nõuaks see suuri kulusid, kuid ka evakuatsioon ei ole mitte vähem kalalis. **Klk.**

Sõjaväelisi teateid välisriigist.

Rasked õhukaitsekahurid.

Schneideri relvavabrik on 1938. a. konstrueerinud **90-mm** õk-kahuri, mis on relvastusel Prantsuse rannakaitses ja milliseid mõõdunud aasta septembrikuu kriisipäeval del transporteeriti ka Pariisi kaitseks.

Prantsuse kindral F. Culmann rõhutab, et see kahur pole ainult 20% võrra suurema kaliibriga võimsaks õk-kahuriks loetud 75-mm kahurist, vaid ta evib ka suuremat algkiirust — 820 m/sek., 75-mm õk-kahuril aga 800 m/sek.

See kahur on märksa võimsam kui Hispaania kodusõjas kasutatud saksa 88-mm õk-kahur, sest ta padrui kaalub 20 kg (mürsk — 11,3 kg), kuna saksa kahuri padrui kaalub ainult 14,5 kg (mürsk — 9 kg).

Kuna õhutakistuse mõju kasvab vastuproportsionaalselt mürsu suurusele, siis raskem mürsk säilitab paremini oma algkiirust kui kerge mürsk; seega raske mürsu lennu- aeg on väiksem. Kahuri kaliibri suurendamine on alati kõige mõjuvam vahend täpse tule saavutamiseks, sest kaugus märgi ja lõhkemiste keskme vahel väheneb nagu mürsu lennu- aeg kuubis, ja tõenäoliselt veel

rohkemgi, kui märk manööverdab. Selleks, et hoida mürsku ühel tasemel moodse lennuki kiiruse kasvamisega, on vaja suure sisemise mahtuvusega mürske.

Kahur võib lasta umbes 30 lasku minutis, tal on automaatne lukk ja päästemehhanism, mehaaniliselt töötav laadimis- ja sulgemisseadis ja automaatne regulaator mürsu süütaja pidevaks seadmiseks; lahingukaal 5370 kg; vertikaalne laskeulatuse 11,6 km.

Briti ranniku strateegiliselt tähtsatesse kohtadesse on viimasel ajal üles seatud **114-mm** õk-kahureid, mille tähtsamad omadused on järgmised:

- mürsu kaal — 25,4 kg,
- padrui kaal — 38,5 kg,
- vertikaalne laskeulatuse — 12,3 km,
- laskekiirus — umbes 10 lasku minutis.

See statsionaarne õk-kahur on ümbritsetud betoonseinaga ja kaetud pealt teraskilbiga, mis peavad meeskonda kaitsma mürsukildude vastu. Kahurite juures on maalused laskemoonakeldrid. Mürsud on varustatud Tavarro-tüüpi kellamehhanism-süütajatega. („The Coast Artillery Journal“ mai-juuni 1939.) —m.

Reservohvitseride elu.

Raudteel teenivaid reservohvitseride vabadussõjaaegsetel lahinguväljadel.

3. ja 4. juulil raudteel teenivate reservohvitseride ekskursioon, arvult 68 inimest, kol. E. Kasak'u juhtimisel külastas vabadussõjaaegseid Viru rinde lahinguvälju.

3. juuli hommikul tutvuti Joala lahinguväljaga, kus pikema ettekandega esines tollest lahingust osavõtja, praegune Narva malevkonna pealik res.-kpt. F. Kaba.

Komarovka lahingupaikadel selgitas Vabadussõja lõpuperioodi lahinguid tole-aegse 9. Jalaväepolgu ülem res.-major K. Maasik.

Narva reservohvitseride poolt korraldati ekskursantidele lõuna Narva garnisoni ohvitseride kasiinos. Lõunalaual ütlesid tervitusi ekskursantidele Narva linnapea Lust, reservohvitseride sektsiooni esimees res.-major K. Maasik, sõjaväeringkonna staabi esindaja major A. Saar ja 1. Jalaväerü. esindaja major R. Tarmak.

Vastasid kol. E. Kasak ja raudtee reservohvitseride sektsiooni esimees major U. Ojasson.

Peetud kõnedes toonitati reservohvitseride omavahelise tutvumise tähtsust ja leiti, et raudtee reservohvitseride sektsioon on pioneeriks võõra sektsiooni küllastamises ja see väärib järeletegemist. Vastastikusel küllastamises suureneb side meie reservohvitseride peres ja ühistel vestlustel süveneb enesetunne ja osatakse hinnata oma osatähtsust riigikaitse seisukohalt. Narva sektsiooni esimees toonitas, et nemad, olles riigi „väravavahid“, asuvad vajadusel kindlalt oma kohuste täitmisele ja loodavad tõhusat toetust oma sisemaa sõpradelt reservlastelt.

Õhtul sõideti laeval Narva-Jõesuhu. Laeval sõites vaadeldi jõeäärseid lahingupaiku. Narva-Jõesuu kuursaalil korraldas Narva linnapea õhtusöögi, kuhu oli kutsutud Raudteede Talituse direktor A. Pihlak, abidirektor kol. E. Kasak, sõjaväeringkonna ülem kol. Saueselg ja teisi sõjaväe esindajaid ning Narva ja raudtee reservohvitseride sektsiooni juhatused.

4. juulil sõideti omnibusel Oru lossi, Utriasse ja Kohtla-Järvele, kus põlevkivitööstuse juhatuse lahkkel vastutulekul tutvuti meie tähtsama tööstusharuga. Ühtlasi korraldati tööstuse juhatuse poolt kõigile ühine lõunasöök.

Tallinna saabuü tagasi 4. juuli õhtul täis

rõõmsat meeleolu ja töötahet pärast vaheldusrikast, huvitavat ja õpelikku ekskursiooni.

J. J.

Ülal: Põhjasõja-aegsel lahingupaigal, Karl XII-nda mälestussamba juures.

Keskel: Res-kpt Kaba ettekanne Joala lahingust kohapeal lahingupaigal.

All: Utrias — kol. Kasak'u ettekanne Utriasse sõjakohta.

Juriidilisi küsimusi.

Toim. kolonel jur. E. Leithammel.

Küsimus: Kas isik, kes on üle 10 aasta sõjaväeasutises riigiteenijana teeninud ja 1. juulist s. a. sama asutisse vahetult kaadrisõdurina teenistusse astunud, on õigustatud käesoleval aastal puhkust saama?

Vastus eitav. Riigiteenistuse seaduse (RT 1924, 149, 97) § 25 järgi kuulub puhkuse lähem korraldus selle asutise juhataja võimkonda, kus vastav riigiteenija teenib. Et puhkusele laskmise ajajärku seadusega ei ole kindlaks määratud, siis võib asutise juhataja riigiteenijat puhkusele lasta kalendriaasta kestel oma äranägemise järgi. Riigiteenijana edasi teenides oleks küsimuses tähendatud isikule võidud puhkust anda 1. juuli ja 31. detsembri vahel. Riigiteenistusest vabastamisega aga kaotas vastav isik puhkuse saamise õiguse Riigiteenistuse seaduse alusel, sest riigiteenijatele ettenähtud õigusi ei saa taotleda isik, kes enam riigiteenistuses ei seisa. Kuna Allohvitseride ja sõdurite teenistuskäigu seadluse (RT 1939, 24, 182) § 296 ja 124 järgi kaadrisõduritele võib korralist puhkust anda vaid pärast ühe aasta vahetpidamata teenistust kaadriallohvitserina või -sõdurina, siis küsimuses tähendatud isik kaadrisõdurina ei ole käesoleval aastal õigustatud korralist puhkust saama.

Küsimus: Riviala-ametikoha XVII ametistmel teeniva allohvitseri vanuse ülemääraks on ette nähtud 44 aastat. Kas vastaval ametikohal teenival allohvitseril, kellel vanuse ülemäär on täitumisel jääb puhkepensioni saamist õigustavast teenistusajast puudu 10 kuud, on mingit võimalust samal ametikohal edasi teenida, kuni puhkepensioni õigustava ajamäär on täitumiseni?

Vastus: „Sõduris“ nr .26/27 s. a. sama küsimuse kohta antud seletus käib kaadriallohvitseri kohta, kes teenistusse astus pärast 1. aprilli 1939. a. Enne 1. aprilli 1939. a. kaadriallohvitseridena (üleajateenijatena) tegelikku sõjaväeteenistusse astunud kaadriallohvitseride tegelikust sõjaväeteenistusest vabastamist, kes Allohvitseride ja sõdurite teenistuskäigu seadluse (RT 1939, 24, 182) § 143 ettenähtud vanuse ülemäärade täitumisel ei ole saanud veel pensioniõiguslikkudeks, võib

sama seadluse Üleminekukorra eeskirjade § 9 põhjal diviisiülema või temale vastava ülema otsusega edasi lükata kuni pensioniõiguslikkudeks saamiseni. — K.

Perekondlikke teateid.

Sv. Öppeasutistes.

Sünded:

— Kõrgemasse Sõjakooli lähetatud leitnant Richard-Friedrich NIINESTE abikaasal Ruth-Amaliel tütar — Tiina.

— Kõrgemasse Sõjakooli lähetatud kapten Feliks TARM'i abikaasal Jevgenial poeg — Feliks.

— Leitnant Alfred KUKK'e abikaasal Kallil poeg — Tõnu-Reid.

— Leitnant Oskar RAJANG'u abikaasal Ellenil poeg — Raivo.

— N.-seersant Johannes VINGISAAR'e abikaasal Mariel poeg — Valdo.

— Riigiteenija Priidik JERLEI abikaasal Adelel poeg — Raivo.

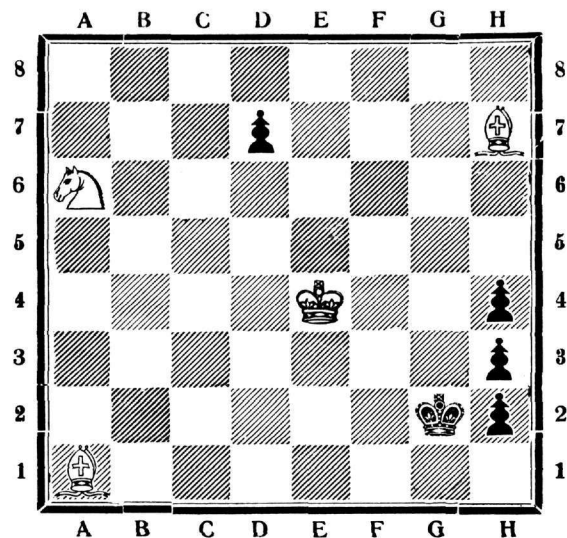
MALE.

Toimetaja K. Rootare.

ÜLESANNE NR. 19.

Koostanud G. J. Bagdasarjanets.

Mustad.

Valged.

Valged algavad ja võidavad. Lahendus järgmises malenurgas.

Ülesande nr. 18 lahendus.

1. Oa2:c4 Rd5—f6+ 2. Ke4—f5 Rf6—e8!
3. Oc4—b5+ Kc6:d6 4. Ob5:e8 Kd6—c7 5. Vb8—
a8 [Kc7—b7 6. Va8—d8 Kb7—c7 7. Vd8—d7+
Kc7—c8 8. Vd7:h7 Oh5:e8 9. Vh7—h8 Kc8—
d7 10. Kf5—f6 Kd7—d8 11. Kf6—e6 ja valged
võidavad, kuna mustadel pole enam ootekäiku.

Vastutavtoimetaja kolonelleitnant Johannes Reinola. Tegevtoimetaja kapten Martin Nurk.

Ilmus trükist

Sakala Partisanid Vabadussõjas

1918 — 1920

Mälestusi ja jutustusi

Koostanud kapten P. Kangro

Hind 2 krooni

MÜÜGIL: „Sõduri“ toimetuses, Tallinn, Sakala tänav 33.

Ilmusid Sv. Staabi Topo-Hüdrograafia Osakonna väljaandel:

Maakaardi suurteos

Eesti Topograafiline ülevaatekaart

Mõõdus 1:200000

Kaart koosneb kaheteistkümnest lehest ja on trükitud kuuevärvilises trükis heale kaardipaberile.

Hind: — kõik lehed . . . . . 12 krooni,
— üksikleht . . . . . 1 „
— kaardistiku näol kalingurköites
(29 × 37 cm) . . . . . 15 „

Eesti ja teised Läänemere kagupoolded maad

Mõõdus 1:100000

Hind: kr. 1.65, kohanime indeksita kr. 1.25.

Müügil „Sõduri“ toimetuses Tallinn, Sakala tän. 33.

ASRIIDEKLAUKAUPLUSED

TALLINN, S. KARJA 15.
PARNU MNT. 6. ESTONIA PST II.

HAAPSALU, KURESAARE,
MUSTVEE, NARVA, PETSERI, PÄRNU,
RAKVERE, VALGA, VILJANDI, VÖRU

ERA

Ilmus trükiist

Sõjavägede Staabi VI osakonna väljaandel

**Ajutine juhend õhukaitse
teostamiseks sõjapüssiga.**

Müügil: „Sõduri“ toimetuses, Tallinn, Sakala tän. 33.

Hind 50 snt.